

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

Martin Okleštěk

Únor 1948 a organizace československého sportu
(February 1948 and Organisation of Czechoslovak
Sport)

Praha 2013

Vedoucí práce : doc. PhDr. Alena Míšková, Ph. D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, pouze s použitým uvedenou literaturou a pramenů, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného či stejného titulu.

V Praze dne 2.5.2013

podpis

Abstrakt

Práce Únor 1948 a organizace československého sportu se zabývá situací sjednocování v československém sportu v letech 1945 – 1957. V průběhu těchto let prošla Československá republika bouřlivým politickým vývojem, který se promítl i do situace v československé tělovýchově a sportu. Velkým mezníkem byl rok 1952 kdy došlo k zániku největší sportovní organizace Československé obce sokolské a tím došlo k likvidaci organizace, která odkazovala na prvorepublikou demokracii, která byla v nelibosti nových politických vůdců Československa. Celý proces sjednocování tělovýchovy a sportu je zakončen rokem 1957, kdy vzniká Československý svaz tělesné výchovy a sportu, který existoval ještě do nedávné doby.

Klíčová slova

Únor 1948, sport, Československá obec sokolská, všesokolský slet, spartakiáda, DUKLA, ATK, ÚDA, Tyršův odznak zdatnosti, Antonín Hřebík, E.Beneš, K. Gottwald, Svazarm

Abstract

Work in February 1948 and the organization of the Czechoslovak sport unification with the situation in the Czechoslovak sport in 1945 -, 1957. During these years, the Czechoslovak Republic tumultuous political developments, which has translated well to the situation in Czechoslovakia physical education and sport. A major milestone occurred in 1952 when the death largest sports organization of the Czechoslovak Sokol and lead to the liquidation of the Organization, which referred to prvorepublikou democracy, which was in disfavor of the new political leaders of Czechoslovakia. The whole process of unification of Sport is finished in 1957, the establishment of the Czechoslovak Union of Physical Education and Sport, which had existed until recently.

Keywords

February 1948, sport, Czechoslovak Sokol, Sokol festival, spartakiad, DUKLA, ATK, ÚDA, Antonín Hřebík, E.Beneš, K. Gottwald, Svazarm

Obsah

Úvod	6
1. Politická situace v Československu v letech 1945 – 1948.....	9
1.1 Poválečná obnova politického života.....	9
1.2 Volby 1946.....	12
1.3 Období červenec 1946 – únor 1948.....	14
1.4 Únor 1948.....	16
2. Vývoj tělovýchovy a sportu v letech 1945 – 1948.....	18
2.1 Ústřední národní tělovýchovný výbor (ÚNTV).....	19
2.2 Sjednocení tělovýchovy a Tělovýchovný svaz Sokol (TSS).....	21
2.3 Československý tělovýchovný svaz (ČSTS).....	27
2.4 Vojenská tělovýchova v letech 1945 – 1948.....	30
2.5 Svaz brannosti.....	32
3. Vývoj Československé obce sokolské (ČOS) v letech 1945 – 1952.....	35
3.1 Obnovitelská léta 1945 – 1948.....	35
3.2 Sokol a jeho pozice ve sjednocování tělovýchovy.....	40
3.3 Vývoj Sokola v letech 1948 – 1952.....	41
3.4 XI. všesokolský slet a následná „očista“ Sokola.....	48
4. Vývoj československé tělovýchovy a sportu v období let 1949 – 1957..	56
4.1 Státní úřad pro tělesnou výchovu a sport (SÚTVS).....	56
4.2 Sportovní hry dělnické mládeže, snahy o zmasovění tělovýchovy..	61
4.3 Vznik Státního výboru pro tělesnou výchovu a sport (SVTVS), Dobrovolnické sportovní organizace (DSO), spartakiáda.....	63
4.4 Vznik Československého svazu tělesné výchovy a sportu (ČSTV)..	71
5. Branná a vojenská tělovýchova po roce 1948.....	74
5.1 Svaz pro spolupráci s armádou (SVAZARM).....	74
5.2 Vrcholová armádní tělovýchova a sport v letech 1948 – 1956.....	77
5.3 Vojenská tělovýchova v letech 1948 – 1956.....	79
Závěr.....	81
Seznam zkratk.....	83
Prameny a literatura.....	84
Seznam příloh.....	87

Úvod

Československý sport si v letech 1945 – 1957 prošel velmi bouřlivým vývojem, do kterého se promítly i osudové politické události února 1948. Již od konce války bylo jasné, že tělovýchovu v té podobě, v jaké existovala v éře první republiky, nebude možné obnovit. Byl nastolen obecný požadavek jednoty v národě a tím vyvstala i myšlenka na sjednocení tělovýchovy. Pro tento proces bylo nejdříve potřeba stanovit pravidla, která se při sjednocování uplatní.

Základním cílem mé práce je nastínit hlavní linii vývoje jednotlivých etap sjednocování československé tělovýchovy v letech 1945 -1957. V rámci této periodizace jsem se snažil podat popis organizací, které se na zmiňovaném procesu podílely. Na každou z nich jsem se zaměřil z hlediska její struktury, doby trvání a stupněm zapojení do sjednocovacího procesu. Vynechal jsem pozdější politické procesy se sportovci. Na tuto problematiku bych odkázal na výběrné práce. První je práci bakalářskou *Švepešová, Alena, Spis Modrý a spol., Praha : Univerzita Karlova, 2012*, druhou je práce disertační *Urbánek, Miroslav, Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol, Praha : Univerzita Karlova 2012*.

Práce je rozčleněna do pěti kapitol. V první kapitole se věnuji politické situaci v Československé republice v letech 1945 – 1948, kdy sleduji v chronologické posloupnosti události, které vedly až ke komunistickému převratu v únoru 1948. K jejímu zpracování jsem využil dostupnou sekundární literaturu, především Kaplan, Karel, *Československo v letech 1945-1948 I. část*, Praha : SPN, 1991. Tuto kapitola tvoří neopominutelné pozadí, na němž se události ve sportu odehrávaly.

V kapitole druhé ukazují snahy o sjednocení tělovýchovy v období let 1945 – 1948, tedy v období let obnovy Československé republiky. Popisují v ní postupný vývoj přes organizace Ústřední národní tělovýchovný výbor (ÚNTV), Tělovýchovný svaz Sokol (TSS), až k Československému tělovýchovnému svazu (ČSTS). Nedílnou součástí této kapitoly je problematika přístupů a cest, které byly ke sjednocení tělovýchovy a sportu použity. V druhé a v páté kapitole současně předkládám stručný náhled do dějinného vývoje vojenské

tělovýchovy a sportu, která se hlavně po roce 1948 stává těžištěm profesionálního sportu v Československu. Ke zpracování tématu jsem byl odkázán především na archivní prameny, jelikož celkové knižní zpracování tohoto tématu zatím chybí.¹

Kapitola třetí je celá kompletně věnována vývoji největší tělovýchovné organizace v Československu, a to Československé obci sokolské (ČOS). Zaměřil jsem se na její vývoj v letech 1945 -1952. Nastínil jsem tak alespoň část dějinného vývoje této organizace, jejíž vznik sahá až do dob Rakouska – Uherska. ČOS si v uvedených letech prošla asi nejbouřlivějším vývojem ze všech tělovýchovných organizací a spolků, které v tu dobu v Československu existovaly. Z důvodu své masovosti byla účastna všech snah o sjednocení tělovýchovy a sportu, a ve všech organizačních krocích hrála velmi důležitou roli a v předúnorovém období také vystupovala jako ochránkyně demokratického sportu a demokratických hodnot. Velmi těžký vývoj ji proto čekal po únorových událostech roku 1948. Sokol byl jako symbol předválečné první republiky a jejich demokratických myšlenek u nové politické garnitury v nemilosti a byly učiněny kroky k jeho likvidaci, které de facto nastává v roce 1952. Pro zpracování této kapitoly jsem vycházel, kromě archivních pramenů, také ze dvou tištěných pramenů, které se uvedenou dobou velmi podrobně zaobírají. Jedná se o knihu *Waic, Marek, Uhlíř Jan, Sokol proti totalitě 1938 - 1952, Praha : Univerzita Karlova, 2001* a disertační práci *Urbánek, Miroslav, Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol, Praha : Univerzita Karlova 2012*

Čtvrtá kapitola popisuje vznik a vývoj Státního výboru pro tělesnou výchovu a sport (SVTVS) a Státního úřadu pro tělesnou výchovu a sport (SÚTVS) organizací, které Sokol nahradily v úloze hlavního představitele československého sportu a tělovýchovy. Těmito organizacemi byl položen státní dohled nad tělovýchovou a sportem. Obě tyto orgány státní správy se staly organizátory největších sportovních událostí v období let 1952 – 1956, ať už se jednalo o sportovní hry mládeže, nebo uspořádání I. celonárodní spartakiády. A je zakončena vznikem organizace, která fungovala ještě donedávna, a tou je Československý

¹) Objevují se sice informace, ale jsou spíše informativního charakteru a nepřináší žádný obsáhlejší pohled na dané organizace, nebo sjednocovací proces

svaz tělesné výchovy a sportu (ČSTV)² jehož vznikem bylo sjednocování tělesné výchovy a sportu pod státní dohled dokončeno.

Poslední kapitola, pátá, je věnována branné výchově, která byla nařízením vlády uskutečňována pomocí Svazu pro spolupráci s armádou, který nahradil Svaz brannosti, jenž branou výchovu řídil a organizoval v období let 1945 – 1952.

Do přílohové části jsem umístil fotografie dokumentů a tiskovin, které dle mého názoru dokreslují situaci, kterou jsem se snažím ve své práci nastínit.

Rád bych poděkoval vedoucí své práce paní doc. PhDr. Aleně Míškové, Ph. D. za velmi užitečné rady a tipy při zpracování uvedeného tématu, které mi mnohdy velmi pomohly. dále za podporu a čas, který mi věnovala při zpracování tématu. Dále také zaměstnancům Národní knihovny v Praze, zaměstnancům Národního archivu v Praze a zaměstnancům Vojenské ústředního archivu v Praze za jejich vlídnou pomoc při vyhledávání archivních materiálů. Za jazykovou korekturu velmi děkuji Mgr. Petru Škráškovi. Chtěl bych také poděkovat své rodině za podporu, kterou mi při vypracovávání práce poskytla a tímto bych chtěl svou práci věnovat své dceři Tereze a manželce Lucii.

²) Po roce 1990 se používal název Český svaz tělesné výchovy

1. Politická situace v Československu v letech 1945 – 1948

1.1 Poválečná obnova politického života

Po květnovém osvobození dochází k obnovení suverénního československého státu (bez oblasti Zakarpatské Ukrajiny, která připadla Sovětskému svazu). Lidé čekali znovuzrození demokratického státu, který jim zaručí sociální jistoty, zaručí svobodu. Tyto ideály sociálně spravedlivého státu mohla, podle mínění čím dál většího počtu lidí, vytvořit Komunistická strana Československa. Nejednalo se o situaci v Evropě ojedinělou „*konec každé války tak velkého rozsahu je provázen revoluční vlnou a radikalismem. Druhá světová válka přinesla silný vzestup socialistického proudu, což se projevilo ve znatelném rozšíření vlivu socialistických, a zejména komunistických stran a v jejich účasti ve vládách čtrnácti evropských států. Posunu politického vědomí a celkové politické atmosféře v Evropě se přizpůsobovaly i směry nesocialistické, v jejichž programových cílech sílily až převažovaly sociálně reformní tendence.*“³

Rozdílné názory na uspořádání obnoveného státu se objevily mezi politiky již v březnu 1945, kdy se na jednání do Moskvy dostavili představitelé londýnské exilové vlády, v čele s Edvardem Benešem⁴, Slovenské národní rady a Komunistické strany Československa (KSČ). Komunisté byli ve svých názorech jednotnější a připravenější (předložili ucelený návrh vládního programu spolu s novým složením první poválečné vlády) než západní představitelé exilu. To vedlo k jejich převaze během jednání. Jedním z výsledků rokování bylo ustanovení Národní fronty Čechů a Slováků (NF), ve které byly zastoupeny jak socialistické, tak i nesocialistické politické strany. Mezi stranami, které byly zastoupeny v nově vzniklé organizaci, hrála vedoucí úlohu Komunistická strana Československa (KSČ – sama nevyhlásila nějaký ucelený politický program, ale program vlády přijala za svůj, představiteli

³) Kaplan, Karel, *Československo v letech 1945-1948 I. část*, Praha : SPN, 1991, s. 5-6

⁴) Dr. E. Beneš (1884 – 1948) – československá politik, prezident. V období první světové války člen odbojového uskupení MAFFIE. Po jejím konci se stal ministrem zahraničních věcí a krátce také vykonával funkci předsedy vlády. V roce 1935 byl zvolen druhým československým prezidentem. Vykonávání jeho úřadu bylo přerušeno přijetím Mnichovské dohody a 2. světovou válkou. Léta 1938 - 1945 strávil v emigraci ve Velké Británii. Po svém návratu do Československa v roce 1945. V únoru 1948 přijal demisi demokratických ministrů a poté 7. června 1948 podal demisi na funkci prezidenta Československé republiky. Umírá 3. září 1948.

strany byli Klement Gottwald⁵, Rudolf Slánský), dalšími členy se staly Československá sociální demokracie (ČSSD – cílem strany byl socialismus s velkou mírou demokracie, představiteli strany byly Zdeněk Fierlinger, Bohumil Laušman), Československá národně socialistická strana (ČSNS – principy, ke kterým se strana hlásila, stály na víře v demokracii, nacionalismus, socialismus s důrazem na morální akcent, představiteli strany byli Petr Zenkl a Vladimír Krajina), Československá strana lidová (ČSL – programově byla vymezená jako nesocialistická, v ekonomických otázkách pro ni byla typická ochrana soukromého vlastnictví, podnikatelské činnosti, ochrana občanských svobod, představiteli byli Jan Šrámek a František Hála). Strany slovenské byly prezentovány Demokratickou stranou (DS) a Komunistickou stranou Slovenska (KSS). K obnovení dalších politických stran (např. Agrární strana, Hlinkova slovenská ľudová strana) nedošlo z důvodu jejich diskreditace v rámci Protektorátu Čechy a Morava eventuálně Slovenského štátu. Zvláštností poválečného politického systému byla neexistence jakékoliv opozice (ta se vytvářela pouze ve zmíněných politických stranách a mnohdy vedla ke kompromitaci jejich představitelů po únoru 1948). Pokud někdo usiloval o založení nové politické strany, musel k tomu dostat povolení NF, která si tím zaručovala dominantní politické postavení.

Program nové vlády, ve které byly zastoupeny všechny strany sdružené v Národní frontě, v jejímž čele stál sociální demokrat Zdeněk Fierlinger, a Prozatímního Národního shromáždění byl ustanoven v Košickém vládním programu, který byl vyhlášen 5. dubna 1945 v Košicích. Úkoly byly rozděleny následujícím způsobem : *„Prozatímní Národní shromáždění potvrdí prezidenta republiky v jeho funkci až do řádné volby a prezident jmenuje novou vládu s ohledem na přiměřené zastoupení všech složek našeho národního odboje doma i za hranicemi. Tato vláda a Prozatímní národní shromáždění připraví a provedou pak v nejkratší možné lhůtě všeobecné, tajné a přímé volby do Ústavodárného shromáždění, které*

⁵) Klement Gottwald (1896 – 1953) – československý politik, vrcholný představitel KSČ. Před první světovou válkou byl velmi činný v dělnické tělovýchově. Během ní narukoval a po jejím skončení se stal voják z povolání. V roce 1929 se dostal do čela KSČ spolu se Slánským, Švermou, Kopeckým. V listopadu 1939 emigroval do Sovětského svazu, kde se stal představitel tzv. východního odboje.“ V květnu 1945 se stal místopředsedou vlády a na základě výsledků voleb z května 1946 byl prohlášen předsedou vlády. Po abdikaci E. Beneše z postu prezidenta ČSR, se 14. června 1948 stal novým představitel ČSR. Umírá 11. března 1953 pár dní po příletu z pohřbu J.V.Stalina.

vypracuje novou ústavu republiky a položí její budoucnost na pevný ústavní základ.“⁶ Košický program obsahoval mimo požadavků týkajících se obnovení demokratické politické scény další požadavky, mezi které patřily : potrestání válečných zločinců, zrádců a kolaborantů včetně zabavení jejich majetku a dosazení národní správy, pozemková reforma, zrovnoprávnění Čechů a Slováků, které „učiní konec všem starým sporům a vycházejíc z uznání Slováků jako nacionálně svébytného národa, bude vláda od prvních svých kroků důsledně se snažit, aby v česko-slovenském poměru byla uskutečněna zásada “rovný s rovným” a aby tak bylo uplatněno skutečné bratrství mezi oběma národy,“⁷ objevuje se i požadavek na obnovení školství a sjednocení tělovýchovy.⁸ Rysem, který provází celý Košický vládní program, je zdůrazňování vztahu k SSSR. Došlo ke stanovení nové zahraničněpolitické linie, která byla orientována na spojení a přátelství se SSSR. Beneš se totiž díky spojení se Sovětským svazem mohl opřít o myšlenku obnovy a existence Československé republiky.

V poválečné situaci nebylo možné ihned uskutečnit volby, ve kterých by si lidé zvolili své zástupce a tím by se obnovila zákonodárná moc, došlo tedy k její suplaci pomocí prezidentových dekretů.⁹ Nejvýznamnějšími poválečnými dekrety byly retribuční dekret – Dekret č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech,¹⁰ vydaný 19. června 1945, jinak nazývaný velký retribuční dekret. Na jeho základě vznikaly tzv. lidové soudy, které se postaraly o potrestání válečných zločinců. Dalšími důležitými dekrety byly znárodňovací, na základě kterých byly znárodněny banky, doly, pojišťovny a podniky s více než 500 zaměstnanci. Platnost těchto dekretů posléze potvrdilo Prozatímní Národní shromáždění na svém prvním zasedání 28. října 1945.

⁶) [cit. 2012-10-04]. Dostupné z: http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm

⁷) [cit. 2012-10-04]. Dostupné z: http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm

⁸) Požadavek na sjednocenou tělovýchovu se nakonec podařilo uskutečnit vznikem Ústředního národního tělovýchovného výboru (ÚNTV), více o ní v kapitole o vývoji tělovýchovy v letech 1945 - 48

⁹) Ty vycházely již od roku 1940 v londýnském exilu, celkem jich bylo vydáno 143 (z toho 45 v exilu a 98 po osvobození republiky)

¹⁰) Na základě tohoto dekretu byly odsouzeni k trestu smrti např. K.H. Frank (jeden z představitelů Protektorátu Čechy a Morava) či Josef Tiso (prezident Slovenského štátu)

Dalšími body programu bylo potvrzení Dr. E. Beneše ve funkci prezidenta republiky a ustanovení tzv. druhé vlády v čele opět se Zdeňkem Fierlingerem.

Zvláštností v tehdejším Československu byla asymetrická forma vlády. Existovaly sice celonárodní orgány, ale každá země měla ještě své vlastní orgány vykonávající výkonnou moc v dané části Československé republiky. V Čechách se jednalo o Zemské národní výbory, avšak na Slovensku byla stále uchována Slovenská národní rada (SNR) a Sbor poverencov (šlo o představitele výkonné moci na Slovensku). K řešení tohoto problému vznikly tzv. Tři pražské dohody. První pražská dohoda řešila postavení celonárodních orgánů vůči orgánům slovenským. Z první dohody (2. června 1945) také vzešlo upevnění moci SNR – „*Slovenské národní radě přísluší na Slovensku vládní a výkonná moc ve všech věcech, jež nejsou vyhrazeny čs. vládě.*“¹¹ Druhá pražská dohoda (11. dubna 1946) upravovala již menší okruh pravomocí (např. postavení prezidenta Československé republiky na Slovensku, nezměnila však postavení mocenských orgánů. Situace se mění po volbách v roce 1946, které vedou sice k celostátnímu vítězství KSC, ovšem na Slovensku volby vyhrává Demokratická strana. Požadavky KSC po těchto volbách vyústily k sepsání třetí pražské dohody (28. června 1946), která byla ze všech dohod nejpodstatnější. Dochází k omezení rozhodovací pravomoci slovenských orgánů, z toho vyplývá, že SNR může sama uzákonit jenom to, co předtím schválila pražská vláda. Došlo k tomu, že ministr pražské vlády vykonával svůj mandát i na Slovensku buď přímo, nebo prostřednictvím orgánů svého úřadu, nebo mohl využít příslušného člena Sboru poverencov. Všichni členové Sboru poverencov byli jmenováni předsednictvem SNR, svůj slib skládali do rukou předsedy vlády, ale až po jejich schválení pražskou vládou. Toto asymetrické postavení se posléze podařilo alespoň trochu upravit Ústavou 9. května z roku 1948.

1.2 Volby 1946

První řádné volby v obnoveném Československu se konaly do Ústavodárného Národního shromáždění 26. května 1946. Jejich přípravu měla na starosti druhá vláda Zdeňka Fierlingera. Volby se nesly ve znamení dalšího směřování československé politiky. Strany,

¹¹⁾ Mencl, Vojtěch a kol., *Křižovatky 20.století*, Praha : Naše vojsko, 1990, s. 217

kteře se mohly voleb zúčastnit, byly pouze strany sdružené v NF. V rámci vedení řádného předvolebního boje byly uzavřeny dohody mezi členy NF. V jedné z nich uzavřené na konci března 1946 se dohodly na dodržování jednotného programu a postupu předvolební kampaně.¹² Jednalo se v základu o prosazování Košického vládního programu, ustanovení vlády NF v případě zvolení, orientaci zahraniční politiky k SSSR apod.

Výsledky voleb z 26. května 1946 – české země¹³

strana	počet hlasů v českých zemích	počet hlasů v rámci ČSR	počet poslanců
KSČ	40,20%	31,00%	93
ČSNS	23,70%	18,30%	55
ČSL	20,00%	15,60%	46
ČSSD	15,60%	12,00%	37

Výsledky voleb z 26. května 1946 - Slovensko¹⁴

strana	počet hlasů na Slovensku	počet hlasů v rámci ČSR v rámci ČSR	počet poslanců
DS	62,00%	14,00%	43
KSS	30,40%	6,80%	21
Strana práce	3,10%	0,60%	2
Strana slobody	3,70%	0,70%	3

Jak si můžeme povšimnout v tabulkách volby skončily vítězstvím KSČ se ziskem přes 40% hlasů na celonárodní úrovni. Pokud se zaměříme na přehled jednotlivých zemí, které tvořily tehdejší Československo, tak vítězství KSČ v Čechách nás snad ani nemůže ve větší míře překvapit. O to je překvapivější vítězství Demokratické strany na Slovensku (získala přes

¹²⁾ V této dohodě se mimo jiné mluví v bodě 3 o tom, že „strany a listy Národní fronty budou svůj volební program rozvíjet pozitivně a zdrží se nezásadních polemik a osobního osočování. Pokud by se některá strana domnívala, že je ve veřejném zájmu, aby byla některá osoba pranýřována, rozhodne o tom vedení Národní fronty.“ - Lunerová, Jitka, Čapka, František, 1948 : *Vítězný únor*, Brno : Edika, 2012, s. 73

¹³⁾ Lunerová Jitka, Čapka, František, 1948 : *Vítězný únor*, Brno : Edika, 2012 s. 75

¹⁴⁾ Tamtéž, s. 75

61% hlasů). Až druhá v pořadí skončila Komunistická strana Slovenska se ziskem něco málo přes 30 %.

Proč KSČ v těchto volbách vyhrála? Dodnes nenajdeme na tuto otázku přesnou a jednotnou odpověď. Jedním z vlivů na rozhodování voličů mohla být vazba komunistů na SSSR, který byl v této poválečné době považován za osvoboditele národa. Dalším vlivem, kterým byla hustá síť stranických organizací, která vznikala zároveň s postupem Rudé armády na osvobozeném území. Nesmíme také zapomenout na ideologickou práci komunistů s veřejností. V neposlední řadě přispělo k volebnímu vítězství přispělo rozdělení ministerstev na základě Košického vládního programu.¹⁵ Ministerstvo zemědělství dokázalo zajistit hlasy venkova, ministerstvo vnitra poté v období únorových událostí dokázalo zmobilizovat policejní složky. Velmi důležitou silou bylo také obsazení vedoucích míst v odborových organizacích lidmi, kteří byli loajální ke KSČ. Výsledek těchto voleb posléze nasměroval československou politickou scénu k tzv. „Únorovému převratu“, který naši zemi uvrhl do více než 40letého období vlády komunistické strany. Po volbách započaly debaty o novém personálním složení vlády, které řídila KSČ jakožto vítězná politická strana. KSČ pro sebe žádala post ministerského předsedy, kterým se posléze skutečně stal Klement Gottwald. 2. července 1946 pak Klement Gottwald představil personální složení nové vlády. Ve vládě zasedlo devět komunistických ministrů, národní socialisté, lidovci a slovenští demokraté měli po čtyřech křeslech, sociální demokracii připadla křesla tři a vláda byla doplněna dvěma nestraníky, Janem Masarykem na postu ministra zahraničních věcí a gen. Ludvíkem Svobodou na postu ministra národní obrany.

1.3 Období červenec 1946 – únor 1948

Dle volebních výsledků došlo také k úpravám složení národních výborů, v nichž tak komunisté rovněž ještě rozšířili své pozice. Jedním z prvních počínů nově utvořeného Ústavodárného Národního shromáždění bylo schválení vládního programu. Základním

¹⁵) V první vládě Zdenka Fierlingera KSČ obsadila posty : ministerstvo školství a osvěty (v čele Z. Nejedlý), ministerstvo vnitra (V.Nosek), ministerstvo informací (V.Kopecký), zároveň i posty náměstka předsedy vlády (K.Gottwald). Zástupci KSS byli na ministerstvu zemědělství (J.Đuriš), ministerstvu ochrany práce a sociální péče (J.Šoltész). Další významné funkce v rukou KSS byly náměstek předsedy vlády (V.Široký) a post státního tajemníka na ministerstvu zahraničních věcí (V. Clementis)

požadavkem obsaženým v tomto tzv. Budovatelském programu bylo vypracování nové ústavy zaručující ČSR charakter lidově demokratické republiky. Součástí programu se stal i dvouletý plán hospodářské obnovy („dvouletka“), který byl uzákoněn koncem října 1946 zákonem č. 192/1946 Sb., který přesněji vymezil jeho základní úkoly. V zemědělství mělo být dosaženo předválečné výroby. Ve stavebnictví mělo dojít ke stavbě objektů potřebných pro průmysl a zemědělství, vodohospodářských staveb a naléhavých staveb samosprávních. Zároveň se mělo dosáhnout předválečného dopravního výkonu. Je zde také uveden požadavek urychleného vyrovnání hospodářské úrovně Slovenska, k němuž mělo dojít především maximálním využitím surovinových zdrojů a vytvořením nových pracovních příležitostí. Hospodářská rada vlády, jakožto pomocný orgán ustavený v květnu 1945, při tvorbě plánu sice vytvářela určité kalkulace výroby, ovšem tyto propočty doposud nepředstavovaly normativní nařízení a nesankciovalo se jejich neplnění. Řízení plánu měla na starost Ústřední plánovací komise, složená z odborníků, delegovaných jednotlivými politickými stranami. Značný vliv v řešení hospodářských otázek však stále měly i zájmové organizace a odbory na místní úrovni. Počátkem roku 1947 však i přes propracovaný plán obnovy docházelo k nárůstu ekonomických obtíží, které podtrhlo katastrofální sucho a následná neúroda zemědělských plodin. Vzhledem k této okolnosti došlo dokonce k opětovnému zavedení lístkového přidělu potravin. Komunisté spolu s odbory a sociálními demokraty ve snaze vypořádat se s těmito obtížemi vyhlásili veřejnou kampaň s heslem „Ať platí bohatí!“ a podařilo se jim prosadit tzv. milionářskou daň.¹⁶ Neúrodu využila KSČ k propagaci našeho přátelství a úzkých vazeb se Sovětským svazem, který poskytl na rozdíl od západních mocností významnou humanitární pomoc v podobě dovozu 600 000 tun obilí. Další významnou událostí určující směřování ekonomiky bylo jednání čs. delegace v Moskvě o Marshallově plánu. Ten byl vyhlášen 5. června 1947 při projevu George Marshalla na Harvardské univerzitě. Jednalo se hlavně o ekonomickou pomoc válkou zničené Evropě z rukou USA. Na přelomu června a července 1947 se v Paříži konference o přijetí Marshallova plánu jednotlivými zeměmi. Československo nejdříve 7. července přijalo pozvání na konferenci do Paříže, toto pozvání se

¹⁶ Zákon se vztahoval na osoby „část II. § 3 (1) Mimořádné jednorázové dávce jsou podrobeny a) fyzické osoby a neodevzdané (nerozdělené) pozůstalosti, podléhající dani důchodové nebo dani ze mzdy, přesahuje-li jejich dani podrobený důchod nebo dani podrobená mzda, popřípadě jejich součet, částku 240 000 Kč za kalendářní rok 1947“ - tamtéž, s. 90

nakonec vláda rozhodne. Následkem popud z Moskvy, nepřijmout. Další ukázkou reálné závislosti československé politiky na vůli SSSR bylo sovětské vetování snah o uzavření československo-francouzské smlouvy v létě 1947, čímž byl pohřben poslední pokus o nezávislou spolupráci se Západem.

1.4 Únor 1948

Odmítnutím Marshallova plánu se Československo dostalo do ještě většího područí SSSR, která si chtěla, stejně jako v jiných státech východní Evropy, pojistit svůj vliv. Během roku 1947 přešla KSČ do radikálního protiútku proti tehdejší vládě a vehementně prosazovala názor, že všechny hospodářské potíže jsou výsledkem vlivu kapitalistických prvků v ekonomice, jež je třeba vyloučit důsledným pokračováním ve znárodnovacím procesu a pozemkové reformě. Jedním z typických prvků, který se začal objevovat, bylo hledání a ničení tzv. „reakce“, k níž KSČ řadila všechny své politické odpůrce. Samotným únorovým událostem předcházelo doručení balíčků s pekelnými stroji třem ministrům Gottwaldovy vlády (jednalo se o Jana Masaryka, Prokopa Drtinu a Petra Zenkla) v červenci 1947. Dnes již víme, že se jednalo o provokaci STB, ale v době vzniku tato aféra zvířila politické vody tehdejšího Československa.

Demokratické strany vycítily blížící se střetnutí, což vedlo k vyvrcholení politické krize v únoru 1948. Jednalo se o pět dní v rozmezí 20.- 25. února 1948, na jejichž konci stálo převzetí moci KSČ. Co ale stálo na počátku kritických dní? Vládní krize odstartovala 13. února 1948, kdy vláda rozhodla o konci personálních změn ve Sboru národní bezpečnosti, který spadal do kompetence ministra vnitra (tehdy řízeného V. Noskem z KSČ). Z jeho iniciativy došlo k přeložení několika policejních velitelů, kteří nebyli členy KSČ, mimo Prahu, což i přes nesouhlasné usnesení vlády ministr odmítl odvolat. Spor uvnitř vlády přerostl v otevřený konflikt, který vyvrcholil 20. února 1948 demisí dvanácti ministrů z řad národně socialistické, lidové a demokratické strany. Odstoupivší ministři vsadili proti komunistické škále aktivit od jednání, petic, veřejných manifestací a demonstrací až po násilnosti na zákulisní kabinetní řešení krize v duchu prvorepublikové politické praxe. Předpokládali přitom, že jejich demise povede prezidenta Beneše ke jmenování úřednické vlády, která dovede zemi k parlamentním volbám. O svém záměru ale neinformovali hlavně oba nestranické ministry (J. Masaryka – ministr zahraničí a Z. Svobodu – ministr národní

obranu), kteří stále zůstali ve výkonu své funkce a tím umožnili vládě pokračovat v práci. K. Gottwald přispěchal s řešením, ve kterém požadoval doplnění uvolněných křesel po minstrech, kteří podali demisi, jimi navrhovanými komunisty. Následně vedení stran naléhalo na presidenta, aby jejich demisi nepřijal. V tuto dobu se KSČ ukázala jako velmi agilní, když byla schopna aktivizovat své příznivce a provádět demonstrace, které měly urychlit rozhodnutí prezidenta Beneše. 22. února proběhl sjezd závodních rad, které se přiklonily ke komunistům a na jejich podporu odsouhlasily provedení hodinové generální stávky na 25. února. S jejich pomocí KSČ zorganizovala a vyzbrojila v továrnách Lidové milice¹⁷, které se tak staly jejich ozbrojenou složkou. Jedinou skupinou, která se postavila odmítavě proti komunistickému převratu, byla demokratická menšina vysokoškolských studentů, která projevila svůj nesouhlas demonstrativním pochodem k podpoře prezidenta na Hrad. Začínají být ustanovovány Akční výbory, který mají za úkol v oblastech své činnosti (odborníky, Národní fronta, podniky,..) provádět prověrky a odstraňovat nepřátele. Pod vlivem událostí únorových dní a hrozbou eventuální občanské války se prezident Beneš rozhodl 25. února demisi dvanácti ministrů přijmout a doplnil vládu tzv. obrozené Národní fronty dle návrhu K. Gottwalda. „Právě se vracím z Hradu od pana prezidenta. Dnes ráno jsem mu podal návrh na přijetí demise ministrů, kteří odstoupili 20. února t.r., a současně jsem panu prezidentovi navrhl seznam osob, kterými má být vláda doplněna a rekonstruována.“¹⁸ Těmito slovy začíná slavný projev, který posléze Československo uvrhl do skoro 42 let trvající nesvobody. Nový režim si začal ihned vyřizovat účty se svými nepřáteli. Jako první na mušce byli političtí protivníci (za všechny jmenujme Prokopa Drtinu a posléze Jana Masaryka, který zahynul za nevyjasněných okolností 10. března 1948) Dne 10. března 1948 Ústavodárné Národní shromáždění jednomyslně schválilo za přítomnosti 230 poslanců novou vládu a její program. 9. května 1948 došlo k přijetí nové ústavy, která uzákonila dosavadní změny československé společnosti. 30. května se konaly parlamentní volby s jednotnou kandidátkou NF, které projevilo důvěru 86.6 % voličů. Dne 2. června abdikoval na post ministra prezidenta ČSR E. Beneš, který odmítal podepsat novou ústavu a 14. června byl do volné pozice prezidenta republiky zvolen K. Gottwald. Hned druhý den ve funkci jmenoval novou vládu se dvěma třetinami komunistů v čele s předsedou A. Zápotockým. Ještě v červnu došlo ke sloučení sociální demokracie a komunistů, čímž byl proces státního převratu dokončen.

¹⁷⁾ Lidové milice vznikají rozhodnutím ÚV KSČ ze dne 21.2.1948

¹⁸⁾ Tamtéž, s. 119

2. Vývoj tělovýchovy a sportu v letech 1945 – 1948

Období Protektorátu Čechy a Morava znamenalo pro československou tělovýchovu v podstatě její destrukci¹⁹. S blížícím se koncem války a postupným osvobozením území republiky přicházela na řadu otázka obnovy tělovýchovného života v československých městech a na vesnicích. Poté co bylo na výsost jasné, že německá okupační moc se hroutí, docházelo na našem území k obnově většiny tělovýchovných organizací a spolků. Největším z nich byla Československá obec sokolská (ČOS), zkráceně Sokol, která navazovala na velmi bohatou předválečnou činnost. Dalšími významnými spolky a organizacemi byly Svaz dělnických tělovýchovných jednot (Svaz DTJ), Federace proletářské tělovýchovy (FPT), Orel, Junák²⁰.

Zároveň s osvobozením československého území vyvstala otázka sjednocení československé tělovýchovy, jak bylo zmiňováno v košickém vládním programu. Sjednocovací tendence probíhaly celou společností, protože jedině sjednocený lid se může příště bránit opakování válečných hrůz, lépe obnoví svůj válkou poničený stát. Celé poválečné období sjednocování tělovýchovy až do osudného února 1948 bylo provázeno spory o způsob sjednocení, který se měl zvolit. Mezi organizacemi se mluvilo hlavně o dvou cestách a to sjednocení organické, pro které je typické splynutí všech organizací do jedné, popř. vytvoření nové organizace, do které stávající spolky vstoupí a vzdají se svých výsadních práv, organizačního uspořádání a rozhodovacího procesu, který převedou na organizaci novou. Společným se stane finanční, ideová a kulturní stránka. Velkou nevýhodou, jež vadila (hlavně nesocialistickým tělovýchovným spolkům) byla ztráta suverenity a historické tradice. Typem druhým bylo sjednocení na federativní bázi, které našlo podporu hlavně mezi organizacemi a spolky, jejichž kořeny vycházely spíše z demokratických myšlenek. Šlo o typ sjednocení, ve kterém si spolky a organizace ponechají své tradice, organizaci, suverenitu a v ústředních orgánech sjednocené tělovýchovy budou zastoupeny poměrným principem a jejich

¹⁹⁾ Do roku 1942 byly postupně zakázány a rozpuštěny dvě největší tělovýchovné organizace Sokol a Orel.

Sokol byl rozpuštěn 11. října 1941 z podnětu R. Heydricha a Orel zanikl výnosem K. H. Franka ze dne 30. září 1942. Sokol po svém zákazu započal spolupráci s odbojem (nejvýznamnější byla odbojová skupina Jindra, která měla na Sokol velmi úzké vazby, a byla nápomocna při atentátu na R. Heydricha).

²⁰⁾ Údaje o počtu členů v jednotlivých organizacích k jejich obnovení v roce 1945 : Sokol 880 423 členů, Svaz DTJ 171 465 členů, FPT 152 286 členů a Orel cca 120 000 členů - NA, fond ÚNTV, karton 4

činnost nebude podřízena a řízena jednou velkou organizací, tak, jak by se to stalo při sjednocení organickém.

Otázka sjednocení tělovýchovy nebyla pouze otázkou společenskou, ale nabyla rozměrů politických. Zájem o ni byl značný, což nám dosvědčují nejenom jednání vlády a politických stran s tělovýchovnými spolky, ale také zájem z řad obyčejných občanů republiky. Ti mohli své názory vyjadřovat na stránkách denního tisku – např. Rudého práva, Svobodného Československa ale i nově vzniknuvších periodik jakými byl Ruch v tělesné výchově, jenž se stal ústředním listem Ústředního národního tělovýchovného výboru (ÚNTV). Na jeho stránkách byl poskytnut prostor jak příznivcům organického sloučení, tak i jeho odpůrcům.²¹

Organizace, které měly postupně zastupovat sjednocenou tělovýchovu, kvůli sporům o způsob sjednocení dokonce nezešly v život, nebo jejich vytváření bylo tímto sporem velmi poznamenáno. Jak si ukážeme v následujících kapitolách, které se těchto organizací týkají sjednocování tělesné výchovy byl opravdu proces velmi zdlouhavý a náročný. Mimo tyto sjednocovací tendence stála vojenská tělovýchova, která se ale postupem času stávala stále důležitější (hlavně díky branné výchově, kterou zprostředkovávala).

2.1 Ústřední národní tělovýchovný výbor (ÚNTV)

V Košickém vládním prohlášení ze dne 5. dubna 1945 zazněl požadavek sjednocené tělovýchovy, která by se podílela na obnově suverenity Československé republiky. Na začátku pražského povstání dne 5. května 1945 došlo ke schůzce zástupců pěti tělovýchovných spolků a organizací : Sokola (který byl zastoupen Dr. A. Hřebíkem, Dr. M. Kavalírem a M. Provazníkovou), Svazu DTJ (jeho delegovanými zástupci byli K. Marek, J. Mecer, M. Patočková), FPT (důvěru za něj dostali Fr. Jeřábek, B. Theien), Junáku (zastoupen J. Novákem a Vl. Koseovou) a Československého všesportovního výboru (za něj můžeme jmenovat Dr. R. Pelikána, F. Gürtlega), na které došlo k svolání nové tělovýchovné organizace s názvem Ústřední národní tělovýchovný výbor (ÚNTV). Tato organizace je důležitá z několika hledisek, nejedná se jen o tělovýchovu a sport, ale o národní si uvědomění

²¹⁾ Což např. na stránkách Rudého práva byla nemyslitelné. Rudé právo bylo jakožto ústřední tiskový orgán Komunistické strany Československa zastáncem sjednocení organického.

sjednoceného Československa *“jednotná organizace tělesné výchovy a sportu v Československu bude jedním z nezbytných předpokladů nového národního života. Necht’ se v ní spojí všechna mládež a všechen pracující lid k podpoře a obraně nové republiky.”*²² K samotnému založení dochází o čtyři dny později (9. 5. 1945) ve slavnostní síni Sokola Pražského. Jednalo se pouze o přípravnou organizaci, jejímž hlavním účelem bylo stanovit společný postup všech tělovýchovných organizací a spolků a vytvořit novou tělovýchovnou organizaci, která by zaštitila všechny existující spolky a organizace na jednom ze dvou principů (federativní nebo organický). ÚNTV fungovala na principu federativního sloučení, dobrovolného členství a neměla pro svůj postup vytvořeny vůbec žádné závazné stanovy. Byla vytvořena pouze organizační struktura, která měla zaručit zastoupení všech členů a tím zaručit jejich podíl na vedení ÚNTV. V čele byl předseda, kterým byl na slavnostním založení zvolen předseda ČOS Dr. Antonín Hřebík, ten byl zastupován 5 místopředsedy. Užší předsednictvo doplňoval také tajemník a pokladník. Jelikož povinností a práce bylo opravdu mnoho bylo vytvořeno 5 pomocných odborů (organizační, tělovýchovný, hospodářsko – finanční, kulturní a propagační, sociálně zdravotnický). ÚNTV jako jediná řídila obnovu tělovýchovného života v Československu pomocí svých členů. Tam, kde to bylo možné obnovu řídily, sokolské oddíly, kde naopak chyběli Sokolové, úkol obnovy připadl na ostatní, jako např. Orel, FPT, Svaz DTJ. Prvním, a dle mého názoru nejdůležitějším úkolem byla obnova válkou přerušené tělovýchovy nejenom ve velkých městech, ale i v menších městech a vesnicích (hlavně v pohraničí, kde chyběl nejenom materiál, ale kvůli odsunu i značný počet lidí). V rámci této obnovy se všechny tělovýchovné spolky a organizace měly pokoušet o zaujmutí potencionálních cvičenců v mládežnickém a dorosteneckém věku, kteří měli posléze tvořit páteř sjednocené tělovýchovy. Tato obnova se odehrávala pomocí zakládání místních národních tělovýchovných výborů (MNTV).²³ Pro vytváření těchto „buněk“ byla určena přesná pravidla, MNTV měla určenou přesnou organizační strukturu. V jejich čele byl předseda, který byl zastupován 2 – 3 místopředsedy, organizační věci zajišťoval jednatel, otázku financí řešil pokladník, zastoupení spolků se odehrávalo pomocí 3 – 6 členů výboru.

²²⁾ Z prohlášení „*Sjednocení tělovýchovy k budování nového Československa!*“ - NA, fond ÚNTV, karton 1, složka 3

²³⁾ K zakládání MNTV byly používány dva způsoby a) ustavením bývalých sportovních spolků a organizací a posléze vstup všech těchto obnovených organizací do MNTV nebo b) nedošlo k žádné obnově bývalých spolků, ale jejich členové rovnou založili a zároveň vstoupili do MNTV.

Nechyběl v této době stále více potřebný kulturně - propagační vedoucí a v neposlední řadě byl členem vedení MNTV sociálně zdravotní pracovník. Všichni členové, kteří vstoupili do MNTV, mohli využívat jakákoli tělocvičná zařízení členských organizací. V rámci propagace a manifestace sjednocené tělovýchovy bylo potřeba co nejdříve uspořádat společné cvičení dorostu, mládeže a dospělých.

K šíření informací o sjednocování tělovýchovy měl sloužit časopis, který by byl vydáván přímo ÚNTV. Na název časopisu byla uspořádána veřejná soutěž zveřejněná na stránkách denního tisku. O soutěž byl velký zájem, o čemž svědčí přes 120 zaslaných návrhů. Mezi nimi můžeme najít názvy jako např. Sportovec, Ohlas, Pramen a další. Jako vítězný návrh byl vybrán název Cíl. Problém nastal ovšem v tom, že časopis Cíl již byl v Československé republice zaregistrován,²⁴ a tak přišel na řadu návrh nový, který byl časopisu nakonec přiřknut, a tím byl Ruch v tělesné výchově s podtitulem ústředním list Ústředního národního tělovýchovného výboru. Zpočátku vycházel jako čtrnáctideník, jehož úkolem bylo informovat o uspořádaných sportovních kláních, mohli jsme se seznámit s pravidly a historií nejruznějších sportovních odvětví. Svě místo v časopise našli také občané, kteří se chtěli vyjadřovat k probíhajícímu procesu sjednocování tělovýchovy.

O velkém významu sjednocené tělovýchovy pro politiku svědčí také to, že ÚNTV bylo nabídnuto mít své zástupce v Prozatímním národním shromáždění.²⁵ Mezi kandidáty navrženými ÚNTV byli za ČSNS Judr. Antonín Hřebík, za KSČ Vojtěch Pavlásek, za ČSSD Leopold Veverka a za ČSL JuDr. Zbyněk Peters. Do Zemského národního výboru byli zvoleni za ÚNTV Jaroslav Mecer a JuDr. Jaroslav Moser.

2.2 Sjednocení tělovýchovy a Tělovýchovný svaz Sokol (TSS)

Jak jsem výše zmiňoval, otázky sjednocené tělovýchovy nabývaly stále většího politického rozměru a není tedy divu, že se tyto otázky objevovaly na stránkách politického

²⁴) Jednalo se o socialistický týdeník pro kulturu a politiku

²⁵) Prozatímní shromáždění fungovalo v letech 1945 – 1946. V roce 1946 se jeho název měnil na Ústavodárné Národní shromáždění, do kterého se odehrály volby v květnu 1946, které vyhrála na celorepublikové úrovni KSČ (viz. 1. kapitola – Volby 1946)

tisku. Rudé právo, což byl ústřední list Komunistické strany se stalo hlavním hlasatelem myšlenek organického sjednocení. V článku z 20. května 1945 se můžeme například ohledně ÚNTV dočíst „*Ústřední národní tělovýchovný výbor sdruží všechnu českou mládež i dospělé k výchově tělesné, ideové, a mravní. Chce šířit zásady lidové demokracie k podpoře nového československého státu, bude pracovat v tělovýchově se spojenými národy, zejména a národy slovanskými a národy SSSR*“²⁶

Samotný proces sjednocení byl provázen velkými nadějemi a očekáváními. Pro podporu těchto nadějí byla uspořádána velká manifestace sjednocené tělovýchovy, kterou zaštitil prof. Zdeněk Nejedlý (toho času ministr školství a národní osvěty). Tato událost proběhla 31. května 1945 a byla dokonce nahrávána rozhlasem a posléze 3. června 1945 vysílána, aby se všechny důležité myšlenky dostaly i k „prostým“ občanům republiky. Ministerstvo školství mělo velký zájem na sjednocené tělovýchově. V myslích ministerských úředníků již dlouho existovala idea založení samostatného tělovýchovného institutu, který by měl za úkol výchovu nových trenérů a hlavně učitelů tělesné výchovy²⁷.

O průběhu a typu sjednocení se vedly sáhodlouhé debaty, které proces velmi zpomalovaly a narušovaly. V období mezi měsíci květen – září 1945 docházelo k ostrým výměnám názorů. Proti jakémukoli sjednocení na organickém principu již od počátku vystupoval Český svaz fotbalový, který si za to vysloužil nemalou míru kritiky : „*k tomu jednoznačně prohlašujeme, že časopis Rekord, pisatelé článků a Český svaz fotbalový se tak otevřeně kvalifikovali jako reakce nejen sportovní, ale i politická. Nyní víme, s kým máme tu čest.*“²⁸ Nebo o necelých 14 dní později v článku „*Co s fotbalovými profesionály?*“²⁹ byla zmíněna myšlenka pracujících profesionálů podle sovětského vzoru, kteří pracují v továrnách, pokud nemají potřebnou výkonnost a naopak. Tímto způsobem by si více vážili možnosti hrát

²⁶) Rudé právo, 20.5.1945, s. 2

²⁷) Toto bylo také důvodem, proč byl pozván prof. Zd. Nejedlý. Ministerstvo školství bylo rozděleno na 3 sektory a) školství, b) osvěta a c) tělovýchova – vybudováním tohoto sektoru v rámci ministerstva byl pověřen prof. Ladislav Vaněk. Tělovýchova byla začleněna pod MŠANO na základě tzv. kompetenčního zákona č. 1/1945 Sb. o nové organizaci vlády a ministerstev v době přechodné

²⁸) Rudé právo, 17.6.1945, s. 4

²⁹) Rudé právo, 30.5.1945, s. 4

a lépe by pochopili požadavky pracujícího lidu. Do ústředí ÚNTV také stále častěji docházely rezoluce požadující urychlené organické sjednocení tělovýchovy.

Snaha ÚNTV měla být završena ve dnech 15. a 16. září 1945 založením nové tělovýchovné organizace, která měla vzniknout na organickém principu. K tomuto kroku měla ÚNTV zmocnění všech členských spolků a organizací *„tělovýchovné organizace souhlasí s dosavadním úsilím Ústředního národního tělovýchovného výboru v Praze o tuto tělovýchovnou národní jednotu a o šťastné řešení nové naší tělesné výchovy. Zmocňují proto předsednictvo ÚNTV, aby na dny 15. a 16. září 1945 svolal do Prahy zástupce všech dosavadních tělovýchovných svazů a organizací k ustavujícímu sjezdu nové jednotné tělovýchovné organizace.“*³⁰ Měla nést název „Tělovýchovný svaz Sokol“ a kromě jiného měla poskytnout *„možnosti, které dříve měli jen lidé ze zámožných vrstev mají být přístupny v naší nové tělovýchovné organizaci každému pracujícímu člověku.“*³¹ *„Tato organizace, pro kterou je navrženo jméno „Tělovýchovný svaz Sokol“ bude ve své činnosti jako jediný představitel naší národní tělesné kultury provádět veškerou tělovýchovnou činnost : tělocvik, všechny druhy sportu a junáctví.“*³² K tomuto aktu došlo 2. září 1945, kdy na schůzce sportovních svazů vyslovilo 25 z 26 přítomných zástupců svazů zplnomocnění ÚNTV. Jediným ryze sportovním svazem, který nepodepsal, byl Český svaz fotbalový, dále Svaz Junák, kteří tímto popřel svou příslušnost k tělovýchově a včlenil se do Československého svazu mládeže a Orel, který podle papežské encykliky Pia XI. prohlásil, že bude mládež vychovávat podle svých zásad. Na vytvoření této organizace spolupracovaly všechny organizace a spolky začleněné do ÚNTV. Tělovýchovný svaz Sokol měl být jedinou tělovýchovnou organizací na území Československa a do jeho řad, měly být začleněny navíc i slovenské organizace.³³ Ustavení této nové organizace se již bralo za hotovou věc.³⁴ Všichni

³⁰) NA , fond ÚNTV, karton 11, složka 54

³¹) Rudé právo, 13. 6. 1945. s. 4

³²) NA, fond ÚNTV, karton 11 složka 54

³³) Tělovýchova a sport na Slovensku byla řízena Ústředním slovenským tělovýchovným výborem (ÚSTV), který se skládal ze 3 svazů : a) tělocvičný b) sportovní a c) turistický. V čele ÚSTV byla tělovýchovná sekce při Povereníctvu pro školství a osvětu – NA fond ÚNTV. Po neúspěchu Tělovýchovného svazu Sokol proběhla ve dnech 23. - 25. listopadu 1945 v Praze schůzka zástupců ÚNTV a ÚSTV, kde se jednalo o ustavení československé tělovýchovné rady. Projednávala se otázka věcné spolupráce a vytvoření celostátních odborných ústředí.

dosavadní členové ÚNTV byly uvědomění o svém brzkém zániku a vstupu do této organizace. Byly vytvořeny stanovy, jejichž přijetí již mělo být pouze formální věc, byla vytvořena organizační struktura, podmínky členství. Základním úkolem nové organizace mělo být „*pečovati o tělesnou, duchovní a mravní výchovu české mládeže a českého lidu v duchu Tyršově, usilovati o zvýšenou brannost všech příslušníků národa a šířiti základy demokracie a socialismu.*“³⁵ Členství bylo rozděleno podle věku na mládež a dospělé. Mládež se ještě dále dělila na žactvo (ve věku 6 – 13 let) a dorost (ve věku 13 – 18 let). S členstvím byly spjaty povinnosti a práva jednotlivých účastníků. Měli právo účastnit se práce na samosprávě mládeže a mezi povinnosti patřilo placení členských příspěvků a účast na základní tělovýchově. Poté, co člověk dovršil 18 let stal se z dorostence dospělý člen, jehož členství bylo podmíněno zkušební dobou, doporučením 2 členů³⁶ a složením členského slibu. Pokud se adept úspěšně stal členem, vznikly pro něj povinnosti platit členské příspěvky, účast na branné výchově a výchově kulturní a ideové. Oproti tomu se nastolila také práva, mezi která patřila např. nosit kroj, odznak a účast na cvičení.

Organizační struktura byla vytvořena z několika stupňů. Tím nejnižším byla jednota (množství jejich členů nemělo přesáhnout 2000 členů. Pokud by se tak stalo, musela se založit jednota nová, která mohla mít zase pouze 2000 členů). Úkolem jednoty bylo vedení a usměrňování činnosti výchovné, kulturní, ideové, zdravotní a sociální tělesné výchovy, měla koordinovat základní tělesnou výchovu, kontrolovat hospodaření jednotlivých oddílů. V čele Jednoty stál starosta zvolený na valné hromadě. Funkci jeho zástupců vykonávali 1 – 2 náměstkové. Byla vytvořena pozice náčelníka a náčelnice pro mužskou a ženskou tělovýchovu. Členy užšího vedení jednoty byli také pokladník, matrikář, zdravotník. Činnost jednoty byla řízena pomocí odborů (organizační, tělovýchovný, kulturní, zdravotní a hospodářsko – finanční). Jak můžeme porovnat, tato organizační struktura se velmi podobala organizační struktuře do té doby zastřešující ÚNTV. Spolčením několika jednot vznikla župa. Ta měla začleňovat 3 – 5 politických okresů. Pokud by organizace velké župy činila problémy, mohla se župa rozdělit na menší organizační složky, kterými byly okrsky. Úkolem

³⁴) Viz např. Článek ve Svobodném Československu, 11.9.1945, s. 3

³⁵) NA, fond ÚNTV, karton 3, složka 11

³⁶) Tyto podmínky samozřejmě odpadaly, pokud člověk přecházel z dorostenecké kategorie

žup bylo řídit veškerou činnost jednot, které jsou v župě sdruženy, a vysílat své zástupce do ústředí. Pro slučovací postup (a zakládání jednot a žup) byla stanovena následující pravidla

„1) před konečným sjednocením usnesou se všechny dosavadní organizace a svazy na likvidaci s podmínkou vstupu do nové jednotné organizace

2) do nové organizace půjdou všechny svazy a organizace na podkladě úplné rovnoprávnosti svého členstva

3) sloučení nastane nejdříve v ústředí. Sejdou se výbory všech dosavadních organizací, aby na tomto sjezdu proklamovaly sjednocení a zvolí výbor a předsednictvo nové organizace

4) výbor a předsednictvo nové organizace budou sestaveny podle předběžné dohody. Bude sledována zásada, aby v širším výboru byly zastoupeny pokud možno všechny slučující se organizace

5) zvolený výbor a předsednictvo provedou pak všechny práce a postupem sloučení v jednotách a župách. Provedou také všechny potřebné právní a majetkové záležitosti spojené se sloučením na dohodnutých zásadách uvedou v platnost stanovy a řády všech složek.

6) po vykonání všech těchto počínů nejpозději do jednoho volebního období budou provedeny demokratickým způsobem a podle stanov v jednotách, župách i ústředí volby nových funkcionářů.“³⁷

Ústředí bylo nejvyšší organizační složkou nové tělovýchovné organizace. Byly v něm zastoupeny všechny organizace a spolky v následujícím poměru : ČOS – 12 členů, DTJ – 6 členů, FPT – 6 členů, sportovní svazy 10 členů.

Ústředí bylo tvořeno Radou, Předsednictvem a Výbory. V čele Rady stál předseda, zastupován 5 místopředsedy. Veškerá činnost se odehrávala v odborech a oddílech (např. odbor organizační, tělovýchovný, hospodářsko – finanční aj.).

K oficiálnímu založení této organizace nakonec kvůli stálému nesouhlasu s organickým sloučením, jehož tvrdošíjným zastáncem byl stále Český svaz fotbalový a přidáním se dalších spolků a organizací jako byl Sokol, nebo Orel a část svazů, nedošlo. Bylo to bráno jako velká zrada myšlenek jednotné tělovýchovy a vina se házela z jedné organizace na druhou. Přetrvávající problémy vzaly chuť a sílu některým spolkům a organizacím se dále

³⁷⁾ NA, fond ÚNTV, karton 3, složka 12

podílet na sjednocovacím procesu tělovýchovy.³⁸ Na protest proti nevytvoření „Tělovýchovného svazu Sokol“ vystupovali i členové některých členských organizací z MNTV a snažili se o obnovu svých organizací a spolků v předválečném rozsahu. ÚNTV tedy dál existoval a byl jediným představitelem sjednocené tělovýchovy v Československé republice.

V zářijových dnech (22. - 30. září) 1945 proběhla první velká ukázka poválečné tělovýchovy. Jednalo se o Tyršovy hry, které probíhaly ve všech MNTV, které měly na starost ukázkové hry, sportovní přebory, které měly manifestovat připravenost vstoupit do jednotné tělovýchovy. Do hlavního města republiky byly poslány delegováni nejlepší sportovci z jednotlivých krajů. Záštitu nad touto akcí převzali Ludvík Svoboda (ministr národní obrany) a prof. Zdeněk Nejedlý (ministr školství a národní osvěty). Tyršovy hry byly společným tělovýchovným podnikem ÚNTV a nově se rodící vojenské tělovýchovy. Tyto hry byly předzvěst chystajícího se XI. Vsesokolského sletu plánovaného na rok 1948, a zároveň měly posílit odhodlání ke konečnému sjednocení tělovýchovy.

Situace ohledně sjednocení nabrala velmi kritický spád a její uskutečnění bylo velmi vážně ohroženo, podařilo se však přesvědčit organizace a spolky k vyjednávání, což vedlo k tomu, že od ledna 1946 se pokusy o sjednocení oživují. Se všemi organizacemi a spolky se vyjednává vytvoření nové organizace, do které by vstoupily na základě federativního sjednocení. Začalo se ozývat stále více hlasů, které mluvily pro tento typ sjednocení, na jehož základě bude sjednocení volnější, ale zároveň snadněji uskutečnitelné. Bylo potřeba stanovit přesné úkoly, které měla nová sjednocená tělovýchova plnit. Mezi nimi můžeme nalézt³⁹ :

„1) *Základní tělovýchova veškeré mládeže*⁴⁰

2) *Branná výchova mládeže*⁴¹

3) *Státně povinná výchova mládeže*

³⁸⁾ Jedním z nich byla největší tělovýchovná organizace Sokol, jenž vydala po svém republikovém výboru, který proběhl ve dnech 15. a 16. prosince 1945, a jehož účastníci byli zástupci všech sokolských žup, prohlášení, ve kterém ostře kritizovala dosavadní postup sjednocení. Z jejich prohlášení vyplývá i to, že pokud se situace kolem sjednocování nezlepší bude nucena od 1. ledna 1946 obnovit svou činnost v plném rozsahu a sjednocovacích snah se již dále neúčastnit

³⁹⁾ Ruch v tělovýchově, č. 5. 14.1.1946, „*Co by měla splňovat sjednocená tělovýchova?*“ s. 5

⁴⁰⁾ Mládeží se rozumí děti ve věku 4 – 18 let

⁴¹⁾ Zde se mládeží rozumí věk 18 – 21 let

- 4) *Zdravotní péče o celý národ*
- 5) *Všude stadiony a tělocvičny*
- 6) *Soustředění všech vedoucích sil*
- 7) *Plánovité velkorysé školení*
- 8) *Odborný tisk a literatura*
- 9) *Masový základ všemu sportu*
- 10) *Soustředění a rozšíření rekreační činnosti*
- 11) *Můžeme uspořádat olympiádu?*
- 12) *Největší státní soutěže všestrannosti*
- 13) *Unifikace a výroba náradí a sportovních potřeb*
- 14) *Vyšší výkonnost a mezinárodní reprezentace*
- 15) *Jednotná termínová listina*
- 16) *Odstranění sociálních rozdílů*
- 17) *Sjednocený lid“*

Na společné schůzi sportovních svazů konané dne 26. března 1946 si svazy odhlasovaly Zásady pro vybudování jednotné organizace tělesné výchovy. Mezi nimi byly stanoveny i základní cíle a úkoly nové organizace :

- „1) *pečovat o zavedení a rozšíření tělesné výchovy v nejširších vrstvách lidí a pečovat o její zdokonalení*
- 2) *být pojítkem mezi jednotlivými členskými ústředími, zejména za účelem vybudování základny pro zjednodušení poměrů v československé tělesné výchově*
- 3) *rozhodovat s konečnou platností o všech sporech mezi jednotlivými členskými ústředími*
- 4) *pečovat o vypracování kalendáře pro tělovýchovné podniky, aby byla pokud možno odstraněna kolise termínů.*“⁴²

2.3 Československý tělovýchovný svaz (ČSTS)

Novou organizací, která měla již definitivně sjednotit tělovýchovu v Československé republice, se měl stát Československý tělovýchovný svaz (ČSTS). Byl založen na federativním principu, což velmi ocenil Sokol, Český svaz fotbalový i ostatní sportovní

⁴²) NA , fond ČSTS, karton 1, složka 4

svazy a spolky. Na další schůzi svazů a spolků ze dne 2. 4. 1946, na které již byli přítomni i zástupci Sokola, DTJ, FPT a jiných větších sportovních organizací se ustavily prozatímní stanovy nové organizace. Na jejich počátku stál velmi podobný úvod jako u předchozí zamýšlené organizace *„Jednotnou organizací celé československé tělovýchovy bude Československý tělovýchovný svaz. Je to vrcholná organizace, jejímiž členy budou všechny tělovýchovné svazy působící na území Československé republiky, ať jde o svazy české, slovenské nebo československé a ať je oborem jejich činnosti tělovýchova, sport nebo junáctví (skauting).“*⁴³ K oficiálnímu založení ovšem ještě byla složitá cesta, když s vytvořením této organizace založené na federativním principu pro změnu nesouhlasily spolky a svazy, jejichž ideologie se pohybovala v levé části politického spektra. Na zmiňované schůzi ze dne 2. dubna 1946 došlo k podepsání rezoluce, která měla vést k založení nové organizace. Všechny přítomné svazy a spolky se měly vyjádřit zda souhlasí s prozatímními stanovami v plném znění či nikoli. Velmi ožehavým a hojně diskutovaným tématem se stal způsob začleňování spolků a organizací. Byl zvolen federativní princip⁴⁴, který přijala s nadšením většina přítomných. Zásadně proti se postavili zástupci Svazu DTJ a FPT. Na schůzi vystoupil se svým projevem i zástupce Svazu DTJ, který ve velmi kritickém projevu připomněl *„nemůžeme si přát, aby náš lid zůstal i nadále v lidové republice rozpoltněn na vesnicích a městech do sokolských organizací, Orla, sportovních klubů, jednot tělovýchovných apod. Není možno mysliti jen na doby nynější, nýbrž také na vývoj dopředu a to i pro naše potomky. Je skutečnost, že náš lid si udělal takový názor opravdu, že stát a národ potřebuje úplnou jednotu zvláště v tělovýchově.“*⁴⁵ K jeho prohlášení se připojili i FPT (zastoupená Jeřábkem), Svaz československé mládeže (SČM – v zastoupení Sladký) a Ústřední rada odborů (ÚRO - zastoupená Markem). Ostatní svazy v čele s Československým všesportovním výborem své stanovisko potvrdily souhlasným prohlášením, které znělo *„Organizace....., souhlasí se zásadami pro vybudování jednotné organizace tělesné výchovy, jak byly dohodnuty na schůzi zástupců svazu, konané dne 26. března v Tyršově domě.“*⁴⁶ Každý ze svazů měl za úkol

⁴³) NA, fond ČSTS, karton 1, složka 3

⁴⁴) Bod 3 ze „Zásad pro vybudování jednotné organizace tělesné výchovy z 26. března 1946 „Členské svazy a jejich spolky (kluby) zachovávají si svou právní samosprávu“ – NA fond ČSTS, karton 1, složka 5

⁴⁵) Z projevu J. Marka, zástupce Svazu DTJ na schůzi konané dne 2. 4. 1946, NA, fond ČSTS, karton 1, složka 5

⁴⁶) NA, ČSTS, karton 1, složka 4

nominovat své zástupce do přípravného výboru pro vznik ČSTS.⁴⁷ Do jeho čela byl zvolen jednohlasným prohlášením zástupce ČOS JUDr. Antonín Hřebík.

K oficiálnímu založení ČSTS došlo slavnostním ustavením na Valné hromadě dne 16. listopadu 1946 v Praze. Ta začala vystoupením předsedy přípravného výboru, po kterém následovaly projevy P. Drtiny ministra spravedlnosti, Dr. J Chovana, jež byl zástupcem Poverenictva školstva a v neposlední řadě svou řeč přednesl i plk. Hruška ze Svazu brannosti. Ustavením tohoto svazu oficiálně zanikl ÚNTV, který tedy existoval něco přes rok a půl a byl významným mezníkem ve sjednocování poválečné tělovýchovy. A do čela ČSTS zvolen JUDr. Antonín Hřebík. Z této akce byla posléze zaslána zdravice prezidentu republiky Dr. E. Benešovi, předsedovi vlády K. Gottwaldovi a ministru školství J. Stránskému.

Organizačně byl ČSTS členěn velmi podobně jako jeho předchůdci. V čele stálo předsednictvo, které mělo 36 členů (z tohoto počtu bylo 9 zástupců slovenské tělovýchovy).⁴⁸ Nejvyšším představitelem ČSTS byl předseda, který byl zastupován 5 místopředsedy, dalšími členy byly 3 jednatele a zapisovatel a samostatní členové. Počet členů v předsednictvu měl odrážet poměrné zastoupení všech čtyř složek tělesné výchovy (tělocvik, sport, junáctví a turistika) vůči počtu jejich členů. Předsednictvo bylo voleno na Valné hromadě, která se konala jednou za rok a jejímž svolavatelem byl předseda ČSTS. Kromě volby předsedy a předsednictva se např. stanovovala výše příspěvků. Každý z členských svazů na Valnou hromadu vysílal své 3 zástupce. Kromě těchto dvou organizačních složek do nejužšího vedení patřil ještě Výbor, který měl celkem 100 členů (25 bylo zástupců ze Slovenska) a mohl svolat mimořádnou Valnou hromadu, kdykoli to uznal za vhodné. Na činnost zmiňovaných orgánů dohlíželi hospodářští a účetní dozorcí, jejich hlavní náplní práce bylo překontrolování stavu pokladny minimálně dvakrát ročně. Logicky nejvíce míst v nové organizaci získala Československá obec sokolská, jakožto největší tělovýchovná organizace.⁴⁹

⁴⁷) Mimo něj byli do užšího vedení zvoleni : F. Jeřábek, K.Marek, J.Kallmunzer, M.Provazníková, A. Sun

⁴⁸) Tímto uspořádáním se vytvořil asymetrický model, kdy na celém území Československa byl ústřední orgánem Československý tělovýchovný svaz, ale jak na území Čech, tak na území Slovenska si tělovýchovné spolky a organizace ponechaly svoji míru samostatnosti.

⁴⁹) V Předsednictvu měl Sokol 14 zástupců a ve Výboru dokonce 32

Pod vlivem vzniku této organizace, ČSTS, došlo k hromadným vstupům členů jednotlivých svazů a spolků do největší z nich a to do Sokola, což velmi posílilo obavy z jeho zpolitizování. K tomu nakonec došlo již v průběhu únorových událostí roku 1948, kdy byl k ustanovení akčního výboru Sokola, pod nimž mělo dojít k vytvoření jediné tělovýchovné organizace, kterou byl Sokol. Akční výbory prováděly sjednocení, které bylo vyhlášeno 31. března 1948. Po událostech, které provázely XI. všesokolský slet, jenž proběhl začátkem července 1948, a na akcích při pohřbu dr. Edvarda Beneše, byly provedeny novým vedením ČOS rozsáhlé čistky.⁵⁰

Tento způsob fungoval prakticky až do roku 1949, kdy byl dne 14. července 1949 schválen zákon č. 187/1949 Sb. „*O státní péči o tělesnou výchovu a sport*“, kterým došlo k vytvoření Státního výboru pro tělesnou výchovu a sport (SVTVS), kterému byla přímo podřízena ČOS a ostatní tělovýchovné organizace a svazy. Zjednodušeně lze říci, že československá tělovýchova a sport byla sjednocena pod Sokolem.⁵¹

2.4 Vojenská tělovýchova v letech 1945 - 1948

„*Při vzniku nové Československé armády v roce 1945 se navazovalo na zkušenosti a tradice jednak československé armády předmnichovské republiky, jednak našich vojenských jednotek v zahraničí.*“⁵² Obnovená armáda si hned zpočátku určila, že vojenská tělovýchova bude řízena Hlavní správou výchovy a osvěty, která byla podřízena přímo náčelníkovi hlavního štábu. Prioritním úkolem bylo zajistit povinný tělocvik vojáků a vypracování tělovýchovných směrnic.⁵³ Z nich postupně vychází „*Zatimní osnovy tělesné výchovy*“ (platné až do roku 1950), jejichž obsahem byly :

I. Ranní rozcvičení : poklus, různé běhy, skoky, hody, apod.

⁵⁰⁾ Více viz 3. kapitola Vývoj Československé obce sokolské v letech 1945 - 1952

⁵¹⁾ O tomto sjednocení a vytvoření SVTVS viz. 4. Kapitola Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport

⁵²⁾ Přívětivý, Lubomír, *Vojenská tělovýchova*, Praha : Univerzita Karlova, 2004, s. 29

⁵³⁾ Ty spatřily světlo světa v říjnu 1945 a „*vyplývá z nich, vojenská tělovýchova měly tyto organizační formy „ranní půlhodinka, základní tělovýchova, polní tělocvik a závody.*“ - tamtéž, s. 30, z nich postupně vychází *Zatimní osnovy tělesné výchovy* (platné až do roku 1950, kdy vychází první poválečný Předpis pro tělesnou přípravu československé branné moci)

II. Základní tělocvik : cvičení prostná, cvičení s puškou, průpravná cvičení pro překonávání překážek, průpravná cvičení pro boj zblízka, malé hry, základy horolezectví, jízda na lyžích a plavání.

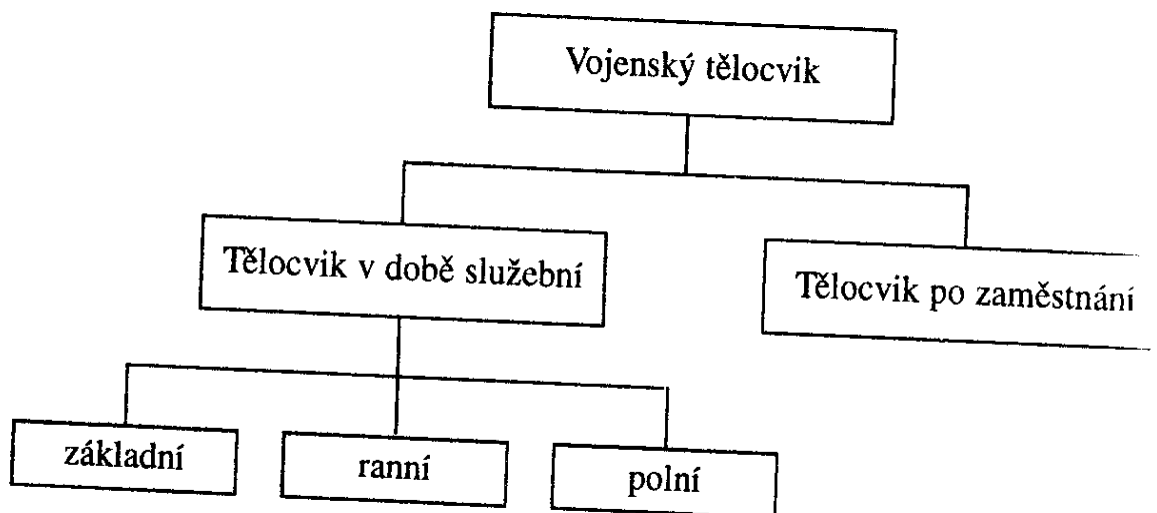
III. Tělesný výcvik při taktickém a speciálním výcviku : pochodová cvičení, překonávání umělých a přirozených překážek, házení granátů

IV. Tělocvik a sport v době mimoslužební : vojenská zátiší a Domy měly za povinnost zřizovat vojenské kluby.

V. Tělesný výcvik důstojníků a rotmistrů : stanovil obsah a normy povinného přezkoušení tělesné zdatnosti, pro které přezkušované vojáky rozdělil do věkových skupin.⁵⁴

Jak můžeme vidět z tohoto rozdělení vojenské tělesné výchovy, některé z přepisů nápadně připomínají i cviky a postupy, které se i dnes používají v tělesné výchově na základních a středních školách. To dokazuje velký vliv branné výchovy v letech 1945 - 1948 a následujících.

Princip vojenské tělovýchovy se výrazně nelišil od principů, které se používaly u armády již

za první republiky, a jejich organizaci můžeme srovnat na následujícím schématu⁵⁵

Stejně jako klasická tělovýchova a sport tak i vojenská tělovýchova prodělala v letech 1945 – 1948 vývoj, který posléze vyústil k vytvoření vojenských sportovních center a postupné profesionalizaci vojenského sportu.⁵⁶

⁵⁴) Tamtéž, s. 30

⁵⁵) Tamtéž, s. 24

⁵⁶) Viz 5. kapitola Branná a vojenská tělovýchova po roce 1948

Naléhavou otázkou se také stalo vzdělávání vojáků sportovců, kteří se stále častěji stávali příslušníky armády. Než došlo k založení Učiliště vojenské tělovýchovy (v roce 1945), byli vynikající vojenští sportovci soustředěni do Posádkového velitelství Velká Praha (PVVP) a tvořili zvláštní vojenskou jednotku – Ústřední tělovýchovný oddíl (ÚTO), většinou se jednalo o fotbalisty, rohovníky a lehké atlety).⁵⁷ Dnem 3. listopadu 1946 byla tato jednotka začleněna do již zmiňovaného učiliště pod velením škpt. Adolfa Dosoudila. Učiliště nabízelo dva typy kurzů a to kurzy buď roční (na kterých se připravovali důstojníci), nebo pětíměsíční (které připravovaly poddůstojníky - cvičitele). Pro vynikající závodníky a cvičitele byl, při tomto učilišti zřízen útvar, k němuž měli být, po dobu své prezenční služby, zařazeni vynikající závodníci a cvičitelé. Pro ty, kteří měli nárok na přijetí do školy pro důstojníky měla být zřízena pěchotní důstojnická škola, která měla být ještě doplněna školením vojensko – tělovýchovným. Na zařazení do tohoto útvaru měli nárok pouze :

- „1. *Přeborníci, jejichž výkon je zaznamenán jako nejlepší národní výkon*
2. *Mistři ČSR*
3. *Vítězové význačných závodů mezinárodních a celostátních*
4. *Členové mistrovských družstev ČSR*
5. *Členové družstev zastupujících ČSR v mezinárodních závodech*
6. *Závodníci, kteří budou svými ústředími pro svoje vynikající výkony zvláště doporučení*
7. *Význační cvičitelé různých tělovýchovných odvětví pro přípravu vynikajících závodníků.*“⁵⁸

Toto tělovýchovné učiliště fungovalo až do roku 1951, kdy bylo pomalu začleňováno do systému „profesionální“ vojenské tělovýchovy.⁵⁹

2.5 Svaz brannosti

Počátky této organizace sahají ke dni 11. července 1945, kdy na společné schůzi Svazu československého důstojnictva, Svazu československých rotmistrů, Svazu československých záložníků a Svazu národních dělostřeleckých gard byl založen Přípravný výbor Svazu

⁵⁷) Jedním z prvních členů ÚTO byl atlet Emil Zátopek

⁵⁸) VÚA, fond MNO 1946, karton 11

⁵⁹) O vzniku „profesionální“ vojenské tělovýchovy viz - 5. kapitola - 5. kapitola Branná a vojenská tělovýchova po roce 1948

brannosti. V jeho čele stanul generál Mikuláš Ferjenčík.⁶⁰ Hlavními úkoly výboru byly a) připravit stanovy nové organizace, b) zpracovat ideový program Svazu brannosti, c) zajistit dobrovolné členství mužů a žen od 18 let. Stanovil také úkoly, které na nově vzniklou organizaci čekaly, těmi byly zapojení všeho lidu do branného úsilí, provádění branné výchovy v plném rozsahu v mezích výchovy mravní, morálně – politické. Proč byla potřeba vytvořit novou organizaci takového typu? Mezi nejčastějšími důvody se uvádělo nezbytné zapojení všeho lidu do obrany státu (což byl přímý důsledek událostí 2. světové války), potřeba účelného soustředění branného úsilí, aby byla zajištěna koordinace a využití všech branných sil, lidu a materiálu. Dne 25. září 1945 došlo ke splnutí všech zúčastněných organizací do jedné a následně dekretem prezidenta republiky ze dne 27. října 1945 oficiálně vzniká Svaz brannosti. „*Aby byly zajištěny co nejširší spolupráce a účast občanstva při obraně státu a úspěšné plnění úkolů, stanovených zákonem ze dne 1. července 1937, č. 184 Sb., o branné výchově, zřizuje se pro celou oblast státu Svaz brannosti (SB), ve který se slučují Svaz československého důstojnictva, Svaz národních střeleckých gard, Svaz československých rotmistrů a Svaz československých záložníků.*“⁶¹ Spolupráce s ostatními tělovýchovnými organizacemi byla Svazu brannosti dána přímo zákonem „*Branná příprava tělesná ve Svazu brannosti se děje v úzké součinnosti se sjednocenou organizací tělesné výchovy. Branná příprava mravní a nauková se řídí směrnicemi, vydanými ministerstvem národní obrany v dohodě s ministerstvem školství a osvěty.*“⁶²

Ustavující Valné shromáždění se uskutečnilo 16. prosince 1945 v Divadle 5. května za účasti prezidenta republiky, předsedy a členů vlády. Prvním předsedou se stal generál Mikuláš Ferjenčík, do funkcí druhého a třetího předsedy byli zvoleni divizní generál Bohumil Boček a plukovník JuDr. Jaroslav Procházka. Sídlem Svazu brannosti se stal Ústřední dům armády na náměstí Dra. Beneše v Praze. Jelikož se jednalo o organizaci svým rozsahem velkou, bylo potřeba řízení a dohled rozdělit na několik odborů, v čele kterých stál Ústřední výbor, který měl své vlastní pravomoci. Členy Ústředního výboru jsou předsednictvo, které je složeno ze 14 členů, kterými jsou předseda, první a druhý zástupce předsedy, první a druhý

⁶⁰) Gen. Mikuláš Ferjenčík (1904 – 1988) – veterinář, účastník Slovenského národního povstání. Po událostech v únoru 1948 odešel do exilu.

⁶¹) [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <ftp.aspi.cz/opispdf/1945/053-1945.pdf>

⁶²) [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <ftp.aspi.cz/opispdf/1945/053-1945.pdf>

úřední předseda, generální tajemník, zástupce velitele SB a náčelník I. odboru. Dalšími členy jsou náčelníci II., III., IV., a V. odboru, zapisovatel a referent.

Rozhodovací pravomoc měli také zástupci krajů, kterých bylo 44, zástupci ministerstev financí, dopravy, vnitra, školství a osvěty, zdravotnictví, zemědělství, ochrany práce a sociální péče. Nezbytnými při zasedání byli předsedové branných komisí všech stran Národní fronty, Ústřední rady odborů, Československého tělovýchovného svazu (po jednom členu), společné Ústředí 1. a 2. odboje. Zasedání předsednictva se také mohly účastnit mimořádní členové, kterými byly zástupci Svazu české mládeže, Svazu slovenské mládeže, Československého červeného kříže, Autoklubu RČS, Československého jezdeckého svazu, Svazu lyžařů ČSR, Svazu československého hasičstva.

Odborů bylo celkem pět a jejich činnost byla řízena Ústředím. I. odbor byl odborem branným a výcvikovým a měl za úkol provádět branný výcvik veškerého občanstva podle zákona o branné výchově. Podle směrnic vydaných ministerstvem Národní obrany cvičit vojensky organizované jednotky, které se dají využít jako strážce, bojové svazy a jako výpomoc při živelných pohromách. II. odbor osvětový a mravně – politický se staral hlavně o politické školení. III. odbor sociální a stavovský měl na starosti v součinnosti s II. odborem dohlížet na morální, osvětovou a sociální výchovu členů. Činnost IV. a V. odboru je dána jeho názvem.

V průběhu let 1946 - 1947 byly s velkými náklady vybudovány inspektoráty branné výchovy, která měla být centry uskutečňování branné výchovy. Po dvou letech činnosti mohl ale Svaz brannosti vykázat pouze zorganizování několika málo závodů a soutěží.

V průběhu únorových dní roku 1948 byl Svaz brannosti (stejně jako např. Sokol) velmi oslaben a jeho představitelé byli dokonce pozatýkáni a velitelství uzavřena a veškerá branná činnost byla zastavena. Samotný svaz byl zrušen zákonem ze dne 11. května 1949 a jeho majetek přešel na ministerstvo vnitra. Branná výchova byla později zajišťována Svazem pro spolupráci s armádou (SVAZARM).⁶³

⁶³) Více o SVAZARMu viz 5. kapitola Branná a vojenská tělovýchova po roce 1948

3. Vývoj Československé obce sokolské (ČOS) 1945-1952

3.1 Obnovitelská léta 1945 - 1948

Za dob Protektorátu Čechy a Morava byla činnost Sokola zakázána. K jeho obnově dochází až s Pražským povstáním, které proběhlo 5. - 8. května 1945. Sokolové se do tohoto povstání velmi aktivně přihlásili a pomáhali zemi zbavovat německé nadvlády. Československá obec Sokolská se aktivně zapojila do obnovy a sjednocování československé tělovýchovy, ke které se přihlásila na své první schůzi dne 9. května 1945. Dle nařízení České národní rady měl dostat obnovený Sokol zpět veškerý svůj majetek, který vlastnil před rokem 1938. Z prohlášení ČNR můžeme citovat nejdůležitější větu, která Sokolu vracela majetek „všechny sokolské župy a sokolské jednoty jsou oprávněny převzít správu veškerého sokolského majetku.“⁶⁴ Dochází k postupnému obnovování jednot a žup, které informoval vedení ČOS o postupném obnovování majetku pomocí oběžníků. Informace z oběžníků sloužily také k předávání informací opačným směrem z předsednictva do jednot a žup. V jednom z oběžníků byly uveřejněny primární úkoly, které musí župy a jednoty co nejdříve splnit „1. obnovit činnost a znovu organizovat jednoty a župy, ujmout se neprodleně sokolského majetku, 2. připravit valné hromady jednot a žup a zvolit nové funkcionáře, 3. zvolit zástupce do místních národních tělovýchovných výborů.“⁶⁵ Výbor⁶⁶, což byl nejvyšší orgán Sokola, zasedl poprvé ve dnech 30. června – 1. července 1945. Jednání nemohlo proběhnout v budově typické pro tyto úkony, kterou byl Tyršův dům, protože v té době ještě nebyl uvolněn. Náhradní prostory se našly v prostorách Autoklubu.⁶⁷ Na úvod zasedání vystoupil starosta Josef Truhlář, který vyzval k uctění padlých bratrů a sester. Následujícího

⁶⁴) Waic, Marek, Uhlíř Jan, *Sokol proti totalitě 1938 - 1952*, Praha : Univerzita Karlova, 2001, s. 97

⁶⁵) Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha 2012, s. 73

⁶⁶) Výbor Československé obce sokolské se podle jejích stanov skládal ze všech členů předsednictva, kterými byli starosta, 1., 2. 3., a 4. náměstek, náčelník, náčelnice, vzdělavatele, jednatele a dalších 28 členů a vyslanců žup (ty posílaly své zástupce podle počtu členů organizovaných v župě). Mezi hlavní úkoly výboru patřila volba předsednictva, stanovení místa a data konání sletu a stanovování podrobných cílů sokolské výchovy. Úkol Sokola byl určen i v začátku jeho stanov „ČOS pracuje ku povznesení tělesných a mravních sil československého lidu v duchu Tyršově a Fugnerově a pečuje o rozvoj sokolství v republice Československé i za hranicemi, zvláště mezi Slovany“ – NA, fond ČOS, karton 438, složka 3 Stanovy Československé obce Sokolské

⁶⁷) Sídliš v ulici Lutzowowa (dnešní Opletalova ul.) 29, Praha 2

dne byl prvním vystupujícím opět Josef Truhlář a všem přítomným oznámil rezignaci na svou funkci a do čela Sokola doporučil dosavadního místostarostu JUDr. Antonína Hřebíka⁶⁸. Spolu s JuDr. Hřebíkem stanuli v čele Sokola i MUDr. Miroslav Kavalír⁶⁹ v pozici náčelníka a Marie Provazníková⁷⁰, která se vrátila do pozice náčelnice, kterou vykonávala před druhou světovou válkou. Posledním zvoleným členem byl Antonín Krejčí v roli vzdělavatele. Za jednatele byli zvoleni Evžen Köppl, dr. František Beneš a MUDr. Jan Hiller.⁷¹ Zároveň byla ustanovena „očistná“ komise, jež měla za úkol najít a předat spravedlnosti zrádce a kolaboranty, kteří se ukrývali v řadách Sokola. V rozmezí července 1945 až dubna 1946 tato komise „projednala 78 případů týkajících se jednak zaměstnanců ČOS, členů ústředních sborů ČOS, jakož i rozhodovala, popřípadě radila ve velké řadě případů, které jí byly svěřeny k posouzení od jednot a sokolských žup.“⁷² V dubnu 1946 mohli její členové prohlásit svou práci za ukončenou s pozitivním výsledkem, protože mnoho případů kolaborace nebo spolupráce s německými orgány v Sokole prokázáno nebylo.

⁶⁸) JUDr. Antonín Hřebík (1902 – 1984) – právník, politik a starosta Sokola. Za svoji odbojovou činnost byl v letech 1941 – 1945 vězněn v nacistických vězeních a koncentračních táborech. V letech 1945 - 1948 vykonával funkci starosty Sokola a poslance Národního, později Ústavodárného, shromáždění, stál v čele ÚNTV, který měl za úkol sjednotit československou tělovýchovu. V situaci, která nastala po únoru 1948, se vzdal své funkce v Sokole a v květnu téhož roku odešel do exilu, kde ustavil Ústředí československého sokolstva a stanul v jeho čele. V exilu velmi úzce spolupracoval s Marií Provazníkovou. Umírá v emigraci v roce 1984 v USA.

⁶⁹) MUDr. Miroslav Kavalír (1900 – 1981) – český lékař, náčelník Sokola. Za okupace byl od roku 1941 internován v Terezíně a později v koncentračním táboře v Osvětimi. Po roce 1948 byl odstraněn z své funkce v Sokolu.

⁷⁰) Marie Provazníková (1819 – 1991) – cvičitelka a náčelnice Sokola. Během zastávání své funkce v Sokole v období let 1945 – 1948 byla známa svým kritickým postojem vůči komunistické straně. Vedoucí družstva gymnastek na Olympijských hrách v Londýně v roce 1948 (získala zlato). Z olympiády se nevrátila, zvolila emigraci, ve které byla velmi činná, spolupracovala s JUDr. Antonínem Hřebíkem. Umírá v roce 1991 v USA.

⁷¹) Dalšími členy předsednictva byli zvoleni Svatopluk Svoboda, Růžena Friebová, Josef Truhlář, František Kudela, Václav Šverma, Františka Lasovská, Jaroslava Vokáčová, dr. Marie Černá, Bohumil Tesař, Karel Štipl, Růžena Mijantová, Václav Pazdera, dr. Jan Husták, JUDr. Miroslav Klinger, dr. Rudolf Bárta, JUDr. Augustin Šíp, dr. Karel Záhořík, Rudolf Lukaščík, Věnceslav Havlíček, MUDr. Rudolf Köhler, František Plánička, Adolf Tomek, František Svoboda, Oldřich Harfl, PhDr. Albert Pražák, Ladislav Vaněk. – viz. Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha 2012, s. 76 - 77

⁷²) Waic, Marek, Uhlíř, Jan, *Sokol proti totalitě 1938 – 1952*, Praha : Univerzita Karlova, 2001, s. 98

Poválečný Sokol si zpočátku zakládal na svoji nadstranickosti, která mu zaručovala všennárodní charakter. Jméno Sokola bylo ale velmi často využíváno k politické propagaci. Vedení Sokola došla s tímto stavem trpělivost a 27. května 1947 se obrátilo se žádostí „*na všechny strany Národní fronty, aby nejen ve svém vedení, ale i ve všech svých složkách, v denním i krajině tisku úzkostlivě dbaly, aby nebylo při politické agitaci užíváno sokolského jména, sokolských odznaků a krojů a aby nebyly u jmen politiků uváděny sokolské úřady na plakátech, zvoucích k politickým projevům, aby v agitačních i informačních publikacích a tiscích politických stran nebylo užíváno fotografií politických pracovníků v sokolském kroji apod.*“⁷³ Jelikož otázka sjednocené tělovýchovy nabírala s postupem času na aktuálnosti, začala se v ní horlivě angažovat i Komunistická strana Československa. Její zapojení začalo neobnovením Federace proletářské tělovýchovy (FPT), jejímž bývalým členům bylo doporučeno dále nepokračovat v obnovovací činnosti a místo toho jim byl nařízen hromadný vstup do Sokola. Členové byli tímto nařízením zmateni, protože již v dobách první republiky fungovala mezi oběma organizacemi určitá míra nevraživosti. Tělovýchovná komise při ÚV KSČ rozhodla, že „*Sokol se musí stát organizací, která bude tvořiti základ k sjednocení tělovýchovy. Práce členů KSČ v Sokole bude náležitě řízena a usměrňována. Otázky tělovýchovy nesmějí býti ponechány bez kontroly, pouze krajským a okresním tělových. komisím, nýbrž musí se jimi zabývat krajský a okresní výbor, tak jako se zabývá prací komunistů v ostatních velikých všennárodních organizacích. Všem členům strany musí býti jasno, jakou úlohu má hráti Sokol jako velká všennárodní organizace v životě naší lidově demokratické republiky, komunisté musejí se stát aktivními členy Sokola.*“⁷⁴ Příkladem šli i vedoucí činitelé KSČ, kteří si přihlášku do Sokola podali.⁷⁵

Další vývoj Sokola, který se měl postavit k otázkám nové doby, měl určit VII. valný sjezd ČOS.⁷⁶ Práce na uspořádání sjezdu započaly 15. prosince 1946 usnesením výboru ČOS, který určil datum konání VII. valného sjezdu na druhou polovinu roku 1947. Předsednictvo ČOS kvitovalo rozhodnutí výboru a na své poradě ze dne 8. ledna 1947 rozhodlo o konání sjezdu ve dnech 25. - 26. října 1947 v Tyršově domě v Praze. Byl ustaven Přípravný výbor, do

⁷³) Tamtéž s. 108 - 109

⁷⁴) Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha 2012, s. 107

⁷⁵) Členem Malostranského Sokola se stal Klement Gottwald a přihlášku si podal např. i Antonín Zápotocký.

⁷⁶) Posledním valným sjezdem byl VI. valný sjezd konaný v roce 1924.

jehož čela byl jmenován JuDr. Antonín Hřebík. Činnost výboru byla rozložena do pěti odborů : tělovýchovný, zdravotní, organizační, hospodářský a ideový. Tyto odbory měly za úkol připravit podklady pro jednání sjezdu, který se uskutečnil 25. října 1947. V jeho úvodu „za zvuků fanfár Sukova pochodu byl do tělocvičny, která upravena pro plenární zasedání, vnesen prapor ČOS (věnovaný prezidentem dr. Ed. Benešem) a vlajka předsednictva (věnovaná prezidentem T. G. Masarykem), doprovázeny čestnými četami. Bratr starosta Dr. Ant. Hřebík zahájil pak zasedání...“⁷⁷ O politické důležitosti sjezdu svědčí přítomnost zástupců vlády jako byl Klement Gottwald (v tu dobu předseda vlády), Jožka David (předseda Ústavodárného Národního shromáždění), generál Ludvík Svoboda (ministr obrany) a Prokop Drtina (ministr spravedlnosti). Na sjezdu byla také přednesena zpráva prezidenta dr. E. Beneše, ve které vyjádřil myšlenku Sokola jako integrujícího prvku ve společnosti „V dnešní hledající a o definitivnější svůj výraz těžce zápasící době musí být Sokolstvo vyrovnavatelem hodnot mezi minulostí a budoucností a pomáhat k překonání rozdílů a protiv v současném životě. Svou nadstranickost může Sokolstvo přispět k uklidnění politickému, svým upřímným českoslovenstvím k bratrské úpravě vztahů mezi Čechy a Slováky.“⁷⁸ V rámci sjezdu Sokolové přijali vyjádření k následujícím otázkám : „1. Sokol, jedinec a jeho vztah k rodině, národu a státu, 2. Náboženstvo, 3. Demokracie, 4. Socialismus, 5. Slovanství.“⁷⁹ V prvním bodě se Sokol vymezil jako nadstranická organizace, která se nenechá ovlivňovat žádnou politickou stranou. Roli náboženství byl přiznán velký mravní a duchovní význam. Křesťanství podle nich patří k základům evropské kultury a vzdělanosti. Socialismus, který se projevoval posunem politického myšlení obyvatelstva směrem doleva, chápali účastníci sjezdu jako „osvobození jedince a jednotlivých skupin společnosti od hmotného, duchovního i mravního útlaku, aby každý člověk měl právo na zabezpečení opravdu lidského a člověka důstojného života.“⁸⁰ I když se sjezd uskutečnil ještě „ve svobodné době“, některým jeho účastníkům bylo jasné, že tato chatrná iluze demokratického režimu v Československu již dlouho nevydrží. Do samotného Sokola pronikal stále větší vliv KSČ prostřednictvím nově

⁷⁷) Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha 2012, s. 110

⁷⁸) Havlíček, Věnceslav, *Sokolstvo, jeho myšlenka, organizace a vývoj*, Praha : Grafia, 1948, s. 68

⁷⁹) Waic, Marek, Uhlíř, Jan, *Sokol proti totalitě 1938 – 1952*, Praha : Univerzita Karlova, 2001, s. 122

⁸⁰) Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha 2012, s. 113

vstupujících členů z řad FPT. V projevu Oldřicha Vyhnálka, generálního tajemníka ČOS, byla přednesena myšlenka, že „vytvoříme ze Sokola velkou dobrovolnou organizaci tělovýchovy a sportu přitažlivou zejména pro mládež.“⁸¹

Situace obnovení Sokola na Slovensku byla o poznání složitější než v Čechách. Po ukončení 2. světové války došlo k obnově ČOS pouze v Čechách. Obnovení Sokola byla na Slovensku velmi ožehavá politická otázka. Velmi aktivní při jejím řešení byli příznivci demokratické strany a komunistů. Jakákoliv činnost sportovních spolků a organizací na Slovensku byla řízena podle nařízení Slovenské národní rady č. 51/1945 Sb. „O rozpuštění a zakládání spolků“ ze dne 25. května 1945, na základě kterého byly rozpuštěny sportovní spolky. Tento postup měl zjednodušit vytvoření Ústředního slovenského tělovýchovného výboru (ÚSTV), jenž byl ustaven 27. srpna 1945.⁸² Dne 15. prosince 1945 na zasedání předsednictva slovenského Sokola v Bratislavě se slovenští Sokolové přihlásili k myšlence jednoty Sokolské organizace „jsme pro jednotnou Československou obec sokolskou a na příští schůzi výboru na jaře 1946 nastoupí bratři ze Slovenska na svá místa.“⁸³ Ve druhé polovině roku 1946 bylo povoleno zakládání Sokolských jednot na Slovensku. ÚSTV se později velmi aktivně podílel na vzniku Československého tělovýchovného svazu, jehož členy se staly i slovenští zástupci. Vznikem této organizace bylo stále jasnější, že organické sloučení je v tuto chvíli nemožné. Slovenští komunisté, pod vlivem těchto událostí, přehodnotili svůj postoj a svým členům doporučili, aby rozšiřovali členské řady Sokola. Situaci se podařilo konečně vyřešit až 1. prosince 1947, kdy došlo k vydání nařízení Slovenské národní rady č. 85/1947 Sb., kterým byl slovenský Sokol uznán slovenským sborem Poverencov za plnohodnotný sportovní spolek a jeho činnost byla v plné míře povolena. Toto obnovení ovšem nemělo dlouhého trvání, na řadu přišlo uspořádání po únoru 1948, pod vlivem kterého bylo vyhlášeno sloučení veškeré tělovýchovy v Československu do

⁸¹) Tamtéž, s. 116. Jednalo se o mládež hlavně ve věku 15 – 16 let, která se později měla stát stavebním kamenem nové sjednocené tělovýchovy a dalo se na ně jednodušeji působit v rámci ideologické výchovy skrz tělovýchovnou organizaci nebo spolek.

⁸²) Viz Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha 2012, s. 87

⁸³) Waic, Marek, Uhlíř, Jan, *Sokol proti totalitě 1938 – 1952*, Praha : Univerzita Karlova, 2001, s. 118

Sokola. Slovenská Sokolská rada jako „největší slovenský člunek československé sjednocené tělesné výchovy“⁸⁴ byla ustavena 16. června 1948.

3.2 Sokol a jeho pozice ve sjednocování tělovýchovy

Z pozice největší tělovýchovné organizace byl logicky Sokol nejvíce vidět při sjednocovacím procesu. Byl zakládajícím členem ÚNTV⁸⁵, a hrál vedoucí úlohu ve sjednocení československé tělovýchovy. *“Jako příspěvek jednotě nového státu přinášíme pevnou vůli a opravdovou snahu sjednotit veškeré tělovýchovné snažení nové republiky v jedinou mohutnou tělovýchovnou organizaci, jako příklad svornosti a jednoty našeho národa.”*⁸⁶ Z počátku zastával myšlenku organického sjednocení, které mělo vést k vytvoření nové organizace Tělovýchovného svazu Sokol.⁸⁷ Již v průběhu roku 1945 se mezi Sokoly začali objevovat první pochybovači a odpůrci organického sjednocení, kteří se obávali ztráty svobody a suverenity. Tělovýchovný svaz Sokol, i přes již dokončené stanovy nakonec nebyl ustaven a sjednocování tělovýchovy mělo pokračovat dál hledáním nových východisek a možností. Po krachu myšlenky ustavení TSS začala v československé tělovýchově narůstat vlna nespokojenosti s postupem, který byl ke sjednocení zvolen. Jednota sportovních spolků a organizací se alespoň na chvíli ukázala při konání Tyršových her ve dnech 22. – 30. září 1945.⁸⁸ Na své schůzi konané ve dnech 15. – 16. prosince 1945 se Sokol rozhodl, že ke dni 1. ledna 1946 obnoví svou samostatnou činnost. Přitom ale stále nezavrhl myšlenku sjednocené tělovýchovy. Veškeré snahy byly nakonec korunovány úspěchem, kterým bylo ustavení Přípravného výboru Československého tělovýchovného svazu, který se ovšem nerodil bez obtíží. *„Při ustavování přípravného výboru ČSTS došlo k dramatickému vystoupení přítomného min. obrany gen. Svobody, který prohlásil, že nikdy vláda si takto sjednocování*

⁸⁴) NA, fond ČOS, karton 441, složka 7

⁸⁵) V čele této organizace stanul JUDr. Antonín Hřebík, starosta ČOS, více viz Kapitola 2 Ústřední národní tělovýchovný výbor

⁸⁶) Viz Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha 2012, s. 94

⁸⁷) Více o této organizaci viz. kapitola 2 – Sjednocování tělovýchovy a Tělovýchovný svaz Sokol

⁸⁸) Viz 2. Kapitola - Vývoj tělovýchovy a sportu v letech 1945 - 1948

*nepředstavovala a opustil jednání rovněž tak i zástupci FPT a odborové tělovýchovy.*⁸⁹ Tímto výstupem bylo zpečetěno federativní uspořádání ČSTS.⁹⁰ Úloha Sokola v rámci československé tělovýchovy tímto nebyla nikterak zmenšena. Dne 19. února 1947 byla pod záštitou ČSTS a Sokola vyhlášena soutěž „*Sportem k práci pro dvouletku*“⁹¹ Jednalo se o soutěž, která podporovala odborovou tělovýchovu. Skládala se ze čtyř částí : 1. část se týkala sportovní a tělovýchovných výkonů, ve 2. části museli účastníci prokázat řádnou docházku do zaměstnání, včasné plnění dodávek, eventuálně prospěch ve škole, 3. část byla zaměřena na znalost dvouletého plánu a konečně ve 4. části se zavázali ke zvýšení a zlepšení výroby. Mezi soutěžící mohli být zařazeni : 1. zaměstnanci v průmyslu, zemědělství, 2. příslušníci tělovýchovných spolků, sportovních klubů, Junáci, členi Svazu české mládeže, Svazu brannosti a členové politických organizací, 3. studenti vysokých, středních a odborných škol, 4. příslušníci armády a Sboru národní bezpečnosti, 5. jednotlivci, kteří se přihlásili k provedení zkoušek u některého podniku či spolku. Soutěžící si mohli vybírat z několika možností jak se do soutěže zapojit : 1. nadprůměrným pracovním výkonem, 2. návrhem na zlepšení výroby, 3. návrhem na zvýšení výroby, 4. organizací pracovní soutěže, která byla s úspěchem provedena, 5. vítěz této pracovní soutěže, 6. návrhem na úsporu materiálu, 7. návrhem na ochranné a bezpečnostní zařízení. Tato soutěž se ale nesečkala s velkým ohlasem, jedním z možných důvodů mohla být právě roztržštěnost tělovýchovy a přehazování povinností na její vyhlášení ze spolku na spolek. Období let 1945 – 1948 se neslo ve znamení obnovení činnosti a struktury ČOS a jejího upevnění. Sokol stanul v čele sjednocovacích snah, které mu ovšem v příští letech neměly být zapomenuty.

3.3 Vývoj Sokola v letech 1948 – 1952

Politické události, které s sebou přinesly únorové události roku 1948⁹², se velmi ostře promítly i do tělovýchovy, potažmo do Sokola. Stejně jako ve všech oblastech, tak i v Sokole

⁸⁹⁾ Viz Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha 2012, s. 102

⁹⁰⁾ Viz 2. Kapitola – Vývoj tělovýchovy a sportu v letech 1945 - 1948

⁹¹⁾ NA, fond ČSTS, karton 42, složka 4

⁹²⁾ Viz 1. Kapitola – Politický vývoj v Československu v letech 1945 - 1948

byl ustaven Akční výbor.⁹³ Do jeho čela dosadili komunisté jim nakloněné osoby, a to především MUDr. Františka Bláhu⁹⁴ a Evžena Penningera.⁹⁵ Samotný Akční výbor byl ustaven ve dnech 26. – 27. února 1948. Jako první ve svém prohlášení vyzval všechny sokolské organizace k plné podpoře vlády Klementa Gottwalda⁹⁶. Kromě Bláhy a Penningera byli dalšími členy Akčního výboru Františka Bláhová, Jarka Blažek, Františka Lasovská, Jan Libenský, Viktor Keller, Blažena Martínková, Růžena Mijantová, dr. František Šlapák a dr. Rudolf Žáček. V „*Pokynech pro tvoření a práci akčních výborů sokolských jednot a žup*“ jsou představeny úkoly, které stojí před Akčním výborem, které je potřeba v první fázi bezpodmínečně splnit :

- „1. Organisuji jednotu sokolského bratrstva a zasahují iniciativně proti všem rušivým zjevům, proti všemu zpátečnictví a projevům sokolské nekázně*
- 2. Jsou významnými iniciátory sokolské práce, především té, která souvisí úzce s XI. všesokolským sletem*
- 3. Odstraňují ze života sokolských jednot a žup všechny živly reakčního smýšlení, které se stavěly proti duchu nové lidově demokratické republiky a nahrazují je novými, které budou zárukou úspěšné sokolské práce. Takto doplněné sbory činovníků povedou jednoty a župy až do příštích řádných sokolských voleb. Při této příležitosti nebudiž zapomenuto ani na zástupce jednot do žup a žup do výboru ČOS. Pouhá příslušnost ke stranám národně –*

⁹³) Akční výbory vznikaly jako nadstranické orgány, které měly posléze komunistům usnadnit cestu k moci. Viz povolání Klementa Gottwalda k lidem na Staroměstském náměstí během únorových dní (20. – 25. února) 1948. „*Volám vás všechny dobré Čechy a Slováky, vás všechny – dělníky, rolníky, živnostníky a intelektuály – k jednotě a svornosti. Tvořte v obcích, okresech a krajích akční výbory Národní fronty z demokratických a pokrokových představitelů všech stran a všennárodních organizací. Zmařte v závodech jakékoli provokace reakčních agentů. Bud'te jednotni a rozhodni a vaše pravda zvítězí.*“ – viz. Kaplan, Karel, *Národní fronta 1948 – 1960*, Praha : Academia, 2012 s. 33. Následně byl vytvořen Ústřední akční výbor Národní fronty (25.2.1948) v čele s Antonínem Zápotockým a tajemníkem Alexejem Čepičkou. „*V zakládací vlně vzniklo přes 17 tisíc akčních výborů*“ – tamtéž, s. 39

⁹⁴) MUDr. František Bláha (1896 – 1979) – československý lékař, politik. Po roce 1948 se stal členem KSČ a poslancem Národního shromáždění. Během let 1953 - 1955 byl děkanem Lékařské fakulty hygienické Univerzity Karlovy. Byl členem ÚV KSČ.

⁹⁵) Evžen Penniger (1897 – 1968) – tělovýchovný činovník a autor tělovýchovných příruček

⁹⁶) NA, fond ČOS, karton 440, složka 4

socialistické , lidové a straně slovenských demokratů není důvodem k tomu, aby byli sokolští činovníci odstraňováni z vedoucích míst nebo dokonce ze sokolského bratrstva.“⁹⁷

Spolu se vznikem Akčních výborů se začínala uskutečňovat i další politika, kterou byla personální čistka ve vedení sokolské obce. Došlo k výměně na postu starosty, kdy ze své pozice odstoupuje JUDr. Antonín Hřebík ke dni 3. března 1948. Tato událost je nám dochována pomocí dopisu, kterým Akční výbor děkuje JUDr. Antonínu Hřebíkovi za vykonávání funkce starosty ČOS. *„Vážený bratře starosto! Vývoj a spád současných událostí v našem státě vyžaduje aby i v československé tělesné výchově bylo její uspořádání přizpůsobeno potřebám doby. Také Československá obec sokolská jako základní článek tohoto úseku našeho veřejného života upravuje svoji činnost v duchu těchto událostí. Děkujeme Ti upřímně, že jsi nám usnadnil tento postup uvolněním svého starostenského úřadu v předsednictvu ČOS. Nepochybujeme, že i tentokráte jako v celém Tvém sokolském dosavadním usilování prokážeš své pochopení pro vyšší zájem národa a státu a pomůžeš svým nástupcům v jejich práci. Při této příležitosti tlumočíme Ti z usnesení akčního výboru bratrský dík za dosavadní Tvoji obětavou a náročnou práci, již jsi věnoval tolik sil, nadšení i podnětu. Věříme, že i na jiných místech zůstaneš sokolskému bratrstvu stejně obětavým a platným činitelem.*“⁹⁸ Antonína Hřebíka nahradil ve funkci starosty její staronový představitel Josef Truhlář.

Činnost akčních výborů, které se ustavily v jednotách a župách, nebyla nijak řízena a jejich činností posléze vzniká chaos. Týkal se hlavně překotného odstraňování zkušených sokolských pracovníků a jejich nahrazování méně zkušenými činovníky. Dalším velkým úkolem Akčního výboru kromě „očisty“ a sledování ustavování Akčních výborů v nižších organizačních složkách bylo sloučení všech dosavadních tělovýchovných organizací a spolků právě do Sokola. Již 12. března uveřejnil Jaromír Blažek *„Pokyny po sjednocování. - Všechny sportovní a tělovýchovné spolky, svazy, kluby, nebo kroužky, dále odborová tělovýchova se sjednotí postupně v Sokole, tak že členové uvedených spolků vstoupí do Sokola, spolek vlastně zlikvidují a splynou s nejbližší tělocvičnou jednotou Sokol.*“⁹⁹ To bylo vyhlášeno na poslední schůzi Akčního výboru ze dne 22. března 1948. O den později, 23. března, byl ustaven

⁹⁷) NA, fond ČOS, Akční výbor Sokola, karton 440, složka 5

⁹⁸) NA, fond ČOS, karton 444

⁹⁹) NA, fond ČOS, karton 440

Ústřední Akční výbor Sokola (ÚAVS), který byl složen z členů rozšířeného Akčního výboru Sokola¹⁰⁰, ze zástupců tělovýchovných a sportovních organizací a zástupců Revolučního odborového hnutí (ROH) a Svazu české mládeže (SČM).¹⁰¹ Předsedou byl zvolen MUDr. František Bláha. Náměstky se stali generál Josef Ejem, František Jeřábek a zástupce Slovenska Karol Straňaj. Předsednictvo se skládalo ze 14 členů a zasedli v něm například dva zástupci DTJ a jeden zástupce Orla. Hlavním úkolem ÚAVS bylo „provést zrušení právní samostatnosti dosavadních tělovýchovných a sportovních organizací a svazů a to i těch, které provozují organizovaně tělovýchovu jen částečně, a všech jejich nižších organizačních složek.“¹⁰² Dle pokynu ÚAVS č. 1 z roku 1948 se zřídily čtyři orgány : 1. Ústřední akční výbor Sokola v Praze, který měl uskutečnit již zmiňované sjednocení „organizačně, tělovýchovně, hospodářsky a ideově.“¹⁰³ Zároveň Akční výbory byly zodpovědny za to, „že na vedoucích místech v tělovýchově budou jen osoby mající kladný poměr ke sjednocení tělovýchovy a k lidově demokratickému zřízení republiky, totéž se týká i členstva.“¹⁰⁴ Dále byl zřízen Akční výbor Sokola na Slovensku, který byl složen ze zástupců šesti sokolských žup, zástupců akčních výborů sportovních svazů, zástupce ROH, RTJ a Slovenského svazu mládeže (SSM). Poslední dvě složky byly župní akční výbory Sokola a akční výbory v obcích nebo městských čtvrtích. Dále na této schůzi bylo oznámeno, že 31. března proběhne manifestace sjednocené tělovýchovy ve Smetanově síni Obecního domu hl. města Prahy. Jakmile byl akční výbor ustaven, jedním z jeho prvních kroků měla být očista Sokola. Nejdříve se měl sestavit seznam osob, které mohly být „závadné“. V sokolských věstnících se

¹⁰⁰) Rozšířený akční výbor Sokola byl složen ze zástupců sportovních spolků a svazů, které již do Sokola vstoupily. Hlavními úkoly rozšířeného AV Sokola bylo „vyjmenovati přesně svazy, spolky, kluby a jiné organisace příp. jejich složky zabývající se tělesnou výchovou“ a druhým úkolem bylo „při AV ČOS ustaviti dvě komise, které připraví v podrobnostech sjednocení (organizačně – technickou a finančně hospodářskou)“ - obojí viz NA, fond ČOS, karton 442, složka 7

¹⁰¹) SČM stal oficiálním členem Sokola po 30. březnu 1948, kdy „podle usnesení Ústředního výboru národní fronty stal se Svaz české mládeže výlučnou jednotnou organizací české mládeže... předsednictvo Svazu má enormní zájem na tom, aby jeho zástupce byl přítomen všem jednáním vrcholného, přípravného orgánu sjednocení tělovýchovné organisace. Navrhuje, aby za člena předsednictva Ústředního akčního výboru Sokola byl kooptován generální tajemník Svazu české mládeže br. Stanislav Ošusta.“ Z dopisu SČM ÚAV Sokola, ze dne 30. března 1948 viz NA, fond ČOS, karton 441, složka 5

¹⁰²) NA, fond ČOS, karton 440

¹⁰³) NA, fond ČOS, karton 440

¹⁰⁴) NA, fond ČOS, karton 440

můžeme dočíst, jak má činnost akčního výboru v župě a jednotě vypadat „*Jakmile je akční výbor ustaven, předloží se seznam členů AV v jednotách místnímu AV NF a v župách okresnímu OAV NF, vyšle ze svého středu zástupce nejpokrokovější a takové, kteří používají naprosté důvěry v nejširších řadách občanstva a kteří svými osobními vlastnostmi budou zárukou šťastného vývoje lidově demokratické republiky. Jestliže smýšlení některého ze sokolských činovníků nebo členů bylo takového druhu, že je nutno člena vyloučit, pak dá akční výbor návrh na vyloučení výboru jednoty, který zavede ve smyslu stanov s urychlením vylučovací řízení ve smyslu sokolských stanov a řádů. Není – li provinění takového rázu, že je nutno přistoupit k vyloučení nebo člena ze svazu jednoty, je možno dáti každému příležitost k nápravě reakčního smýšlení v drobné práci na různých úsecích sokolského života, zejména v přípravných pracích k XI. všesokolskému sletu.*“¹⁰⁵

Na mimořádné schůzi konané dne 8. dubna byly schváleny „*Směrnice pro organizační uspořádání technických sborů při slučování*“. V nich byl řešen vstup členů Svazu DTJ, Orla, a členů ostatních sportovních svazů do Sokola. Dalším bodem této schůze bylo přihlášení se k podpoře společné kandidátky Národní fronty pro nadcházející volby, kdy byl vzdělavatelům do žup rozeslán oběžník, kterým jim byla uložena povinnost přihlásit se „*ke spolupráci u místních volebních komisí a učinit vše, aby volební výsledky potvrdily oprávněnost volebních hesel : Bílé lístky – černé úmysly. Kdo má republiku rád, bude pro ni pracovat.*“¹⁰⁶

Obyvatelé se ke všem těmto informacím dostávali hlavně pomocí tiskovin, a tak se není čemu divit, že byl na 2. dubna do sálu Autoklubu svolán I. sjezd sportovních novinářů, jehož výsledkem byla rezoluce, která byla nadcházející den uveřejněna v denním tisku

¹⁰⁵) Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha 2012, s. 135 - 136

¹⁰⁶) Waic, Marek, Uhlíř, Jan, *Sokol proti totalitě 1938 – 1952*, Praha : Univerzita Karlova, 2001, s. 132, dalšími hesly, které můžeme najít v denním tisku, byly „*Máš-li zájem o tělesnou výchovu odevzdej hlas, Bílý lístek je odhláška z národa, Všichni Sokolové volí kandidátku Národní fronty, Sportovče! Hlasem pro jednotnou kandidátku zajistíš si svá práva*“ – viz Ruch v tělesné výchově, č. 22, ročník 3, 28.5.1948 s. 2, 5,6,8,9. Volby proběhly ve dnech 29.- 30. května a skončily ziskem 89, 3% hlasů pro jednotnou kandidátku NF a komunisté v ní měly zaručeno 70% mandátů. Tato situace byla pouze potvrzením situace, která zde vznikla po únorových událostech. Po květnových volbách docházelo k dokončení očisty jak v politickém, tak i spolkovém životě.

„Tělovýchovní a sportovní novináři bez rozdílu příslušnosti stranické i zaměstnanecké vítají nový politický, hospodářský i kulturní vývoj věci v našem státě směřující rychlou cestou k socialisaci a zvláště s radostí přijímají skutečnost, že i tělesná výchova byla osvobozena od všech rozkladných a separátních zájmů a že se jí otevřela svobodná cesta k účelnému organizačně, hospodářsky i ideově zdůvodněnému sjednocení. Odsuzují jednomyslně i reakční živly dnes již z našeho politického a kulturního života po zásluze odstraněné, které před třemi roky znemožnily krásnou myšlenku jednoty v tělesné výchově. Se zadostiučiněním znovu zjišťují, že jednoty to byla jen nepatrná část sportovní žurnalistiky, která se dala do služeb zpátečníků a nepřátel jednoty v tělovýchově. Těm se již nikdy nedostane možnosti, aby jako v roce 1945 klamali tělovýchovnou a sportovní veřejnost a sváděli ji znovu na cestu neblahé roztržiténosti a liberalisticky chápaným methodám v tělovýchově a sportu. Všichni tělovýchovní a sportovní novináři se stavějí spolu se všemi tělocvikáři a sportovci do řad nové sokolské organisace, aby nejen zajistili její jednotu, ale aby jí pomáhali ve velkém úkolu vyznačeném již dr. Mir. Tyšem „Co Čech a Slovák, to Sokol!“¹⁰⁷ Oficiálním časopisem, který informoval o dění v tělovýchově a sportu, byl stále Ruch v tělesné výchově, který se stal hlavním oznamovatelem změn, které nastanou spolu se sjednocováním tělovýchovy. Na jeho stránkách ze dne 2. dubna 1948 uveřejnil ÚAV Sokola v Praze „Zásady sjednocení československé výchovy v Sokole“ :

1. Jednotná československá organisace Sokol bude vytvořena tak, že všechny organisace, svazy, sportovní a turistické spolky a jejich organizační složky se včlení do Československé obce sokolské a jejich složek

¹⁰⁷) Práce, 3. 4. 1948, s. 3 – viz NA, fond ČOS, karton 440, složka 2. Na této rezoluci můžeme názorně vidět příklad vývoje, který se odehrál během tří let. V období před únorem 1948 sice existovaly tendence kárat ty, kdož se postavili proti organickému sjednocení a tím de facto „zablokovali“ kompletní sjednocení tělovýchovy. Ale teď po převzetí moci již byli neskryvaně označováni a bylo jim kladeno za vinu zpátečnictví a reakce, což byla velmi oblíbená rétorika komunistů hlavně v období let 1948 – 1953. Mnozí z těchto reakční živlů byli členy „nepohodlných politických stran“, např. národní socialisté, a bylo nutno je odstranit nejen z života politického, ale také spolkového, což je právě případ sjednoceného Sokola. Jeden z čelních představitelů Sokola, JUDr. Antonín Hřebík, musel kvůli této politické situaci dokonce opustit Československou republiku a usídlit se v emigraci. Ti „předúnoroví“ příslušníci Sokola, kteří takové štěstí neměli, mohli dokonce stanout před soudem – více o procesech proti Sokolu viz Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha 2012, kapitola Soudní procesy a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol v 50. letech 20. století, s. 202 - 243

2. ČOS tedy zůstává ve své základní organizační struktuře a její stanovy a řády se upraví tak, aby organizačně mohla pojmout všechna nová tělovýchovná a sportovní odvětví
3. Základní ideou jednotné organizace Sokol budou zásady obsažené v dílech dr. M. Tyrše a vyjádření v praxi výchovou tělesnou, duševní a mravní
4. Základním rysem Sokola bude nadále dobrovolnost členství a dobrovolnost práce. Z ní vyrostly našim národům hodnoty v minulosti a jistě z ní vyrostou i plody nejlepší budoucnosti
5. Dosavadním organizacím a svazům, které se včlenění do Sokola náleží dík za všechno dobré, co ve výchově svých příslušníků po léta vykonaly. Do Sokola budou všichni jejich příslušníci přijati srdečně jako rovní spolupracovníci na velkém díle národní jednoty a práce pro lid
6. Sjednání bude zásadně provedeno co nejrychleji, i když musí být dbáno obezřetnosti a ohledů na přípravu a zdar XI. všesokolského sletu
7. Ústřední akční výbor Sokola je podle prohlášení ÚAV NF nejvyšší ústředí československé tělovýchovy od 28. března 1948 od tohoto dne mu organizačně a právně podléhají všechny dosavadní organizace a svazy
8. Podle vzoru ústředí vytvoří se akční výbory Sokola ze zástupců všech organizací v místech, okrscích i župách. Budou provádět pokyny ÚAV Sokola
9. Všichni příslušníci Sokola i ti, kteří se jimi nyní stanou, zapojí se ihned do sletových příprav podle místních potřeb a jak jim je vykáží sokolské orgány
10. Tělovýchova, sjednocená v Sokole, přinese v naší lidové demokracii svůj první velký dar – velkolepý XI. všesokolský slet. K němu se upne úsilí více než dvou miliónů příslušníků Sokola.¹⁰⁸

Dalším velkým mezníkem ve sjednocování tělovýchovy byl přechod odborové tělovýchovy do Sokola. Měly být zřizovány sokolské jednoty při všech závodech. Pokyny pro jejich tvorbu se skládaly z několika bodů, z nichž vybírám ty nejpodstatnější :

„1. Všude tam, kde jsou dány podmínky pro vytvoření a život sokolské jednoty, bude tato založena podle ustanovení pro zakládání sokolských jednot. Předpokladem k založení je předběžné zařízení pro provádění základní tělesné výchovy (tělocvična nebo hřiště) a dostatečný počet cvičitelů, cvičitelek a jiných činovníků. .

¹⁰⁸) Ruch v tělesné výchově, č. 14, ročník 3, s. 1, 2.4. 1948

3. Sokolské jednoty při závodech ponese vedle označení sokolského i označení závodu nebo značky (Tělocvičná jednota Sokol – Baťa Zlín, TJ. Sokol Tesla – Praha apod.)

4. Členem závodní sokolské jednoty mohou být pouze zaměstnanci podniku nebo jejich rodinní příslušníci. O přijetí jiných osob (které se nemohou zúčastniti sokolského života ve svém bydlišti nebo ve svém závodě) rozhodne výbor Sokola na závodě po dohodě s výborem závodní skupiny ROH.¹⁰⁹ Činnost Akčního výboru Sokola měla být podle názoru některých ukončena ke dni 30. května 1948, tedy v den, kdy mělo být samo sjednocování dokončeno „dnem kdy bude dovršen a uzavřen organizační proces sjednocování československé tělesné výchovy a sportu v Československé obci sokolské, skončila také činnost akčních výborů sokolských jednot, žup a ústředí.“¹¹⁰ Sjednocování bylo formálně ukončeno ke dni 1. června 1948, kdy do Sokola vstoupila Československá asociace fotbalová. Vstupem tělocvičných organizací a spolků se konečně uskutečnilo komunisty toužebně očekávané organické sloučení. Neexistovala tedy žádná jiná tělovýchovná organizace mimo Sokol.

3.4 XI. všesokolský slet a následná „očista“ Sokola

Největší poválečnou sportovní událostí měl být XI. všesokolský slet. Do jeho příprav zasáhly tři události, které ovlivnily podstatnou část příprav a posléze také události, které následovaly po sletu. První z nich je období let 1946 – 47, do kterého spadá převážná část příprav sletu. Bylo to období sjednocování tělovýchovy, ale samotný slet se posléze uskutečnil již v době, kdy sjednocení bylo dokonáno a byly nastoleny nové politické poměry. Po únorových událostech mělo mnoho členů Sokola pocit, že slet se ani neuskuteční. Vedení Sokola proto vydalo prohlášení, které bylo zasláno župám a jednotám „*Není důvodu proč by*

¹⁰⁹) NA, fond ČOS, karta 440 – celé znění Pokynů je uvedeno v příloze. Zakládání a členství v těchto jednotách se zakládalo na dobrovolnosti. Později, hlavně v období po sletu, již byl vstup členů ROH do Sokola a s tím spojené zakládání nových jednot dáno příkazem, který přišel z ÚAV NF.

¹¹⁰) Waic, Marek, Uhlíř, Jan, *Sokol proti totalitě 1938 – 1952*, Praha : Univerzita Karlova, 2001, s. 132, návrh na ukončení činnosti AV Sokola byla nakonec přijat, ale na místo nich byly při akčních výborech krajských, okresních a místních zřízeny komise pro sokolské otázky. V čele komise pro sokolské otázky při ÚAV NF stál Alexej Čepička a jejími členy byli např. Josef Truhlář, MUDr. František Bláha, Josef Špirk, Karel Marek a další. Zrušením akčních výborů by se mohlo zdát, že otázka sjednocovacího procesu a očisty Sokola je již dokončena, ale zdání klame. Právě tyto komise hlavně po XI. všesokolském sletu prováděly dokončení očisty Sokola, kdy provedly „vyakčnění“ skoro všech sokolských funkcionářů.

*se slet nekonal. Se sokolskou kázní a rozhodností odmítněte všechny poplašné zprávy... rušící... přípravy k sletu! Představitelé vlády v čele s br. Klementem Gottwaldem znovu zdůrazňují, že slet je zájmem celého našeho národa a státu.*¹¹¹ Druhou událostí, která již souvisí s únorovými událostmi, jsou čistky, které se odehrály v Sokole (pomocí Akčního výboru sokola). Třetí událostí byla abdikace prezidenta Edvarda Beneše (2. června), který byl bán jako poslední symbol prvorepublikové demokracie. Slet nabyl i velkých politických rozměrů, kdy sám předseda vlády Klement Gottwald na setkání s představiteli Sokola ze dne 22. května 1948 prohlásil, že *„slet musí být opravdu velkolepou manifestací jednoty našeho národa, jednoty v radostně budovatelské práci a ve věrnosti našemu lidově demokratickému řádu.*¹¹²

Akcemi, které měly prověřit, jak se organizace sletu daří, byly dvě události, které sletu předcházely. První z nich byly zimní sletové hry, konané ve dnech 15. – 22. února 1948 ve Vysokých Tatrách. Celková účast byla velmi hojná, a to 640 cvičenců (mužů i žen). Program nabízel závody v lyžování, bruslení, jízdě na bobu. Druhou událostí byly závody sokolského dorostu v lyžování, které se uskutečnily v Rokytnici nad Jizerou ve dnech 26. – 29. února 1948. Obě tyto události ukázaly, že organizace XI. všesokolského sletu je v nejlepším pořádku. Rušivé akce během sletu nová politická garnitura očekávala a velmi dobře se na ně připravila. Ještě před hlavními sletovými dny 10. června proběhlo cvičení dorostenců, po kterém se vydal mohutný průvod Prahou za provolávání hesel oslavujících prezidenta Beneše.¹¹³ Zároveň v této době byly doručeny vedení ČOS požadavky moravských žup, které požadovaly, *„aby starosta ČOS spolu s členy předsednictva a zástupci starostů sokolských žup navštívili novopečeného prezidenta a přednesli mu ještě před vystoupením dospělých cvičenců následující požadavky : a) žádáme, aby slet se konal bez asistence SNB, b) aby vláda republiky vydala prohlášení, že ve struktuře a ideologii sokolské nebude ani po sletě ničeho měněno, c) aby byl v důsledku zachován nepolitický ráz sokolstva.*¹¹⁴ Již vzpomínaná Komise pro sokolské otázky na svém zasedání 29. června vydala opatření pro zdárný průběh

¹¹¹) Waic, Marek, Uhlíř, Jan, *Sokol proti totalitě 1938 – 1952*, Praha : Univerzita Karlova, 2001, s. 134

¹¹²) Tamtéž s. 134

¹¹³) Zazněla hesla : *„Ať žije prezident Beneš!“*, *„Zůstaneme věrni jenom Benešovi!“* *„Milujeme Beneše stále, ať jsme třeba v kriminále!“* *„Byli jsme a budem, za Benešem půjdeme“* a další – viz Kaplan, Karel, *Národní fronta 1948 – 1960*, Praha : Academia, 2012 s. 508

¹¹⁴) Waic, Marek, Uhlíř, Jan, *Sokol proti totalitě 1938 – 1952*, Praha : Univerzita Karlova, 2001, s. 136. Vedení ČOS na tyto požadavky vůbec nereagovalo.

sletu „nadále zůstává v platnosti dohoda o tom, že během průvodu nebudou při event. incidentech žádná zatýkání, Iničiátoři budou jen upozornění a zjištění. To ovšem nevylučuje zásah při nebezpečných projevech. O pořádek mezi obecnstvem na sletišti, jakožto i ve špalírech bude pečovat SNB. Vedoucí činitelé sokolstva napíší články a promluví v rozhlase jasnou řečí o poměru sokolstva k lidové demokracii. Vedoucí žup budou po svém příjezdu svolání a promluví knim vedoucí činovník Sokola. Rušitelé pořádku budou Sokolem potrestáni a jejich vyloučení bude pro výstrahu publikováno.“¹¹⁵ Po celou dobu konání sletu docházelo k demonstracím a projevům nesouhlasu s novou vládou. Tyto demonstrace vyvrcholily během průvodu 6. července 1948, kterého se účastnilo okolo 85 000 účastníků. Průvod vedl přes Václavské náměstí na Můstek, poté kolem Národního divadla, přes Pařížskou ulici až na Staroměstské náměstí, kde byla umístěna slavnostní tribuna. Na této tribuně, kromě sokolského starosty Josefa Truhláře, byl přítomen již nově zvolený prezident Klement Gottwald (prezidentem byl zvolen 14. června 1948). V průvodu se opět vykřikovala hesla opěvující bývalého prezidenta E. Beneše. Kolem slavnostní tribuny ovšem průvod prošel v hrobovém tichu a hlavy účastníků byly otočeny od tribuny, nebo mířily do země. Jakmile prošli kolem tribuny, opět se ozvalo skandování hesel. Toto hrdinské chování ovšem poskytlo komunistům perfektní záminku k tomu, aby si konečně mohli i se zbytkem „reakčních“ sokolů vyříditi své účty. Již během sletu bylo zatčeno kolem 200 osob, z toho někteří přímo při zmiňovaném průvodu.

Na páté schůzi československé vlády konané dne 7. července 1948 se dostaly na program i sletové události. Ministrovi vnitra bylo uloženo, „aby s urychlením podal po potřebném šetření souhrnnou zprávu o průběhu sletu, v níž nechť jednak zhodnotí všechny jeho kladné stránky a jeho veliký celostátní a celonárodní význam, jednak také sdělí, co bylo vyšetřeno o jednotlivých nepřístojnostech, k nimž v ojedinělých případech došlo, a jaká konkrétní opatření byla učiněna na podkladě konaného šetření proti zjištěným viníkům.“¹¹⁶

Hledání a potrestání viníků se stalo jakýmsi honem na čarodějnice. Již 23. července bylo v oběžníku č. 16 uveřejněno prohlášení, že „provokační události o XI. všesokolském sletě ukázaly, že v Sokole jsou reakční skupiny, nepřátelské lidově demokratickému režimu a

¹¹⁵) NA, fond ČOS, karta 441, složka 3

¹¹⁶) Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha 2012, s. 148

*projevující tento nepřátelský a urážlivý postoj i nadále. Je proto nutné provést v Sokole očistu.*¹¹⁷ K provedení této očisty měly být ustaveny 3 – 5 členné vyšetřovací subkomise, které měly připravit seznam členů navrhnutých na vyloučení ze sokolských řad. Komise se měly zasadit hlavně o vyloučení „

„1. všech osob, jež připravovaly, organizovaly a provokativně se účastnily protistátních akcí během sletu

2. všech osob, které byly zbaveny volebního práva, nebo kterým bylo volební právo pozastaveno, všech osob, kterým bylo odebráno právo účasti ve veřejném životě

3. všech, kteří byli akčními výbory podrobeni očiště v únoru, v zaměstnání, zbavení veřejných funkcí, národních výborech – zkrátka všech, kteří byli disciplinárně trestáni akčními výbory

*4. bývalých funkcionářů strany národně socialistické a lidové, kteří nevstoupili nebo nebyli přijati do obrozené strany českých socialistů a stany lidové.*¹¹⁸

V listopadu 1948 bylo těmito čistkami postiženo skoro 11 500 osob, které byly ze Sokola vyloučeny a dalších téměř 1600 členů bylo zbaveno funkcí. K doplnění členské základny Sokola, která byla značně zmenšena očištěm Sokola, která probíhala ve dvou fázích, před sletem a po sletu, byli přijímáni do řad Sokola i zaměstnanci ROH a příslušníci armády. Na své schůzi ze dne 21. září se sokolská komise při ÚAV NF zabývala rozhodnutím tělovýchovné komise ÚV KSČ ze dne 30. srpna 1948 o vstupu Armádního tělovýchovného svazu (ATS) do Sokola. V souvislosti s tím měly být v každé posádce vytvořeny sokolské jednoty, které měly být složeny jednak z vojáků z povolání, a také z vojáků konajících základní vojenskou službu.¹¹⁹

Dne 3. září 1948 umírá nástupce T.G. Masaryka ve funkci prezidenta, dr. E.Beneš. Tryzna za účasti širokého sokolstva proběhla 8. září pod kontrolou komunistů. V souvislosti s pohřbem bylo preventivně pozatýkáno několik osob. I když se během pohřbu sokolové vystříhali jakýchkoli veřejných projevů vůči vládě, byl na základě ohlášených provokací zostřen kurz a očista Sokola nabrala ještě strašlivějších rozměrů. Rozběhla se štvavá kampaň, která byla namířena proti tehdejšímu vedení Sokola. Jedním z mnoha příkladů je také záznam

¹¹⁷) Oběžník č. 16, 23. července 1948

¹¹⁸) NA, fond ČOS, karton 443, složka 5

¹¹⁹) Více o vývoji vojenské tělovýchovy v 5. kapitole – Branná a vojenská tělovýchova po roce 1948

z jednání sokolské komise při ÚAV NF ze dne 20. září 1948 „*Reakční skupiny v Sokole se znovu projeví. I tak vážného aktu, jako byl pohřeb našeho druhého presidenta Dra. Ed. Beneše, mělo být zneužito k protivládním demonstracím. Možno však již dnes konstatovat, že předsednictvo ČOS není schopno politicky zvládnout své úkoly a bude musit být učiněna náprava.*“¹²⁰ Událostem ohledně pohřbu se samozřejmě věnoval i stranický tisk a Rudé právo na svých stránkách vybízelo k potřebě další očisty. „*Připravované provokace při pohřbu Dr. E. Beneše znovu potvrdily, že reakce má v Sokole dosud silné pozice. Očista, která byla již v Sokole zahájena, musí být provedena rázně a do všech důsledků. V mnohých jednotách již k provedení očisty překročili. Na ostatní však tento odpovědný úkol dosud čeká a je jen v zájmu republiky a její bezpečnosti, aby byl proveden v době co nejkratší.*“¹²¹

Do roku 1949 vstoupil Sokol s novým organizačním uspořádáním. Byly zrušeny župy a jejich působnost byla přenesena na krajské výbory Sokola, kterých bylo třináct.¹²² Zároveň s tím začaly fungovat i okresní výbory ČOS a ustaven byl i generální sekretariát. Jelikož obrozený Sokol potřeboval zaujmout co největší množství lidí, dochází k zakládání různých sokolských organizací i mimo tělovýchovnou oblast. Prvním příkladem bylo zřízení Vysokoškolských sokolských jednot (VSJ). Na schůzi mezi zástupci ČOS a komise mládeže konané dne 6. května 1949 došlo k dohodě, která vedla k vytváření VSJ. „*1. Bude zřízen 8 – 10 členný přípravný výbor ze zástupců AVNF, ZR, ROH, zástupců fakulního spolku, zaměstnanců a přednášejících. 2. Členy se mohou stát všichni studenti zapsaní na vysoké škole, zaměstnanci vysokých škol, přednášející a jejich manželky (popř. děti).*“¹²³ Od zakládání těchto spolků si vládnoucí garnitura slibovala masové rozšíření „nových sokolských myšlenek.“

¹²⁰) Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha 2012, s. 169

¹²¹) Rudé právo, 14. 9. 1948, s. 5

¹²²) Jednalo se větší města v Československu : Praha, Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice, Jihlava, Pardubice, Hradec Králové, Liberec, Ústí nad Labem, Brno, Olomouc, Ostrava a Zlín.

¹²³) NA, fond SVTVS, karton 128, sign. 43115

V souvislosti se vstupem členů ROH do Sokola začaly být ustavovány Závodní sokolské jednoty (ZSJ) podle rezoluce zveřejněné 30. září v časopise Ruch v tělesné výchově a sportu.¹²⁴

„1. Činnost ZSJ budiž ovládána heslem „Každý pracující nositelem TOZ“¹²⁵, neboť jeho disciplíny jsou samy sebou tělovýchovným plánem směřujícím k utužení zdraví a zvýšení pracovní a branné schopnosti

2. K jeho plnění je nutno přivést členstvo náborovými akcemi a soutěžemi

3. Všechny jednoty rozvinou svou činnost na široké základně masového i špičkového pěstování sportu, především v těchto disciplínách : lehká atletika, gymnastika, plavání, košíková, střelba, cyklistika, kopaná, lyžařství, bruslení a lední hockey

4. Velké ZSJ převezmou patronát nad slabšími jednotami venkovskými

5. ZSJ se postarají o vyškolení kvalifikovaných trenérských a cvičitelských kádrů. Všichni činovníci budou zvyšovat svou úroveň soustavnými politickými školeními

6. Tělesnou výchovu je nutno zařadit do celkového plánování závodů. ZSJ prohloubí spolupráci se závodními skupinami ROH a ČSM, jakož i s vojenskými sokolskými jednotami

7. Aby ZSJ mohly pracovat na podkladě vědeckého bádání, žádáme Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport, aby byl realizován projekt Tyršova státního ústavu tělovýchovného

8. ZSJ se musejí prostřednictvím svých zástupců ve vyšších orgánech ČOS zúčastnit budování na poli nové, pokrokové tělovýchovy

9. Ze ZSJ budou vymýceny všechny buržoazní formy sportu jednoty se zasadí o výchovu sportovních diváků

10. Zakládání a slučování jednot je možné jen po přátelské dohodě zúčastněných a po poradě s vyššími složkami ČOS a ROH

11. ZSJ si staví za vzor fyskulturu SSSR, z jejichž zkušeností se chtějí učit. ZSJ se vynasnaží, aby se brzy staly vzornými jednotami ČOS a pomohly pomoci sjednocení tělovýchovy na naší cestě k socialismu.“¹²⁶

¹²⁴) Jednalo se o pouhé přejmenování dosavadního časopisu Ruch v tělovýchově. Časopis Ruch v tělesné výchově a sportu se stal v roce 1949 jediným časopisem, který měl výsadní právo informovat o dění v československé tělovýchově a sportu.

¹²⁵) TOZ – Tyršův odznak zdatnosti – více viz 4. Kapitola Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport

¹²⁶) Ruch v tělesné výchově a sportu, č. 38, 30. 9. 1949, s. 1 – TOZ – Tyršův odznak zdatnosti, stal se velkým nástrojem komunistické propagandy, mnoho závodů se zapojilo do jeho plnění (více viz kapitola o Státním výboru pro tělesnou výchovu a sport (SVTVS), již v průběhu roku 1949 se nastolila cesta k tzv. „socialistické

Kromě zakládání nových sokolských jednot, ať už na vysokých školách či v závodech, pořádal Sokol i celonárodní soutěže, které měly za úkol vtáhnout i další nové lidi do dění okolo tělovýchovy a sportu. Jednou takovou soutěží bylo hledání „Písňe sjednocené tělovýchovy“. Soutěž měla dvě části „1. píseň vyjadřující budovatelské snahy sjednocení tělovýchovy a sportu a 2. píseň vyjadřující budovatelské snahy jednotlivých odborů sjednocené tělovýchovy a sportu.“¹²⁷ Vítězná píseň měla zaznít jako hold k prvnímu výročí sjednocené tělovýchovy. O vítězi rozhodovala porota ve složení 4 zástupců ČOS, 1 zástupce čs. Svazu skladatelů, 1 zástupce Svazu čs. spisovatelů, 1 zástupce SÚTVS a 1 zástupce Ministerstva informací a osvěty. V podmínkách soutěže stálo „1. účelem soutěže je získání novodobých hodnotných písní všeho druhu (ne tedy pouze písní pochodových) pro potřeby všech odborů sjednocené tělovýchovy i pro všechny věkové stupně, 2. soutěže se mohou zúčastniti každý plnoprávný mravně i politicky bezúhonný československý státní příslušník a to jen písněmi nově vytvořenými a dosud žádným způsobem nezveřejněnými.“¹²⁸

Nový směr v tělovýchově, který se obecně nazývá cesta k socialistické tělovýchově, započal již rokem 1948, ale teprve v letech následujících se stal hlavní náplní československé tělovýchovy. Hlavním osvětovým pracovníkem ČOS se stal Karel Marek. Pod jeho vedením došlo k velké socializaci sokolských myšlenek a obrácení sokolské ideologie „na správnou cestu“. Komunisté totiž nebyli spokojeni s vývojem v Sokole, který se jim zdál velmi pomalý, poukazovali na velmi malou vzdělávací činnost „vzdělávací činnost vykazuje jen 22% okresů a co do počtu jednot, hlásí vzdělávací činnost 1%“¹²⁹ a proto byla stále více potřeba výchova nových kádrů, protože na staré zasloužilé sokoly, kteří přežili doslova dvě kola očisty, již není spoleh. O snaze získat co nejvíce členů do „nového“ Sokola, který mnoho členů ztratil v rámci očisty, se můžeme přesvědčit i z dokumentů, které se váží k II. celostátní konferenci ČOS, která se uskutečnila dne 29. června 1950. Se svým projevem na ní vystoupil mimo jiné gen. Ludvík Svoboda „zájem našeho lidově demokratického státu vyžaduje, aby náš obrozený Sokol stál ještě více ve službách všeho pracujícího lidu a aby sokolské řady zmnožila

výchově“, na konci které stál de facto zánik Sokola v roce 1952 a vytvoření SVTVS a Státního úřadu pro tělesnou výchovu a sport (viz kapitola o SVTVS)

¹²⁷) NA, fond SVTVS, karton 128, sign. 43115

¹²⁸) NA, fond SVTVS, karton 128, sign. 43115

¹²⁹) Waic, Marek, Uhlíř, Jan, *Sokol proti totalitě 1938 – 1952*, Praha : Univerzita Karlova, 2001, s. 154

*především naše pracující a studující mládež.*¹³⁰ Ve dnech 21. – 24. června 1951 se uskutečnil IX. valný sjezd a k jeho konání se vyhlášovaly různé závazky a soutěže, např. „*Sokol patří pracujícím*“, „*Co Sokol to úderník!*“ Již hlavní heslo celého sjezdu „*Pod prapory Klementy Gottwalda a generalissima Stalina kupředu, zpátky ni krok!*“¹³¹ bylo jasné jakým směrem se Sokol ubírá. Po celý sjezd byl ústředím témata přiblížení se co nejvíce sovětské fyskultuře a brát ji jako bernou minci při dalším vývoji tělovýchovy v Československé republice. Na konci sjezdu byla přijata rezoluce, ve které delegáti jasně podpořili socialistický vývoj Československa, podpořili sjednocovací proces, který se již blížil se svému zdárnému konci. V období let 1950 – 1952 Sokol již pouze zdánlivě připomínal svou někdejší slávu a ideologickou výchovu. Spousta členů ho již využívala pouze jako prostředek, kterým se dostala k tělovýchově. Sokol šel ke svému konci, který byl již v dohledu. Nejprve byl vydán zákon č. 187/ 1949 Sb. o státní péči o tělesnou výchovu a sport a posledním „hřebíčkem do rakve“ byl zákon o organizaci tělesné výchovy a sportu,¹³² č. 71/1952 Sb., který Národní shromáždění přijalo 12. prosince 1952. Tímto zákonem se stal Sokol jednou z dobrovolných sportovních organizací a měl se starat hlavně o tělovýchovu na venkově. Rok 1952 byl koncem kdysi slavné a velké organizace, kterou se podařilo komunistům během prvních čtyř let své vlády zničit. Byla pro ně symbolem demokratického zřízení a liberálních myšlenek, což nebylo třeba lidem připomínat. Nový stát potřeboval lidi, které mohl jednoduše ovládat a vštěpovat jim pouze své názory, o kterým neměli obyvatelé vůbec přemýšlet. Tělovýchova byla k tomuto úkolu vybrána u jednoho prostého důvodu, byla masovou záležitostí, které se účastnil skoro každý.

¹³⁰) NA, fond SVTVS, karton 129, sign. 43119

¹³¹) Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha 2012, s. 189

¹³²) Vývoj československé tělovýchovy v letech 1949 – 1956 je detailněji vysvětlen ve 4. kapitole – Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport

4. Vývoj československé tělovýchovy a sportu v období let 1949 – 1957

4.1 Státní úřad pro tělesnou výchovu a sport (SÚTVS)

Nastolením lidově demokratického zřízení po únoru 1948 se z tělovýchovy a sportu stala masová záležitost, která sloužila hlavně k upevňování tělesné, duševní, branné, ale také ideové výchovy. Do února 1948 byla tělovýchova a sport prováděna na spolkové úrovni, která byla roztržena podle ideového základu. Po převzetí moci Komunistickou stranou dochází ke sloučení veškeré tělovýchovy pod hlavičkou Sokola. Do Sokola byly spolky a organizace začleněny na základě organického, tudíž došlo k jejich zániku a kompletnímu převodu pod křídla Sokola.¹³³ Tím byla nachystána skvělá výchozí pozice pro další organizování tělovýchovného a sportovního života v Československé republice. Na nutnost státního řízení sportu poukázaly události, které provázely XI. všesokolský slet. Tyto události také v celé kráse odhalily fakt, že Sokol jakožto jediná organizace starající se o tělovýchovu a sport není sto ze své pozice tělovýchovu a sport státně organizovat. Proto se vláda na své 9. schůzi konané dne 30. července 1948 událostmi sletu zabývala a z jejího jednání vyplynulo, že „zásadně souhlasí s tím, aby se co nejdříve vytvořil Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport, jehož úkolem bude pečovat o tělesnou výchovu a sport z hlediska státních zájmů“¹³⁴ Názvy Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport (SVTVS) a Státní úřad pro tělesnou výchovu a sport (SÚTVS) nahradily názvy, které se snažilo posadit Ministerstvo školství a osvěty.¹³⁵ V návrhu zákona pod číslem 325/1949 Sb. se mluví o SVTVS a jeho uspořádání. Řídící orgán SVTVS mělo tvořit 60 členů, kteří jsou „1) vynikající a zasloužilí pracovníci v oboru tělesné výchovy a sportu a branné výchovy, zejména z řad jednotné tělovýchovné organizace Sokol, 2) zástupci ROH, Jednotného svazu českých zemědělců, jednotné organizace mládeže a jiných celonárodních organizací, 3) zástupci armády, Sboru národní bezpečnosti a ministerstev, 4) vynikající odborníci a vědci.“¹³⁶ Administrativu SVTVS měl zajišťovat SÚTVS. Návrh zákona byl ve své podstatě složitý a proto došlo k jeho zjednodušení a dne 21. června 1949

¹³³) Tento převod se týkal i majetkového uspořádání předchozí organizace, spolku.

¹³⁴) NA, fond SVTVS, karton 128, sign. 43004

¹³⁵) Ministerstvo školství a osvěty, pod nějž otázka tělovýchovy a sportu spadala, navrhovalo nejdříve zřízení Státní rady pro tělesnou kulturu, jejíž administrativní záležitosti by spravoval Úřad pro tělesnou kulturu při Úřadu předsednictva vlády. – NA, fond SVTVS, karton 118, sign. 43004

¹³⁶) NA, fond SVTVS, karton 119, sign. 43011

byl schválen ve vládě a posléze dne 14. července 1949 byl přijat Národním shromážděním jako zákon č.187/1949 Sb. O státní péči o tělesnou výchovu a sport. V paragrafu 2, odst. 1 se přímo píše „*Jako představitel lidově demokratické péče o tělesnou výchovu a sport se zřizuje Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport, složený ze zástupců Československé obce sokolské, celonárodních lidových organizací a vynikajících pracovníků v oboru tělesné výchovy a sportu.*“¹³⁷ Zákon stanovoval úkoly, které měl SÚTVS vykonávat, a to zejména „*pečovat všemi vhodnými prostředky o rozvoj tělesné výchovy sportu, řídit v tom směru činnost národních výborů a starat se o rozvoj mezinárodních styků v oboru tělesné výchovy a sportu.*“¹³⁸ Dne 21. března 1950 byl vládou vydán organizační řád SVTVS.¹³⁹ V čele Výboru stál předseda, který byl zároveň pověřeným členem vlády, pověřeným řízení SÚTVS. Funkci místopředsedy měl zastávat pověřenec, který stál v čele Slovenského úradu pre tělesnú výchovu a šport, dalších členů bylo 88 a byli jmenováni vládou s funkčním obdobím dva roky. Toto období začínalo složením slibu do rukou předsedy Výboru a vykonáním slibu „*Slibuji, že budu svou funkci vykonávat v zájmu lidově demokratické republiky Československé svědomitě a k prospěchu československé tělovýchovy a sportu.*“¹⁴⁰ Výbor měl za úkol hlavně vytyčovat ideové, metodické, zdravotní a organizační zásady pro provádění veškeré tělesné výchovy a sportu. Ostatní členy jmenovala a odvolávala vláda. Poměr mezi SVTVS a SÚTVS nebyl v zákoně nijak upraven. Fungování obou státních institucí bylo zaručeno výkonem funkce předsedy, který měl řídit obě instituce zároveň. Mohli bychom říci, že SVTVS byl jakýmsi poradním lidovým orgánem, kdežto SÚTVS poté přímo vykonával správu tělesné výchovy a sportu.

SÚTVS byl zřízen 23. července 1949, do čela byl vládnou jmenován Václav Kopecký,¹⁴¹ zatímco SVTVS zatím ustaven nebyl. Zákon neupravoval ani poměr mezi ČOS a SVTVS, v zákoně bylo pouze napsáno že „*dobrovolnou tělesnou výchovu a sport provádí Československá obec sokolská a její organizační složky jako jednotná lidová tělovýchovná a*

¹³⁷) [cit. 2013-04-24]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/rocnik/1949>

¹³⁸) [cit. 2013-04-24]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/rocnik/1949>

¹³⁹) [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: mvr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=498

¹⁴⁰) [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: mvr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=498

¹⁴¹) Václav Kopecký (1897 – 1961) - český politik a novinář. Byl předtím ideologem a propagandistou KSČ. Aktivně se podílel na tvorbě politických procesů v 50. letech 20. století, zasloužil se o vytvoření kultu Júlia Fučíka. V letech 1945 – 1953 působil ve funkci ministra informací.

sportovní organizace. ¹⁴² Důvod vzniku státního řízení tělesné výchovy a sportu můžeme nalézt v důvodové zprávě k zákonu, ve které stojí „*tělesná výchova a sport je v lidově demokratickém státě důležitou součástí národní kultury, má veliký význam pro zdraví, pracovní výkonnost a brannost lidu. Má tudíž také velký význam politický a politicko – hospodářský a je třeba s ní počítat v budovatelském úsilí, v hospodářském i kulturním plánování, zajistiti předpoklady k jejímu rozvoji a zajistiti její jednotné ideové vedení... Tělesná výchova a sport se u nás provádí – vedle povinné tělesné výchovy na školách a v armádě - výhradně v jednotné lidové tělovýchovné a sportovní organizaci Československé obci sokolské a v jejích organizačních složkách. Zákon vychází z provedeného sjednocení tělesné výchovy. Členství v Sokole zůstává dobrovolné, neboť v zásadě dobrovolnosti tkví hlavní síla sokolské myšlenky.*“¹⁴³

V zákoně se mluví o povzbuzování tělovýchovné činnosti obyvatelstva, kterou měl zaručovat Tyršův odznak zdatnosti (TOZ), který se uděloval osobám, které dosáhly předepsaného stupně výkonnosti. „*Československá lidově demokratická republika zavádí „Tyršův odznak zdatnosti“ jako vyznamenání všech zdravých a zdatných občanů připravených k práci a obraně vlasti, k boji za světový mír a za spravedlivý společenský řád – za socialismus.*“¹⁴⁴ TOZ byl zaveden ve třech stupních a to zlatý, stříbrný a bronzový a byl veden podle sovětského vzoru - GTO.¹⁴⁵ Pro jeho získání byla potřeba splnit jak povinnou, tak výběrovou část. Do povinné část patřily ve většině případů pracovní úkony, jako včasné příchody do zaměstnání, dodržování plánu, u mládeže např. školní prospěch. Do části výběrové patřily vesměs sportovní odvětví. „*Jednotlivé disciplíny jsou sestaveny tak, aby byla zjištěna u každého uchazeče všestranná zdatnost tělesná, branná a mravní*“¹⁴⁶ Muži si vybírali ze čtyř skupin, kterými byly 1) Rychlost, např. běh na 200 metrů 27, 28, 30

¹⁴²) [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: mvr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=498

¹⁴³) [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: mvr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=498

¹⁴⁴) NA, fond SVTVS, karton 125, sign. 43080

¹⁴⁵) GTO (Gotov k trudu i oboroně CCCP – Připraven k práci i obraně SSSR). Odznak vznikl v SSSR ve 30. letech 20. století a jeho plnění se udrželo až do 80. let 20. století. V rámci plnění GTO byl velký důraz kladen hlavně na bojovou připravenost. Tomu byl přizpůsoben i výběr sportů – mezi nimiž nechyběl běh, plavání, šplh, skok do výšky, nebo třeba hod granátem na cíl.

¹⁴⁶) NA, fond SVTVS. Karton 125, sign. 43080

sekund¹⁴⁷, 2) Vytrvalost, např. běh na 5 km s časy 20:30 min, 22.30, 24:00 min., 3) Obratnost, např. skok daleký s výkony 500, 475 a 445 cm, 4) Síla, např. hod kladivem do vzdálenosti 25, 22 a 15 m. Ženská soutěž byla koncipována stejně, ale pochopitelně s jiným rozsahem. Podmínky pro získání TOZ bylo potřeba splnit jeden rok po jejich započítí. Dospělí museli prokazovat svou trvalou zdatnost splněním podmínek alespoň každých pět let. Soutěž byla pořádána pro několik věkových kategorií, a těmi byly mládež ve věku 13 – 14 let, 15 – 16 let, 17 – 18 let a dospělí muži ve věkových kategoriích 19 - 29 let pro bronzový TOZ, 30 – 39 let pro stříbrný a 40 a více pro TOZ zlatý. Dospělé ženy byly členěny do kategorií 19 – 26 pro bronzový TOZ, 27 – 33 pro stříbrný a 34 a více pro zlatý TOZ. Odznak se stal velkou ukázkou propagandy, kdy se k jeho získání přihlašovaly celé pracovní kolektivy. O velké snaze zapojení širokých vrstev obyvatelstva do získávání odznaku svědčí film, jenž byl natočen k jeho propagaci. Film vznikl v roce 1950 a nese název „Veselý souboj.“ Samotný děj je zasazen do sokolské závodní jednoty, která pod vlivem nově příchozí závodní lékařky začne usilovat (i přes počáteční nedůvěru) o získání odznaku ve všech věkových skupinách.¹⁴⁸

Období činnosti SÚTVS bychom mohli nazvat utvářením státního řízení tělovýchovy a sportu. Ovšem ani toto období nebylo bezproblémové. Tím, že nebyl vytvořen SVTVS, docházelo k velkým organizačním zmatkům. SÚTVS neměl prakticky žádné zkušenosti s řízením tělovýchovy. Také časté organizační změny na vrcholných postech SÚTVS měly za následek nevytvoření SVTVS. Václav Kopecký byl z vedoucí pozice v SÚTVS odvolán 25. dubna 1950 a nahradil ho gen. Ludvík Svoboda.¹⁴⁹ Ten byl posléze odvolán dne 8. září 1951 a místo něj byl do funkce dosazen Ing. Ján Ševčík, který na svém postě také dlouho nezůstal. Již 30. května 1952 byl zbaven funkce a do pozice vedoucího SÚTVS již nebyl nikdo dosazen. Pouze Zdeněk Fierlinger, jako náměstek předsedy vlády, byl pověřen jeho sledováním a předkládáním jeho návrhů na schůzích vlády. První organizační řád SÚTVS byl vydán dne 23. srpna 1949. Jeho činnost byla rozdělena do 9 oddělení :

¹⁴⁷) Uvedené časy jsou uspořádány pro jednotlivé věkové kategorie. Nejlepší výkon je vždy pro muže v kategorii 19 – 29 let a výkon s největší benevolencí je pro kategorii 40 a více

¹⁴⁸) „Veselý souboj“ – ČSR, 1950, režie : Miroslav Makovec, hrají : Vlasta Matulová, Jaroslav Marvan a další, délka : 93 min.

¹⁴⁹) Armádní generál Ludvík Svoboda (1875 – 1979) – československý generál, ministr obrany a prezident ČSSR. Válečný generál, účastník bojů na východní frontě. V letech 1945 – 1950 zastával post ministra národní obrany, ze kterého byl odvolán. V roce 1968 byl zvolen prezidentem ČSSR, kterou zastával až do roku 1975.

„I. mezinárodní styky, propagace, zpravodajství, representace

II. legislativní a normativní záležitosti

III. osobní, kádrové a mezinárodní záležitosti

IV. tělesná výchova mládeže, základní tělesná výchova, táboření, Tyršův odznak zdatnosti (TOZ), branní příprava

V. tělesná výchova dospělých

VI. tisk, propagace, archiv

VII. studijní a zdravotní záležitosti, knihovna, muzeum

VIII. plánování, materiální zabezpečení, statistika

IX. hospodaření, účetnictví, rozpočet, Staska, správa státních tělovýchovných středisek.“¹⁵⁰

A ve zprávě o činnosti SÚTVS za rok 1949 se můžeme dočíst že, „SÚTVS vznikl na základě zákona č. 187/1949 Sb. převzal několik zaměstnanců bývalého sektoru C Ministerstva školství, věd a umění. Byla provedena decentralizace státní péče na Krajské národní výbory, byla úspěšně rozvinuta akce TOZ, o kterou projevil zájem více než 800.000 dospělých a mládeže. SÚTVS připravuje jednotný plán školení v tělesné výchově jako jedna z nejdůležitějších potřeb tělesné výchovy se připravuje zřízení vysoké školy tělovýchovné.“¹⁵¹ Spolu s hodnocením činnosti za rok 1949 byly stanoveny i úkoly, které SÚTVS čekaly v roce následujícím. Mezi hlavní patřily provedení koordinace osnov školní a spolkové tělesné výchovy mládeže, sjednání předpokladů pro začlenění zájmových sportovních a tělovýchovných kroužků na školách II. a III. stupně do Sokola, dokončení očisty Sokola a zajištění plnění úkolů Sokola jako jedné z předních složek Národní fronty, vyškolení ve spolupráci s ČOS kádr nových cvičitelů s přihlédnutím k výběru frekventantů a instruktorů, stanovení náplně školení cvičitelstva a vypracování nové směrnice pro státní tělovýchovné kurzy. Tato organizace, ale neměla dlouhého trvání, protože již za vedení gen. Ludvíka Svobody došlo k reorganizaci. Došlo k ustavení dvou náměstků : Viléma Kucha pro kádrové věci a Vladimíra Pokorného pro záležitosti tělesné výchovy. Časté reorganizace SÚTVS nám dávají další doklad hledání nejlepšího uspořádání státní tělovýchovy a sportu. SÚTVS byl fakticky řízen tzv. užším poradním sborem, složeným z náměstka předsedy, vedoucího sekretariátu a 3 vedoucí odborů.

¹⁵⁰) NA, fond SVTVS, karton 118, sign. 43084

¹⁵¹) NA, fond SVTVS, karton 119, sign. 43091

4.2 Sportovní hry dělnické mládeže, snahy o zmasovění tělovýchovy

Velkou akcí, která měla pomoci ke zmasovění tělovýchovy, byly Sportovní hry dělnické mládeže (SHDM), jejichž první ročník se konal v roce 1950. Konaly se pod patronací SÚTVS a také velkého množství významných sportovců (např. Emil Zátopek, B. Krásnohorský a další). SHDM probíhaly ve třech kolech a účastníci se dělili do dvou skupin : I. skupina chlapci a děvčata ve věku 16 – 18 let, II. skupina chlapci a děvčata ve věku 19 – 21 let. V I. kole, které bylo vnitropodnikové, se SHDM mohli zúčastnit jakýkoli zaměstnanci bez nutnosti členství v Sokole. V II. a III. kole již bylo pro účast nutné členství v Sokole. Ve II. kole proti sobě stáli členové sektorů (např. horníci, textiláci,..) a v kole III. proběhly finálové boje mezi všemi sektory. SHDM probíhaly celý rok a započaly dne 15. dubna 1950. Každý z účastníků her musel složit přísahu : *„Slibujeme, že budeme v SHDM, v bojích přímí, že budeme poctivě soutěžit za čest své dílny, svého závodu, svého sektoru. Budeme dodržovat pravidla her, odhodláni zúčastnit se SHDM tak, aby daly více sil pro boj za splnění Gottwaldovy pětiletky a upevnění míru ve světě. Soutěživost z her přeneseme na svá pracoviště a urychlíme tak cestu naší vlasti k socialismu, Přičiníme se, aby SHDM se staly trvalým majetkem mladých dělníků a dělnic. Přičiníme se, aby tělesná výchova a sport byly v naší lidově demokratické republice nedílnou součástí každodenního života celé dělnické třídy. Tak slibujeme!“*¹⁵² Hesla SHDM se nesla v duchu hlavního úkolu SHDM¹⁵³, kterým bylo *„přenášeti sportovní soutěživost na pracoviště. Na počest her organizuje mládež v závodech údernické směny, vytváří se sokolské úderky, zvláště na Ostravsku úderníci zvyšují normy (např. úderník Čapek ze závodu Transporta v Chrudimi zvýšil normu na 245%)“*¹⁵⁴ První ročník byl hodnocena jako nadmíru úspěšný, když se soutěže zúčastnilo přes 110.000 chlapců a děvčat.¹⁵⁵

Zmasovění tělovýchovy si velmi pochvaloval předseda SÚTVS gen. Ludvík Svoboda, který se svým projevem na II. celostátní konferenci ČOS ze dne 29. června 1950 doslovně uvádí *„Zájem našeho lidově demokratického státu vyžaduje, aby náš obrozený Sokol stál ještě*

¹⁵²) Ruch v tělesné výchově, č. 16, 21. 4.1950 s. 1

¹⁵³) Mezi hesla, která byla hojně používána patřila např. Sportovní hry dělnické mládeže, přehlídka zdraví, síly a krásy!, nebo Soutěživost ve sportu, soutěživost v práci., NA, fond SVTVS, karton 129, sign. 433125

¹⁵⁴) NA, fond SVTVS, karton 130, sign. 43310

¹⁵⁵) NA, fond SVTVS, karton 129, sign. 43225

více ve službách všeho pracujícího lidu a aby sokolské řady zmnožila především naše pracující a studující mládež.“¹⁵⁶ Velký zájem o sportovní činnost se promítl do politických směrnic na rok 1951 vydaných dne 3. října 1950, v bodě 3 si můžeme povšimnout požadavku zlidovění a zmasovění tělovýchovy a sportu :

„1. Za pomoci odborníků sovětské fyskultury vypracovat novou tělovýchovnou soustavu pro veškerou tělesnou výchovu povinnou a dobrovolnou. Plně využít sovětských zkušeností pro rozvoj naší tělovýchovy a sportu. Učinit TOZ hlavním obsahem veškeré tělovýchovné činnosti,

2. věnovat zvláštní pozornost branné výchově na školách a v celém systému tělovýchovného hnutí podle požadavků armády,

3. prostřednictvím všech organizačních složek SÚTVS napomáhat zlidovění, zmasovění a dalšímu zdravému rozvoji Sokola

4. plánovitě řídit výstavbu hřišť a ostatních tělovýchovných zařízení.“¹⁵⁷

V plánu dalšího zmasovění tělovýchovy, který byl založen mimo jiné na velkém úspěchu SHDM, bylo uskutečnit v roce 1951 další podnik sportovních her, který nebude již čistě zaměřen na dělnickou mládež. Došlo k rozšíření na zemědělskou, školní a vojenskou mládež. V roce 1951 byly skutečně uspořádány Sportovní hry vesnické mládeže (SHVM). Slib, který skládali účastníci těchto her, byl slibu SHDM velmi podobný : „My, účastníci SHVM, děkujeme dělnické třídě, vedené slavnou KSČ, naší vládě, SÚTVS, ROH, a ČOS za danou nám možnost zúčastnit se SHVM, které se stávají základnou pro masové rozšíření tělesné výchovy na vesnici. Slibujeme za všechny závodníky a závodnice, že budeme bojovat čestně o nejlepší umístění a postup do dalšího kola. Slibujeme, že se ze všech sil vynasnažíme, abychom dobře representovali své sokolské kroužky, jednoty a SPD. Slibujeme, že ti z nás, kteří postoupí do dalšího kola, budou čestně hájit svůj kraj. Zdar SHVM!“¹⁵⁸

Kvůli nedostatečnému řízení tělesné výchovy a sportu se z podnětu stranického sekretariátu začalo jednat o novém uspořádání československé tělovýchovy. SÚTVS měl navrhnout 60 kandidátů, z nichž se posléze vybralo 20 členů SVTVS. Vláda poté ve svém usnesení vznesla požadavek jednotného státního řízení a kontroly tělesné výchovy a sportu

¹⁵⁶) NA, fond SVTVS, karton 129, sign. 43224

¹⁵⁷) NA, fond SVTVS, karton 130, sign. 43302

¹⁵⁸) NA, fond SVTVS, karton 129, sign. 43228

výhradně prostřednictvím SVTVS a národních výborů. Měla být vytvořena nová organizační struktura k provádění tělesné výchovy a sportu podle pracovních úseků.

4.3 Vznik Státního výboru pro tělesnou výchovu a sport (SVTVS), dobrovolné sportovní organizace (DSO), spartakiáda

Dne 12. prosince 1952 byl schválen zákon č. 71/1952 o organizaci tělesné výchovy a sportu, kterým se zřizoval Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport (SVTVS). „*Jednotné státní řízení a kontrolu tělesné výchovy a sportu uskutečňuje Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport při vládě republiky Československé (dále jen „Státní výbor“) jako ústřední orgán státní správy v oboru tělesné výchovy a sportu.*“¹⁵⁹ Pro oblast Slovenska se zřídil Slovenský výbor pro tělesnou výchovu a sport při Sboru pověřenců. Do jeho čela byl jmenován Julius Viktory. Na ustavující schůzi 18. prosince 1952 byl na post předsedy SVTVS jmenován gen. František Janda.¹⁶⁰ Do funkce jeho náměstků byli kooptováni Václav Pleskot, Vilém Mucha a Karel Zeman, kromě nich bylo jmenováno i dalších 43 členů SVTVS. Počet členů nebyl zákonem nijak upraven a jejich počet postupem času často kolísal. Kromě organizačního uspořádání se v zákoně uváděly hlavní úkoly, kvůli nimž se SVTVS zřizuje : „*Státní výbor je vrcholným orgánem tělovýchovného hnutí a organisátorem rozvoje tělesné výchovy a sportu v Československu. Přísluší mu zejména vytyčovat jednotné zásady pro provádění tělesné výchovy a sportu, usměrňovat v rámci těchto zásad činnost ústředních úřadů, pečovat všemi vhodnými prostředky o plánovitý výzkum a rozvoj tělesné výchovy a sportu, o mezinárodní sportovní styky, o výchovu pracovníků v tělesné výchově a sportu a jejich rozmisťování, o jednotnou úpravu tělovýchovných a sportovních zařízení a potřeb a o jejich účelné využití, jakož i řídit v tom směru činnost národních výborů a organizací a složek, v nichž se tělesná výchova a sport provádí.*“¹⁶¹ Ve vládním nařízení, které doprovázelo zákon, se stanovily úkoly, které musí SVTVS splnit :

„*1. do 31. 1.1953 reorganizovat SÚTVS v odborný aparát SVTVS*“

¹⁵⁹) [cit. 2013-04-26]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=26671>

¹⁶⁰) Gen. František Janda (1898 -1964) – československý generál, první předseda Státního výboru pro tělesnou výchovu a sport

¹⁶¹) [cit. 2013-04-26]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=26671>

2. do 31. 1. 1953 ustavit ústřední řídicí sportovní sekce, vytvořit při SVTVS hlavní správu turistických chat

3. do 15.1.1953 předložit vládě návrh na zřízení Výzkumného ústavu tělovýchovného jako rezortního ústavu SVTVS a státního muzea československé tělesné výchovy a sportu

4. do 31.1.1953 reorganizovat Československou společnost tělovýchovného lékařství v Československou vědeckou společnost tělovýchovnou při výzkumném ústavu tělovýchovném

5. do 30.4 1953 předložit vládě návrh na otevření čtyřleté školy – Institutu tělesné výchovy a sportu – a na otevření turistické školy jako organizační složky Institutu tělesné výchovy a sportu.¹⁶²

Došlo tedy k vytvoření nové organizační struktury, jejíž uskutečnění mělo provést několik spolků a organizací. Na bedra ROH padl podle ustanovení zákona úkol vytvořit do 28. listopadu 1953 Dobrovolné sportovní organizace (DSO) při odborových svazech. „Dobrovolná tělesná výchova a sport se provádí v tělovýchovných a sportovních organizacích, které se vytvářejí zejména při Revolučním odborovém hnutí, dále jako organizace státních pracovních záloh nebo obyvatelstva na vesnici (Sokol), a v příslušných organizačních útvarech ozbrojených sborů, provádí se též ve školách a v jiných vhodných složkách.“¹⁶³ Ministerstvu pracovních sil bylo uloženo do 31. ledna 1953 vybudovat DSO Pracovní zálohy. Na základě této organizace dostalo ministerstvo národní obrany za úkol vybudovat své DSO, které fungovaly při ATK.¹⁶⁴ Při ministerstvu vnitra byly utvořeny DSO s názvem Rudá hvězda. Sokolu připadla organizace tělovýchovy na venkově a tím bylo dovršeno upozadění Sokola, které počalo již zákonem z roku 1949. „Majetek sokolských jednot v závodech, úřadech, ústavech a na vysokých školách přechází na příslušné závodní skupiny Revolučního odborového hnutí.“¹⁶⁵

¹⁶²) NA, fond STVTS, karton 131, sign, 433280

¹⁶³) Zákon č. 71/1952, §9

¹⁶⁴) Více o armádní tělovýchově viz 5. kapitola – Branná a vojenská tělovýchova po roce 1948

¹⁶⁵) Zákon č. 71/1952, §13

Název DSO¹⁶⁶

odborový svaz

Baník	hutnictví, hornictví
Spartak	těžké a všeobecné strojírenství
Tatran	lesnictví, dřevařský a papírenský průmysl, stavební průmysl
Jiskra	textilní a kožařský průmysl, chemický průmysl, sklářský a keramický průmysl
Dynamo	doprava, energetika, spoje, státní statky a strojní a traktorové stanice
Slavoj	potravinářský průmysl, místní hospodářství, státní obchod, výkup a spotřební družstva
Slovan	veřejná správa a justice, zdravotní a sociální služby, tiskárenský a knihařský průmysl, peněžnictví a pojišťovnictví
Lokomotiva	železnice
Slavia	vysoké školy a vědecké ústavy školství

Závodní rady, které měly za úkol činnost DSO řídit a koordinovat, musely upravit svůj plán tak, aby :

„1. v jednotách byl hlavní důraz kladen na zapojení co největšího počtu pracujících do systematické tělovýchovné činnosti

2. do tělovýchovné činnosti byli zapojeni pracující všech kategorií – neopomíjet starší dělníky a pracující, nýbrž organisovat pro ně vhodné sportovní oddíly

3. činnost jednoty DSO se opírala o plán vypracovaný podle jednotných celoročních programů cvičení pro jednotlivá odvětví tělesné výchovy a sportu

4. úsilí jednoty směřovalo k získání co největšího počtu dělníků a ostatních pracujících, zejména mládeže, pro pravidelnou, všestrannou přípravu k plnění disciplín odznaku zdatnosti „Připraven k práci a obraně vlasti“

5. jednoty ve své činnosti úzce spolupracovaly se složkami armády, Pohraniční stráž, Svazarmu a Lidových milic pro zvyšování připravenosti našeho lidu k obraně vlasti a pro upevňování svazku mezi pracujícími a ozbrojenými silami naší vlasti.“¹⁶⁷

Spolu s reorganizací tělovýchovy byl reorganizován i tisk, který o tělovýchově a sportu informoval. Rozhodnutím ministerstva informací a osvěty byl od 1. ledna 1953

¹⁶⁶) Tabulka vytvořena na základě NA, fond SVTVS, karton 131, sign. 43301

¹⁶⁷) Ruch v tělesné výchově, 18.12.1952, č. 20, s. 7

vydáván deník Československý sport,¹⁶⁸ týdeník Stadion, který vystřídal sokolský Ruch v tělesné výchově. Od začátku roku 1954 SVTVS začal vydávat sportovní čtvrtletník Sportovní sláva. „*Tato publikace, která slovem i obrazem shrnuje nejdůležitější sportovní události prvního čtvrtletí 1954, chce propagovat dobou práci našeho sportu, chce ukazovat na velkou úlohu sovětského sportu.*“¹⁶⁹ Dne 12. prosince 1954 byla provedena změna na postu předsedy, kdy byl odvolán gen. František Janda a na jeho místo byl jmenován jeho dosavadní náměstek Václav Pleskot. Jeho v úřadu náměstka vystřídal Václav Hendrych. Organizace SVTVS nebyla nikdy stálá po dlouhou dobu a důkazem toho je nařízení vlády ze dne 7. dubna 1953, kterým se upravoval status SVTVS. Podle nového statusu SVTVS vykonával „*činnost řídicí, plánovací, normotvornou, koordinační a kontrolní.*“¹⁷⁰ Byly stanoveny také nové úkoly¹⁷¹ :

- „1. vytyčovat jednotné zásady pro provádění tělesné výchovy a sportu
2. připravovat kádry
3. řídit činnost DSO
4. plánovat rozvoj a činnost tělovýchovy a sportu v ČSR
5. vykonávat vrchní správu a dozor nad výběrovými a vysokými školami tělesné výchovy a nad tělovýchovnými a sportovními učilišti
6. řídit správu státních stadiónů v Praze, státních tělovýchovných středisek.“¹⁷²

Novou reorganizací si SVTVS prošel v roce 1954, kdy byly jeho odbory rozčleněny do skupin A, B, C a D. Do každé z těchto skupin spadalo několik odborů.

- „*skupina A sekretariát, kádrové oddělení, zvláštní oddělení*
skupina B – odbor sportů, odbor sportovních her
skupina C – odbor učebně metodický, odbor základní tělesné výchovy
skupina D – odbor plánování, odbor výstavby“¹⁷³

Poslední organizační úprava SVTVS byla provedena nařízením č. 11 zde dne 27. března 1956. Tímto nařízením začíná poslední období existence SVTVS. ÚV KSČ na svém

¹⁶⁸) Deník vychází dodnes pod názvem Sport

¹⁶⁹) Sportovní sláva, č. 1, 15. 4. 1954, s. 4

¹⁷⁰) NA, fond SVTVS, karton 132, sign. 43340

¹⁷¹) Úkolů bylo daleko více, ale pro svou práci jsem vybral ty, které jsou podle mého názoru podstatné

¹⁷²) NA, fond SVTVS, karton 132, sign. 43340

¹⁷³) Uvádím zde pouze nástin rozdělení těchto odborů, kompletní viz NA, fond SVTVS, karton 141, sign. 43405

zasedání ve dnech 19. – 20. dubna 1956 vyslovalo požadavek vypracování návrhu „na vytvoření jediné masové dobrovolné tělovýchovné organizace, založené na principech široké vnitřní demokracie a demokratického centralismu.“¹⁷⁴ Zároveň byl SVTVS kritizován za „mnohokolejnost a roztržitost organizační skladby našeho tělovýchovného hnutí,“¹⁷⁵ a také za velkou byrokratizaci své činnosti. Při SVTVS byla zřízena komise pro přípravu podkladů a zpracování návrhu na vytvoření nové organizace tělesné výchovy a sportu. Nesla název „Klánovická komise“ podle místa, kde se ve dnech 26. dubna – 6. května 1956 ustavila. Komise vycházela z vládního hodnocení tělesné výchovy a sportu za rok 1952, které hodnotí tak, že „tehdejší uplatňování teorie zostrujícího se třídního boje a mechanické přenášení poznatků ze sovětské fyskultury, bez přihlédnutí na naše podmínky, podstatně ovlivnilo další řízení a organizační struktury bouřlivě rostoucího tělovýchovného hnutí. Dokument potvrdil organizační stav, který se již fakticky vytvořil v letech 1951 – 1952 v organizaci tělesné výchovy a sportu ve městech, na školách a v ozbrojených složkách. Bylo zavedeno jednotné státní řízení tělesné výchovy a sportu a místo jedné tělovýchovné organizace Sokol vytvořeno 6 tělovýchovných úseků.“¹⁷⁶ Dále se ve zprávě „Klánovické komise“ můžeme dočíst o kritice tělesné výchovy v učebně – metodické práci a v uvádění vědeckých poznatků do praxe. Poukazovala také na nedostatečnou školní a mimoškolní výchovu mládeže a také na velký nezájem závodních rad ROH, které měly za úkol organizovat činnost DSO.

Otázky, které se zabývaly novou Jednotnou tělovýchovnou organizací (JTO), byly následující - zda má být zachován SVTVS jako orgán státního řízení, jaké funkce má plnit nová JTO a zda do ní má být začleněna i turistika (tak jak to bylo doposud). Pro novou organizaci SVTVS navrhoval název „Československý výbor pro tělesnou výchovu, sport a turistiku,“ ÚV KSČ zase Československý svaz tělesné výchovy a sportu (ČSTV). Tento výbor měl být kompletním představitelem celého tělovýchovného hnutí a ústředním orgánem státní správy

¹⁷⁴) NA, fond SVTVS, karton 141, sign. 43406

¹⁷⁵) Tamtéž

¹⁷⁶) NA, fond SVTVS, karton 141, sign. 43408, i v tomto hodnocení si můžeme povšimnout nepříliš kladného hodnocení přejímání poznatků sovětské fyskultury v první polovině 50. let. Pokud se podíváme na dobu vzniku této hodnotící zprávy (1956), promítnula se do ní situace, která nastala po XX. sjezdu KSSS, na kterém byl N.S.Chruščovem přednesen tajný dodatek, kterým došlo ke zpochybnění kultu osobnosti. Tato událost se posléze velmi krušně odrazila i v mezinárodní politické situaci (např. události v Polsku a Maďarsku téhož roku).

v oblasti tělesné výchovy a sportu. Mělo tedy dojít k faktickému zániku SVTVS a jeho nahrazením nově vzniklou organizací.

I. celostátní spartakiáda 1955

Původní návrh na uspořádání spartakiády se zrodil na ústředním sekretariátu KSČ v listopadu 1953. *„I. celostátní spartakiáda jako hromadné vystoupení socialistické tělovýchovy musela být silně spjata s ideologií režimu, proto bylo rozhodnuto, že bude součástí jubilejních oslav osvobození naší republiky sovětskou Rudou armádou.“*¹⁷⁷ Vzorem pro celonárodní spartakiádu měla být slavná prvorepubliková spartakiáda uspořádaná v roce 1921.¹⁷⁸ K popularizaci spartakiády měla sloužit názorná agitace např. formou plakátů, hesel¹⁷⁹, nástěnných novin. Jako dohled nad přípravou spartakiády bylo v rámci SVTVS během jeho reorganizace v roce 1954 vytvořeno oddělení S 1 – sekretariát spartakiády. Tento sekretariát byl vrcholným výkonným orgánem chystané spartakiády. Ostatní přípravné orgány tvořily samostatnou strukturu. Dne 27. března 1954 se uskutečnilo rozšířené zasedání SVTVS, na kterém pronesl svůj projev „Vzhůru do radostných příprav I. celostátní spartakiády!“ prezident republiky A. Zápotocký. V tomto projevu zmiňuje potřebu velkého počtu lidí k jejímu uskutečnění *„revoluční dělnická strana, která chce být avantgardou v boji za nový a spravedlivý řád, musí se opírat o masy. Musí proto věnovat pozornost masovým organizacím. A mají-li masové organizace, ať odbory, družstva, sportovní i jiné složky být podporou revoluční dělnické strany v boji za nový řád, musí být jednotné. Tříštění masových organizací umožňuje jejich zneužívání pro zájmy buržoasní reakce. Jednota těchto organizací je zárukou jejich skutečné masovosti a pokrokovosti.“*¹⁸⁰ Masovost pro organizování spartakiády byla opravdu velmi potřebná. Sama spartakiáda měla být věcí všeho pracujícího lidu a jeho oslavou a zároveň měla posilovat pocit součinnosti tělovýchovy a státní správy

¹⁷⁷) Mikulecká, Marta, *Československé spartakiády jako příklad zneužití sportu v rámci totalitního režimu*, Praha : VŠE, 2009, s. 37

¹⁷⁸) Jedná se o tzv. Maninskou spartakiádu, kterou uspořádala Federace dělnických tělovýchovných jednot. Název spartakiáda je odvozen od jména Spartakus, což byl vůdce vzpoury otroků v antickém Římě.

¹⁷⁹) Hesla k I. spartakiádě byla např. *„Spartakiáda věc všeho lidu!“* *“Nejlepší v nácvičku, nejlepší na spartakiádě“* – viz. Mikulecká, Marta, *Československé spartakiády jako příklad zneužití sportu v rámci totalitního režimu*, Praha : VŠE, 2009, s. 39

¹⁸⁰) Sportovní sláva, 1/1954, s. 5

„příprava spartakiády nechť se stane i součástí naší předvolební kampaně do národních výborů. Také v této kampani musí příslušníci naší sjednocené tělovýchovy a sportu plnit svůj úkol. Aktivně vystupovat a přesvědčovat o důležitosti tělovýchovné a sportovní činnosti pro fyzickou zdatnost, odolnost a morální vyspělost našeho lidu. Ukazovat, jak dnes naše lidově demokratická republika se stará o rozvoj tělesné kultury a sportu. I příslušníkům naší sjednocené tělovýchovy a sportu patří místo v místních orgánech státní moci, v národních výborech, aby tam mohli pracovat za další zmasovění a upevnění jednoty a rozvoj naší sjednocené tělovýchovy.“¹⁸¹

K samotnému vystoupení na spartakiádě ale vedla dlouhá cesta, která začínala vymyšlením sestavy pro cvičence a zkomponováním hudebního doprovodu. Sestava i hudba podléhaly schválení SVTVS. Na spartakiádě mělo být odvedeno celkem 28 tělocvičných vystoupení. Systém spartakiád se dělil do několika stupňů, kde na nejnižší stupni se konaly spartakiády okresní, poté krajské a nejvýše byla spartakiáda celostátní. První okresní spartakiády probíhaly již během podzimu 1954 a celkem jich bylo uspořádáno 311 a cvičení na nich se zúčastnilo 755 000 cvičenců. Na 28 krajských spartakiádách vystoupilo celkově 390 000 cvičenců. *„Naše okresní a krajské spartakiády daly jasnou a pádnou odpověď všem těmto zrádcům. Nelze pochybovat, že i I. celostátní spartakiáda bude stejně výraznou odpovědí na všechny zahraniční lži. Organizujeme naši spartakiádu jako doklad zájmu a péče naší strany a vlády o tělesnou schopnost a připravenost našeho lidu proto, že je to nerozlučná součást marxistického programu naší Komunistické strany Československa, která jako vedoucí strana Národní fronty pečuje o maximální uspokojování neustále rostoucích materiálních a kulturních potřeb našeho lidu,“¹⁸²* v tomto projevu, který přednesl A. Zápotocký na krajské spartakiádě na Kladně 12. června 1955, je jasně vidět, jak snadno se dá zneužít myšlenka společného sportování k politickým účelům. Je to jedna z hlavních věcí, které jsou spartakiádám vyčítány, že sloužily pouze jako nástroje a propagace sjednoceného lidu. Komunistická strana velmi stála o úspěch spartakiády, kterým by položila tradici pořádání těchto cvičení. Samotné spartakiádní cvičení probíhalo 9 dní a bylo rozděleno do dvou cvičících skupin. Ve dnech 23. – 26. června 1955 se konaly Dny mládeže a v termínu 1. – 5. července probíhaly hlavní dny spartakiády, Dny dospělých. Z 28 skladeb, které se na

¹⁸¹) Tamtéž, s. 8

¹⁸²) Sportovní sláva, 2/1955 s. 9

spartakiádě odevčily, vybírám pár nejzajímavějších jako ukázkou ideové propagandy. Jedním z nich je „Cvičení s krychlemi“, kdy vystupovali žáci 3. – 5. tříd a během svého cvičení se seskupovali v obrovský obdélník, který měl znázorňovat stavební materiál. Další vystoupení, které stojí za zmínku, se jmenovalo „Druhá směna nastupuje“ a bylo společným dílem dorostenců a dorostenek z učilišť Státních pracovních záloh. Toto cvičení mělo znázorňovat důležitost sklizení obilných lánů. Velmi poutavým bylo také vystoupení členů ozbrojených složek, v jehož závěru došlo k vystřelení 30 raket, které rozvinuly vlajku a cvičenci nakonec rozvinuli obraz s portréty J. V. Stalina a K. Gottwalda jako symbolů radosti ze svobodného života a z budovatelských úspěchů našeho lidu.¹⁸³ Na bezproblémový průběh spartakiády dohlížel zvýšený počet policistů, z důvodu obav pořadatelů o její pokojný průběh a neopakování se událostí z posledního všesokolského sletu z roku 1948. Hodnocení spartakiády se jako první zhostil A. Zápotocký, který se svým projevem zdůraznil úlohu lidu na úspěchu spartakiády *„I. celostátní spartakiáda opravdu vzrušila a zmobilizovala všechny lid ve městech i na venkově.. S výsledky kulturní a tělovýchovné práce, dosaženými při desetiletém budování socialismu v naší vlasti, můžeme být proto spokojeni. Nic není s to nás odvrátit od nastoupené cesty budování socialismu a tím i šťastného a radostného života v naší krásné vlasti.“*¹⁸⁴ Navenek byla spartakiáda hodnocena kladně, ať už zmíněným projevem prezidenta, nebo odezvou v tisku *„Spartakiádní Dny dospělých dotvrdily též v nejrozsáhlejší míře, že v žádném případě nemohlo být důstojnějšího vyvrcholení desátého výročí oslav osvobození naší vlasti legendárními sovětskými vojsky, než byla právě I. celostátní spartakiáda. Neboť tato událost byla dílem činorodé a pospolitě práce statisíců a nebojme se to říci - miliónů obětavých a ušlechtilých srdcí hořících pro vznešenou věc.“*¹⁸⁵ Ale sami komunisté si byli vědomi nedostatků, které I. celostátní spartakiádu provázely. Jednalo se hlavně o pozdní dodání hudebních podkladů určených k nácvičku, nebyl dostatek cvičebních úborů. Kromě těchto věcí byl organizátorům vytýkán i velmi špatný stav cvičební plochy.

¹⁸³) Popisy cvičení převzaty z Mikulecká, Marta, *Československé spartakiády jako příklad zneužití sportu v rámci totalitního režimu*, Praha : VŠE, 2009, s. 42 - 43

¹⁸⁴) Mikulecká, Marta, *Československé spartakiády jako příklad zneužití sportu v rámci totalitního režimu*, Praha : VŠE, 2009, s. 44

¹⁸⁵) Sportovní sláva 3/1955, s. 9

Přes všechny nedostatky se spartakiády staly každých pět let ukázkou sjednoceného lidu a sloužily k posílení vůdčí pozice KSČ v naší republice. Hodnocení spartakiád ovšem není věc jednoduchá, protože měly svá negativa i pozitiva. Negativa jsou částečně zmíněna a mezi pozitiva bychom mohli uvést pocit ze cvičení, setkání se lidí z celé republiky.

4.4 Vznik Československého svazu tělesné výchovy a sportu (ČSTV)

Na schůzi politbyra 7. června 1956 byl schválen návrh na vytvoření ČSTV a jeho začlenění do struktury Národní fronty. Postup při reorganizaci stanovila porada ÚV KSČ dne 9. června 1956, podle níž měl být do 2. října 1956 vydán zákon, kterým se vytvoří jediná demokratická masová organizace tělesné výchovy, sportu a turistiky, kterým se zruší organizační uspořádání předchozí. Měl být vytvořen přípravný Ústřední výbor ČSTV (ÚV ČSTV) ve složení Pleskot, Pokorný, Zeman, Uhlíř, Jeřábek, Beran a Blažková. Ustavující schůze ÚV ČSTV se měla uskutečnit v druhé polovině října 1956. Řádné orgány měly být posléze zvoleny v první polovině května 1957 a ustavující schůze ČSTV byla plánovaná na polovinu června 1957. Kvůli průtahům došlo ke schválení zákona až 20. prosince 1956. Jednalo se o zákon č. 68/1956 o organizaci tělesné výchovy. V jeho úvodu stojí, že „*Tělesná výchova jako významná složka kultury je v lidové demokracii neodlučitelnou součástí socialistické výchovy.*“¹⁸⁶ SVTVS v Čechách i na Slovensku se tímto zákonem rušily. Všechny majetek, který byl určen pro vykonávání tělovýchovy, byl posléze předán do vlastnictví nové tělovýchovné organizace, která je „*představitelem celého tělovýchovného hnutí. Její vrcholné orgány zejména vytyčují jednotné zásady pro provádění veškeré tělesné výchovy, pečují o vědeckou a výzkumnou činnost v tělesné výchově, o výchovu tělovýchovných pracovníků a o jejich rozmístování, o mezinárodní sportovní styky a o plánovitou výstavbu a údržbu tělovýchovných zařízení a o jejich účelná využití.*“¹⁸⁷ Zákon nabyl účinnosti k 1. lednu 1957.

¹⁸⁶) Zákon č. 68/1956, § 1

¹⁸⁷) Tamtéž, § 3

Ve dnech 3. – 4. března 1957 se konal ustavující sjezd ČSTV¹⁸⁸ ve Smetanově síni Obecního domu Hl. města Prahy. Přítomno bylo skoro tisíc delegátů z celé republiky. Sjezd¹⁸⁹ byl opravdu důležitou a přelomovou událostí v dějinách poválečné československé tělovýchovy. *„Význam této historické události v naší tělovýchově zdůraznila přítomnost delegace Komunistické strany Československa a vlády Národní fronty, vedená prezidentem Antonínem Zápotockým.“*¹⁹⁰ V jeho úvodním projevu můžeme nalézt i důvody pro vznik nové organizace *„Proto naše komunistická strana v souvislosti s projednáváním závěrů XX. sjezdu KSSS a ve snaze rozšířit demokratisaci společenského života i v přesvědčení, že rozvoj naší tělovýchovy a sportu v duchu pokroku a socialismu je dnes absolutně zajištěn samotnými statistickými masami členů tělovýchovných a sportovních organizací, dala pokyn k změně dosavadního systému, který se ukazuje dnes překonaným. Přikročujeme k zrušení Státního výboru tělovýchovy a sportu a zřizujeme samostatnou, dobrovolnou jednotnou masovou organizaci tělovýchovy a sportu.“*¹⁹¹ Na programu sjezdu byla schválení organizačního řádu, volba 75 členů ústředního výboru, 25 náhradníků, 15 členů revizní komise a 5 náhradníků. Po skončení ustavujícího sjezdu se sešli zvolení zástupci na své první schůzi, na níž byli jednomyslně zvoleni tito pracovníci : do funkce předsedy ČSTV František Vodsloň, do funkcí místopředsedů Vilém Mucha a Josef Abraham. Tajemníky ÚV ČSTV byli zvoleni Otakar Beran, Karel Červinka a Ludvík Uhlíř. Bylo zvoleno i předsednictvo ÚV ČSTV.¹⁹² Na závěr sjezdu byla vydána rezoluce, která byla pro všechny členy ČSTV závazná. Mimo jiné v najdeme závazek k jednomu z hlavních úkolů ČSTV, kterým je *„podstatné rozšíření členské základny tak, aby co největší počet občanů naší republiky uskutečňoval tělovýchovu, a to v základní tělovýchově, sportu a turistice. Přitom je třeba věnovat mimořádnou pozornost a péči tělesné výchovy mládeže, vytvářet pro ni všechny podmínky pro její všestranný rozvoj. Upřít pozornost k provádění podmínky pro další rozvoj dobrovolné tělesné výchovy na*

¹⁸⁸) ČSTV – název Československý svaz tělesné výchovy a sportu se používal do roku 1990, od toho roku se používá Český svaz tělesné výchovy a organizace fungovala do roku 2013.

¹⁸⁹) Další celonárodní sjezdy se konaly v letech 1962, 1967, 1973, 1978, 1982, 1987

¹⁹⁰) Sportovní sláva, 1/1957, s. 4

¹⁹¹) Tamtéž, s. § 6

¹⁹²) Seznam členů ÚV ČSTV byli F. Vodsloň, V. Mucha, J. Abraham, O. Beran, K. Červinka, L. Uhlíř, O. Hradec, M. Král, J. Houška, E. Mathé, J. Mozola, V. Mudra, R. Nejezchleb, L. Pešková, L. Pytluk, J. Racková, L. Serbus, F. Škapa, J. Šterc, J. Vlk.

vysokých školách.“¹⁹³ Důkazem masového členství je další z částí rezoluce, ve které se požaduje jakákoliv dostupná spolupráce se všemi dalšími orgány „rozvoj tělesné výchovy souvisí se správným hospodařením všech orgánů ČSTV. Dbát v jednotách o hospodářskou soběstačnost a vést členstvo k dobrovolnosti, obětavosti a skromnosti. Organizovat svépomocné akce mezi občany, vzájemnou pomoc jednot a oddílů i ostatních organizací. Úzce spolupracovat se závody, národními výbory, JZD a všemi složkami Národní fronty při organizování různých akcí a při výstavbě tělovýchovných zařízení.“¹⁹⁴ V závěru rezoluce se můžeme dočíst o přípravě politickoorganizačních opatření, které zajistí splnění rezoluce v součinnosti se všemi složkami Národní fronty.

ČSTV existovala ještě donedávna i v podmínkách demokratického státu, v takřka nezměněné podobě. V dnešní době již Sám ČSTV pod tímto označením neexistuje, ale došlo k jeho přejmenování na Českou unii sportu (ČSU).¹⁹⁵

¹⁹³) Sportovní sláva, 1/1957, s. 8

¹⁹⁴) Tamtéž, s. 8

¹⁹⁵) Změna se odehrála na Valné hromadě ČSTV konané v dubnu 2013

5. Branná a vojenská tělovýchova po roce 1948

5.1 Svaz pro spolupráci s armádou (SVAZARM)

Za přímého předchůdce Svazarmu můžeme označit Svaz brannosti zřízený dekretem prezidenta republiky č. 125/1945 Sb.¹⁹⁶ Po komunistickém převratu se pro novou politickou ideologii stal Svaz brannosti nevyhovujícím a bylo potřeba jej nahradit organizací novou. Po jeho zániku došlo k přechodu jeho agendy a majetku do nově vytvořené organizace Svaz pro spolupráci s armádou (SVAZARM).¹⁹⁷ Úkoly branné výchovy tedy přešly podle zákona ze dne 2. listopadu 1951 č. 92/1951 Sb. o branné výchově na tento Svaz. „*Účelem branné výchovy je zajištění řádné přípravy nejširších vrstev pracujícího lidu k plnění úkolů obrany vlasti, prohloubení jednoty pracujícího lidu s lidově demokratickou armádou, výchova pracujícího lidu k věrnosti a spojeneckému svazku se Sovětským svazem a se státy lidové demokracie, zvýšení jeho odhodlanosti a schopnosti k obraně vlasti a tím i úsilí o zajištění světového míru.*“¹⁹⁸ Branná výchova se uskutečňovat ve školách, střediscích pracujícího dorostu a v dobrovolných organizacích.¹⁹⁹ SVAZARM měl za úkol řídit, organizovat a provádět brannou výchovu. Ustavující schůze Ústředního výboru Svazarmu (ÚV Svazarmu) se uskutečnila 4. listopadu 1951. Do jeho čela byl zvolen gen. Alois Hložek. „*Svazarm nejprve sdružoval zestátněné zájmové a technické svazy pod záštitou Národní fronty. Jednalo se o Dobrovolný svaz lidového letectví (přetransformovaný Aeroklub Republiky československé), Československý svaz radioamatérů – vysílačů, Kynologickou jednotu a Svaz chovatelů poštovních holubů.*“²⁰⁰ Úplné sloučení a vytvoření nové masové organizace s uskutečnilo na základě zákona č. 87/1952 Sb. o reorganizaci branné výchovy ze dne 12. prosince 1952. Činnost Svazarmu jako jednotné masové organizace začíná k 1. lednu 1953. Svazarm měl na starosti agendu týkající se zajišťování přípravy branců k výkonu základní

¹⁹⁶) Více o Svazu brannosti viz 2. Kapitola – Vývoj československé tělovýchovy 1945-1948

¹⁹⁷) Byl vytvořen podle sovětské DOSSAF (česky Dobrovolná společnost pro spolupráci s armádou, letectvem a námořnictvem), která fungovala v letech 1951 - 1991

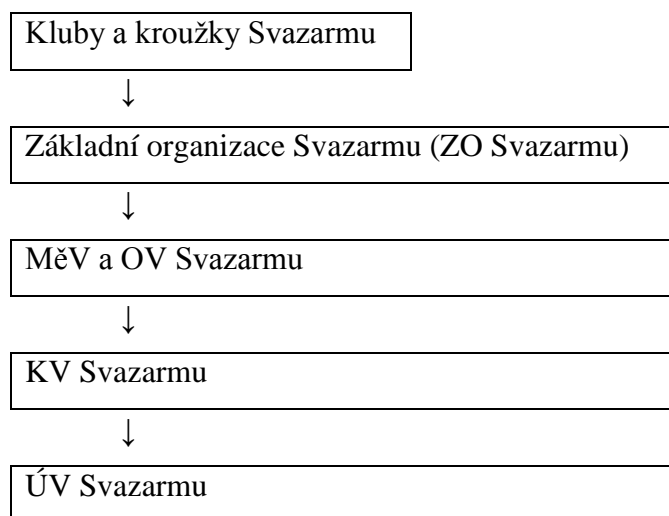
¹⁹⁸) Zákon o branné výchově č. 92/1951 Sb, [cit. 2013-04-26]. Dostupné z: aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=604

¹⁹⁹) Branná výchova ve školách a střediscích byla povinná

²⁰⁰) Valtus, Ondřej, *Svazarm a jeho zájmová činnost v okrese Vyškov v období normalizace*, Brno : Masarykova univerzita, 2013, s. 8

vojenské služby, výcvik záloh, přípravu k civilní obraně a rozvíjení branně – technických, branně – sportovních a branně – zájmových činností. Samotný Svazarm zajišťoval a zprostředkovával zájmové činnosti, je důležité si ovšem uvědomit, že ideologické působení bylo značné. K povinnostem svazarmovce²⁰¹ např. patřila účast na komunistických oslavách. Jakými byly spartakiády,²⁰² průvody 1. Máje či oslavy Vítězného února. Samozřejmostí bylo zapojení se do budování národního hospodářství a zemědělství, např. sběrem druhotných surovin, zapojení se do dobrovolných brigád na polích a ve státních podnicích.

Organizační složky Svazarmu se skládaly z několika částí.²⁰³

Na nejnižší úrovni byla činnost organizována kluby a kroužky, jejichž členové se věnovali odbornostem podle svého zájmu. Klub byl veden vlastní radou a kluby se sdružovaly do základních organizací Svazarmu (ZO Svazarmu). Tato ZO měla vlastní výbor, v jeho čele stál předseda, který byl zastupován místopředsedou. K dalším členům výboru patřili jednatel, pokladník, hospodář, instruktoři a výcvikovní pracovníci. ZO fungovaly samostatně, ale dění v nich podléhalo městským a okresním výborům Svazarmu (MěV Svazarmu a OV Svazarmu). OV měl na starosti výcvik branců k výkonu základní vojenské služby. Nad MěV a OV čněly krajské výbory Svazarmu (KV Svazarmu), které dohlížely na plnění úkolů, které

²⁰¹) Svazarmovec – člen Svazarmu, kterým mohl být každý československý občan starší 14 let. Členství ve Svazarmu bylo dobrovolné.

²⁰²) Spartakiáda – jednalo se o hromadné veřejné tělocvičné vystoupení. Spartakiády se organizovaly již v době první republiky zásluhou Svazu dělnických tělovýchovných jednot. V důsledku organizování tělovýchovy a sportu po roce 1948 byly Všesokolské slety nahrazeny právě Spartakiádou. I. celonárodní spartakiáda se konala v roce 1955.

²⁰³) Pro lepší přehlednost jsem do práce vložil graf struktury Svazarmu

byly zadány Ústředním výborem Svazarmu (ÚV Svazarmu). Ten vydával směrnice, nařízení a doporučení, které měly celorepublikovou působnost. Všechny tyto směrnice a nařízení podléhaly nařízením, které vydávala KSČ. „*Výbory na všech úrovních byly volitelné skrze konference a sjezdy Svazarmu (státní, republikové, krajské, okresní), které se konaly jednou za funkční období.*“²⁰⁴ Co se týče vztahu Svazarmu k Československé lidové armádě (ČSLA), tak rozhodnutím ÚV KSČ ze dne 17. února 1955 byla Svazarmu přidělena „*hlavní zodpovědnost za zajišťování přípravy branců k výkonu základní vojenské služby.*“²⁰⁵ Dalším důležitým úkolem, který byl Svazarmu svěřen, byl výcvik civilní obrany (CO). Skrze Svazarm byly vydávány brožury a točeny výcvikové filmy, „*v letech 1953 – 1956 absolvovalo výcvik CO přibližně 546 000 občanů, z toho bylo na 200 000 svazarmovců.*“²⁰⁶ Branná výchova, která byla uskutečňována skrze Svazarm, nabývala masových rozměrů. Bylo uspořádáno několik ročníků celostátních akcí, kterými byly např. Dukelský a Sokolský závod branné zdatnosti²⁰⁷ K velké propagaci Svazarmu došlo během průběhu I. celostátní spartakiády v roce 1955. Dne 4. července proběhl den Svazarmu, na němž došlo k ukázkám několika odvětví, kterými se Svazarm zabýval. Ve dnech 25. – 27. května 1956 se uskutečnil I. celostátní sjezd Svazarmu.²⁰⁸ Byli zde zvoleni představitelé ústředního výboru. Vedoucí pozici předsedy v něm obsadil gen. Čeněk Hruška, pozice místopředsedů Václav Jirout a gen. Jaroslav Palička. Výbor měl 45 členů a 16 náhradníků. Sjezd také stanovil úkoly, které bylo potřeba co nejrychleji splnit :

- 1) *neustále rozšiřovat členskou základnu Svazarmu*
- 2) *rozvíjet na masovém základě výcvikovou a sportovní činnost*
- 3) *zvyšovat úroveň ideově – výchovné práce*
- 4) *zefektivňovat řídicí a organizační činnost volených výborů Svazarmu*
- 5) *zlepšit finanční a materiální hospodaření v celé organizaci*

²⁰⁴) Valtus, Ondřej, *Svazarm a jeho zájmová činnost v okresu Vyškov v období normalizace*, Brno : Masarykova univerzita, 2013, s. 10

²⁰⁵) Tamtéž, s. 11

²⁰⁶) Tamtéž, s. 11

²⁰⁷) „*Účast na těchto akcích postupně rostla. Prvního ročníku dukelského závodu se v roce 1951 zúčastnilo 11 000 závodníků, v roce následujícím bylo závodníků již 200 000.*“ – Tamtéž, s. 12

²⁰⁸) Na tomto sjezdu došlo ke schválení nové organizační struktury Svazarmu, na základě které byl založen „*Slovenský výbor Svazarmu v čele s gen. Františkem Novekem.*“ – Tamtéž, s. 12

6) rozšiřovat na všech stupních spolupráci s ČSLA²⁰⁹

V 50. letech došlo k vytvoření a upevnění Svazarmu, který se stal nedílnou součástí branné výchovy až do svého zániku v roce 1991.

5.2 Vrcholová armádní tělovýchova a sport v letech 1948 - 1956

Po roce 1948 se projevil velký zájem o profesionální tělovýchovu vojáků. Již od srpna 1948 byly vytvářeny Armádní sokolské jednoty (ASJ). Členství v nich bylo založeno na dobrovolnosti a předmětem jejich zájmu byly převážně kolektivní sporty. Hojně se zaměřovaly na plnění TOZ. Dne 19. srpna 1948 byl na základě rozhodnutí Tělovýchovné komise ÚV KSČ vytvořen Armádní tělovýchovný svaz (ATS), který posléze nesl název Armádní sokolský výbor (AVS), jehož předsedou se stal plk. Vilém Sacher. Byl součástí Sokola a zároveň „nejvyšším orgánem veškeré zájmové tělovýchovy a sportu v armádě.“²¹⁰ Činnost AVS byla ukončena v roce 1951 a veškerá její agenda přešla pouze na Armádní tělovýchovný klub (ATK). Vojáci, kteří byli členy AVS, skládali přísahu nazvanou „*Desatero vojáka sportovce* :

- 1) *Budu vždy hrdý na to, že jako voják sportovec reprezentuji Československou armádu*
- 2) *budu jako sportovec dodržovat životosprávu a budu se na každý závod a na každé utkání pečlivě připravovat*
- 3) *do sportovního zápolení půjdu vždy s chutí a optimismem, nikdy neklesnu na mysli a budu povzbuzovat své kamarády*
- 4) *v každém sportovním závodě a utkání se budu chovat ukázněně tak, abych byl vzorem ostatním sportovcům*
- 5) *budu poctivě a ze všech sil bojovat o vítězství*
- 6) *v boji na sportovním kolbišti dobudu vždy uvědomovat, že jsem součástí kolektivu a budu pomáhat svým spolubojovníkům*
- 7) *nedám se nikým a ničím vyprovokovat k nesportovnímu chování*
- 8) *budu vždy skromným a nikdy nebudu podceňovat soupeře*
- 9) *vždy a za všech okolností budu respektovat nařízení rozhodčích*

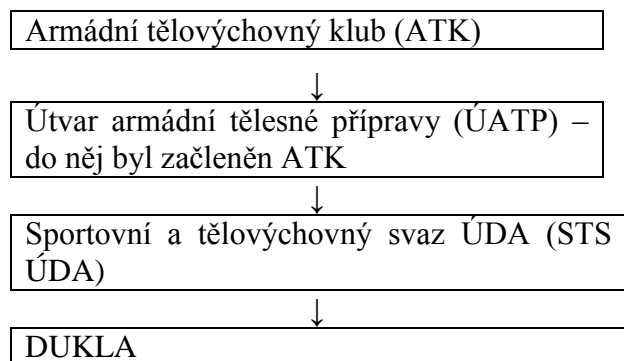
²⁰⁹) Tamtéž, s. 12

²¹⁰) Přišćák, Jaroslav, Roháčková, Ivana a spol., Sport se jménem Dukla, Praha : Ministerstvo obrany – Prezentační a informační centrum MO : 2008, s. 29

10) *doдрžím slib vojáka sportovce.* ²¹¹

Dnem 1. října 1948, po velkých úspěších na letní olympiádě v Londýně (1948)²¹², byl ustaven speciální útvar pro přípravu vojáků – vrcholových sportovců, jenž nesl název Armádní tělovýchovný klub (ATK).

Schéma vývoje armádního sportu 1948 - 1956

Bylo v něm soustředěno 219 sportovců²¹³, kteří reprezentovali 25 sportovních odvětví. Hlavním úkolem ATK bylo „zajistit nejlepším sportovcům takové tréninkové podmínky, aby v průběhu vojenské služby sportovní formu neztratili, ale naopak, aby si ji systematickou přípravou zvýšili a pomohli rozšířit počet státních reprezentantů.“²¹⁴ Prvním velitelem ATK v letech 1948 – 1949 se stal pplk. Josef Novák, který byl v roce 1949 nahrazen mjr. Josefem Malíkem. ATK zpočátku sídlilo ve starém záměčku v Chuchli. Zde byli také někteří sportovci ubytováni. Sídlo ATK bylo v roce 1949 přeneseno do „barákového tábora“²¹⁵ jenž se nacházel pod sletovým stadionem a byla do něj soustředěna všechna sportovní odvětví. V roce 1950 došlo opět ke změně na postu velitele ATK, mjr. Malík byl nahrazen škpt. Josefem Janíčkem. Období let 1950 – 1951 je typické vzrůstajícím počtem sportovců, kteří v armádě i po konci své prezenční služby zůstávali, což vedlo k nové organizaci vojenského sportu. Dne 19. července 1950 byl vydán ministrem národní obrany „Rozkaz o zřízení Stadionu Československé armády a o rozvoji armádní tělovýchovy a sportu.“²¹⁶ Obsah

²¹¹) Ruch v tělesné výchově, č. 1, 4. 1.1949, s. 2

²¹²) Československá výprava tehdy získala 6 zlatých, 2 stříbrné a 3 bronzové medaile. A nejzářivějším sportovcem byl škpt. Emil Zátopek, jehož chvíle měla přijít na další letní olympiádě v roce 1952 v Helsinkách.

²¹³) Přiščák, Jaroslav, Roháčková, Ivana a spol., Sport se jménem Dukla, Praha : Ministerstvo obrany – Prezentační a informační centrum MO : 2008, s. 29

²¹⁴) Tamtéž, s. 29

²¹⁵) Tamtéž, s. 30

²¹⁶) Tamtéž, s. 32

rozkazu se začal plnit k 1. říjnu 1951, kdy vrcholoví sportovci byli soustředěni v ATK, přešli pod správu nově vytvořeného Útvaru armádní tělesné přípravy (ÚATP). Jeho součástí se také stal Oddíl reprezentantů (OR), který měl na starost zabezpečování státní reprezentace. Ten byl rozdělen do pěti rot „*gymnastů, lehkých atletů, sportovních her, těžkých atletů a zimních sportů.*“²¹⁷ ÚATP ale neměl dlouhého trvání a po necelém roce ke dni 1. října 1952 došlo k jeho reorganizaci. Byl ustaven Sportovní a tělovýchovný svaz ÚDA (STS ÚDA), který byl řízen přímo ministerstvem národní obrany. Některé oddíly ATK byly posléze administrativně začleněny do nejvyšších sportovních soutěží v Československu (např. družstvo ATK hrálo 1. fotbalovou ligu). Sportovci v něm sdružení vystupovali stále pod hlavičkou ATK. Velitelem ÚATP a posléze STS ÚDA byl v letech 1951 – 1953 kpt. Bohdan Konáš a velitelem Oddílu reprezentantů byl kpt. Oldřich Hradec. STS ÚDA dostal k dispozici několik sportovních objektů (mezi nejznámější patřil Stadion čs. armády na Strahově).

S další reorganizací v roce 1953 došlo k vytvoření samostatného útvaru Oddíl reprezentantů ÚDA. Jeho prvním velitelem byl dne 1. června 1953 jmenován Nikolaj Hrib, který funkci vykonával až do roku 1956, kdy došlo ke sjednocení názvů vojenské tělovýchovy a sportu pod názvem DUKLA. V období let 1953 – 1956 „*oddíl reprezentantů poskytoval lepší podmínky pro přípravu špičkových sportovců, začaly být využívány nejmodernější tréninkové formy a metody, byl zaveden systém perspektivního plánování a do tréninkového procesu se zapojili i lékaři.*“²¹⁸ Snaha o začleňování sportovců do armádního sportu na úkor jejich členství v civilních klubech vedly v roce 1956 k rozpuštění Oddílu reprezentantů. Na základě směrnice pro masovou a sportovní činnost MNO byl dnem 1. října 1956 zaveden pro všechny vojenské sportovní kolektivy a armádní sportovní družstva jednotný název DUKLA. Jejím prvním náčelníkem byl jmenován pplk. Vratislav Bayer.

5.3 Vojenská tělovýchova v letech 1948 – 1956

Po únorových událostech 1948 zasáhly reorganizační změny i armádní tělovýchovu. V jedné její linii došlo k vytvoření profesionálního sportu, který se stal jádrem československé reprezentace, a v linii druhé se jednalo o obecnou tělovýchovu vojáků.

²¹⁷) Tamtéž, s. 32

²¹⁸) Tamtéž, s. 40

Směrnicí z roku 1950, jež nesla název „Předpis pro tělesnou přípravu československé lidové armády“ se vojenská tělesná výchova skládala z

„a) každodenní ranní tělesná cvičení

b) ze základní tělesné přípravy, boje zblízka, překonávání překážek, lyžování, plavání, lehké atletiky, veslování a sportovních her

c) z tělesné přípravy při pořadových, taktických a jiných cvičení spojených s různými způsoby překonávání vzdáleností, zdolávání překážek, zacházení se zbraněmi apod.

d) z provozování různých sportů a her (v hodinách masové kulturněosvětové činnosti)

*e) ze sportovních soutěží.*²¹⁹ Za provádění tělesné výchovy byl vždy zodpovědný velitel, který byl nucen využít všech dostupných možností k jejímu provádění.

„Pro cvičení v tělesné přípravě byli důstojníci rozděleni do tří věkových skupin :

a) první skupina (do 35 let) prováděla všechna cvičení a vykonávala zkoušky a prověrky podle stanovených norem

b) druhá skupina (od 36 do 42 let) prováděla též cvičení, ale vykonávala zkoušky a prověrky podle stanovených lehčích norem

*c) třetí skupina (starší než 42 let) prováděla tělesnou přípravu podle zvláštních programů a nemusela povinně konat zkoušky a prověrky podle norem.*²²⁰

Toto rozvržení vojenské tělovýchovy se udrželo až do roku 1969, kdy dochází k jeho další reorganizaci.

Jak jsme mohli vidět na obou typech vojenské tělovýchovy a sportu, vývoj nebyl jednoduchý a mnohdy také velmi nepřehledný (hlavně v otázkách vrcholového sportu). Na vojenskou tělovýchovu byl vždy kladen velký důraz, protože měla posilovat vojenskou připravenost.

²¹⁹) Přívětivý Lubomír, Vojenská tělovýchova, Praha : Univerzita Karlova, 2004, s. 30 - 31

²²⁰) Tamtéž, s. 31

Závěr

Ve své práci jsem se snažil poskytnout komplexní přehled tělovýchovných organizací, které stály u zrodu sjednocené tělovýchovy v období let 1945 -1957. Úskalím mé práce bylo velké množství archivního a tiskového materiálu, ze kterého jsem se snažil vybrat pouze ty nejpodstatnější věci, které obohatili mou práci. Jelikož se jedná o téma dosud dopodrobna nezpracované²²¹, byl jsem odkázán, kromě pár knižních a periodických pramenů, na prameny archivní. Při jejich studiu jsem mnohdy narazil na jejich nesystematičnost, která mne při zpracování tématu velmi zpomalila. Některé prameny, hlavně k tématu vojenské tělovýchovy v období let 1945 – 1948 byly nedostupné z důvodu jejich nezpracovanosti do rejstříkové podoby.²²² Pro vypracování práce jsem musel proniknout od systémů zákonů a vládních nařízení československé vlády, které se týkaly sportu, tělovýchovy a branné výchovy .

Jako výsledek své práce mohu konstatovat, že systém tělovýchovy a sportu by se dal opravdu rozdělit do dvou etap : 1. před únorem 1948 a 2. po únoru 1948. Zatímco v první etapě byly snahy o sjednocení na pravém místě a pokusy o sjednocení se děly nenásilnou cestou, v etapě druhé již bylo sjednocení řízeno státním zájmem. Tento zájem vyvrcholil zřízením Státního výboru pro tělesnou výchovu a sport. Tím došlo k zániku největší československé tělovýchovné organizace, kterou byla Československá obec sokolská. Ta se komunistické straně nehodila hlavně z ideologických důvodů a svými odkazy na demokratickou první republiku.

Dalším důvodem pro vznik státního dohledu nad tělovýchovou byla ideologická výchova, která se postupem času ukázala velmi důležitou. Nešlo, ani tak o dospělé cvičence, kteří si dozajista ještě pamatovali časy Sokola, ale o mládež, jejíž názorové myšlení se teprve začalo utvářet. Mnoho mladých lidí nebralo cvičení ve Svazarmu nebo v dobrovolnických sportovních organizacích za zpronevření se politické ideologii. Brali to prostě tak, že je jim umožněno sportovat, tak proč toho nevyužít. Důkazem toho jsou i tvrzení, které se používaly i

²²¹) Až na tematiku Československé obce sokolské, které je již doširoka zpracováno.

²²²) Jedná se období let 1947 – 1948, kdy rejstříky ministerstva národní obrany jsou nezpracovaná. Archivní materiál je uveden pouze v podobě spisových značek, které jsou ale z důvodu povodní z roku 2002 stále nedostupné.

dlouho po zániku Sokola. Všichni říkali, že jsou cvičit do Sokola a ne do DSO, nebo jiných organizací. Lidé stále cvičili v těch samých sokolovnách jako jejich rodiče a prarodiče.

Samotné organizace, které se měly o tělovýchovu a sport starat, ale mnohdy spíš více škodily než pomáhaly. Důkazem nám může být právě situace v Státním výboru pro tělesnou výchovu a sport, který byl hodně často kritizován za přílišnou byrokratizaci sportu a za časté střídání na vedoucích postech v tomto úřadu.

Jsem si vědom, že téma je velice široké a dalo se pojmout z několika úhlů pohledu a proto bych jej doporučil k dalšímu zpracování. Hlavně otázka spartakiád a jejich srovnání se všesokolskými slety není v mé práci věnováno velké množství prostoru. Ve druhé a třetí kapitole jsem se snažil o přiblížení poválečné tělovýchovy, jejíž situace byla velmi důležitá pro další vývoj tělovýchovy po komunistickém převratu v roce 1948. Čtvrtá a pátá kapitola jsou již celé věnovány organizaci tělovýchovy a sportu po roce 1948, jehož přesah můžeme registrovat i do dnešních dnů. Ať se jedná o podobu financování sportu,²²³ nebo sdružení sportovních organizací a spolků do jedné větší organizace.

Sám skromně doufám, že jsem touto prací alespoň trošku přispěl ke zpracování tématu sjednocování tělesné výchovy a sportu v Československu.

²²³) Sport je financován dnes podobně jako v 50. letech pomocí sázkových her. V 50. letech se jednalo o Stasku, dnes je název nepatrně upraven na Sazku.

Seznam zkratk

ÚNTV – Ústřední národní tělovýchovný výbor
MNTV – Místní národní tělovýchovný výbor
DTJ – Dělnické tělovýchovné jednoty
ČOS – Československá obec sokolská
TSS – Tělovýchovný svaz Sokol
ČSTS - Československý tělovýchovný svaz
ÚAVS – Ústřední akční výbor Sokola
ZSJ – Závodní sokolské jednoty
ČSTV - Československý svaz tělesné výchovy a sportu
SÚTVS - Státní úřad pro tělesnou výchovu a sport
SVTVS – Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport
DSO – Dobrovolná sportovní organizace
SHDM – Sportovní hry dělnické mládeže
SHVM – Sportovní hry vesnické mládeže
SVAZARM – Svaz pro spolupráci s armádou
ATK – Armádní tělovýchovný klub
ÚDA - Ústřední dům armády
TOZ – Tyršův odznak zdatnosti
NA – Národní archiv

..

Prameny a literatura

1) Archivní

A) Národní archiv (NA)

fond ÚNTV - karton č. 1

karton č. 3

karton č. 4

karton č. 11

fond ČSTS - karton č. 1

karton č. 2

karton č. 4

fond ČOS – karton č. 438

karton č. 440

karton č. 441

karton č. 442

karton č. 443

karton č. 444

fond SVTVS – karton č. 118

karton č. 119

karton č. 125

karton č. 128

karton č. 129

karton č. 130

karton č. 131

karton č. 132

karton č. 141

B) Vojenský ústřední archiv (VÚA)

fond MNO 1946, karton č. 11

2) Literatura (knihy, periodika, disertační, diplomové a bakalářské práce)

A) Knihy

Havlíček, Věnceslav, *Sokolstvo, jeho myšlenka, organisace a vývoj*, Praha : Grafia, 1948

Kaplan, Karel, *Československo v letech 1945-1948 I. část*, Praha : SPN, 1991

Kaplan, Karel, *Národní fronta 1948 – 1960*, Praha : Academia, 2012
Lunerová Jitka, Čapka, František, *1948 : Vítězný únor*, Brno : Edika, 2012
Mencl, Vojtěch a kol., *Křižovatky 20.století*, Praha : Naše vojsko, 1990
Přišćák, Jaroslav, Roháčková, Ivana a spol., *Sport se jménem Dukla*, Praha : Ministerstvo obrany – Prezentační a informační centrum MO : 2008
Přívětivý, Lubomír, *Vojenská tělovýchova*, Praha : Univerzita Karlova, 2004
Waic, Marek, Uhlíř Jan, *Sokol proti totalitě 1938 - 1952*, Praha : Univerzita Karlova, 2001

B) Disertační, diplomové a bakalářské práce

Mikulecká, Marta, *Československé spartakiády jako příklad zneužití sportu v rámci totalitního režimu*, Praha : VŠE, 2009
Urbánek, Miroslav, *Vývoj sokolského hnutí v ČSR po únoru 1948 a pronásledování členů tělovýchovné organizace Sokol*, Praha : Univerzita Karlova 2012
Valtus, Ondřej, *Svazarm a jeho zájmová činnost v okrese Vyškov v období normalizace*, Brno : Masarykova univerzita, 2013

C) Periodika

Rudé právo : 20.5. 1945

30.5.1945

13.6.1945

17.6.1945

14.9.1948

Ruch v tělesné výchově : 14.1.1946

2.4.1948

4.1.1949

30.9.1949

21.4.1950

18.12.1952

Sportovní sláva : 1/1954

2/1955

3/1955

1/1957

3) Internetové zdroje

http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm

<ftp.aspi.cz/opispdf/1945/053-1945.pdf>

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/rocnik/1949>

mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=498

<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi?Id=26671>

aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=604

